AĞUSTOS 2018 • YIL: 1 • SAYI: 6 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

Mesleğim olan yazarlığımın bir gereği olarak, dünyanın bütün sorunlarından kendisini sorumlu tutan bir kişi olarak, bu insanlık onurunu kırıcı olaya duyduğum tepkiyle Bay Erich Honecker'i, bir zamanlar Nazi Almanyasından kaçmak zorunda bırakılmış bilimcileri de konuk etmiş bulunan yurduma, özel ve sürekli konuğum olarak çağırmaktayım.

A.N.

AŞKIN BİRİNCİ FİLOZOFU: KARACAOĞLAN
Afşar Timuçin
SONER POLAT VE CENGİZ ÖZAKINCI'NIN AZİZ NESİN İLE İLGİLİ İDDİALARINA YANITLAR
Taylan Kara
FRANKFURT DEYİŞLERİ
Hayrettin Ökçesiz
JAROSLAV SEİFERT'TEN 4 ŞİİR
Çeviren: Özkan Mert
TURAN ALPTEKİN'LE ZAMANIN ARALIĞINDA BİR SÖYLEŞİ
Asım Öztürk
YENİ BİR YAZAR KEŞFETMEK: ADELLE WALDMAN
Dr. Ulvi Özdemir
REFİK DURBAŞ: DUYARLIĞIN İMGESEL SENFONİSİ
Cafer Yıldırım
YAKUP KADRİ'NİN ESERİNİN ANAÇİZGİLERİ
B. Sadık Albayrak
JEAN-JACQUES ROUSSEAU'DA EĞİTİMİN ÖNEMİ
Ali Timuçin

TÜRK SİNEMASINDA YOL AYRIMI
Haydar Ali Albayrak
Doğu Kitabevi

Haydar Ali Albayrak, Türk sinemasındaki değişimi geniş ve derinlikli bir bakış açısıyla inceledi ve eleştirdi.
60'ların salon güldürülerinde, kırda, şehirde kadın emeğinin betimlendiği filmlerde kadına yaklaşımı sorguladı. Atıf Yılmaz'ın feminist, Başar Sabuncu'nun fetişist art planlı filmlerinde kadına yaklaşım arasındaki ayrımları açığa çıkardı.
Ertem Eğilmez'in ekip komedisinden 90'larda, bireyin tek başına var olma mücadelesi üzerinden üretilmişyenikomeditarzına,izleriniRecepİvedik'lerdeseyrettiğimizkabalaşmayanasılgelindi? Haydar Ali Albayrak, Kemal Sunal'ın komedi filmlerini de inceledi, İlyas Salman'ın aktör olarak toplumsal anlamını ortaya koydu. Şener Şen'in Yavuz Turgul filmlerindeki rollerini sorguladı. Türk Sinemasında Yol Ayrımı'nda yazar, sıkıntı eksenli, boğulma hissi uyandıran düşük bütçeli sanat filmlerini de değerlendirdi.

"Türk Sinemasında Yol Ayrımı adlı çalışmamda elimden geldiği ölçüde; akıntıya, yola, çekilen küreklere, izlenen seyre ve karşı seyre, izleyicinin eylemine değinmeye çalıştım."

İÇİNDEKİLER

4 • **AZİZ NESİN YÜZDESİ**
B. SADIK ALBAYRAK

5 • **JAROSLAV SEİFERT'TEN 4 ŞİİR**
ÇEVİREN: ÖZKAN MERT

6 • **AŞKIN BİRİNCİ FİLOZOFU: KARACAOĞLAN**
AFŞAR TİMUÇİN

11 • **BİLMEZSİN**
MEHMET ERCAN

12 • **SONER POLAT VE CENGİZ ÖZAKINCI'NIN AZİZ NESİN İLE İLGİLİ İDDİALARINA YANITLAR**
TAYLAN KARA

18 • **YENİ BİR YAZAR KEŞFETMEK: ADELLE WALDMAN YA DA KUSURSUZLUK, ELEŞTİRİLMEZLİK...**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

24 • **REFİK DURBAŞ: DUYARLIĞIN İMGESEL SENFONİSİ**
CAFER YILDIRIM

28 • **SANA NELER GETİREYİM**
REFİK DURBAŞ

29 • **ŞARKHAN'DAKİ KUTULAR**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

32 • **MUZAFFER BAYKURT'A UĞURLAMA**
MEHMET ESATOĞLU

36 • **BİR AMAZON KADINI: PROF. DR. HALET ÇAMBEL**
AYŞE ÖVÜR

41 • **SEYRİ ZAMAN**
ALİ EŞKİ

42 • **JEAN-JACQUES ROUSSEAU'DA EĞİTİMİN ÖNEMİ**
ALİ TİMUÇİN

47 • **OKUNMUŞTUR**
EVİN OKÇUOĞLU

50 • **AFŞAR TİMUÇİN'LE ŞİİRDE YARIM ASIR**
YEŞİM ZUHAL YOLCU

52 • **TURAN ALPTEKİN'LE ZAMANIN ARALIĞINDA BİR SÖYLEŞİ**
SÖYLEŞİ: ASIM ÖZTÜRK

63 • **"KALKINMA HAMLELERİNİN" ROMANA YANSIMASI**
HALİT SUİÇMEZ

66 • **BİR MESLEK OLARAK LİBERAL SOYTARILIK**
KAAN EMİNOĞLU

70 • **YAKUP KADRİ'NİN ESERİNİN ANAÇİZGİLERİ**
B. SADIK ALBAYRAK

76 • **FRANKFURT DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 1 · SAYI: 6 · AĞUSTOS 2018
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ

YAYIN SAHİBİ
YENİ ALAN YAYINCILIK TİC. LTD. ŞTİ.
ADINA İBRAHİM HORUZ

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
TAYLAN KARA
UBEYDULLAH GÜNEL

BODRUM TEMSİLCİSİ
ÖZKAN MERT

KAPAK RESMİ
APTULKADİR ELÇİOĞLU

KAPAK SÖZÜ
AZİZ NESİN

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
CAĞALOĞLU YOKUŞU, NARLIBAHÇE SOK. NO: 4/2 CAĞALOĞLU, İSTANBUL
TEL: 0212 527 29 26
WEB: www.yenigelen.org
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com
yenigelendergi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD. GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YENİ ALAN YAYINCILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ
VAKIFBANK:
TR360001500158007306088667
HESABINA 120 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ YETERLİDİR.

AZİZ NESİN YÜZDESİ

Her şey nasıl da değişti. 90'ların başında Aziz Nesin, Türklerin yüzde 60'ının aptal olduğunu söylediğinde çoğumuz ona ne kadar kızmıştık. Bu nasıl bir açıklamaydı? Bir toplumun belli bir yüzdesinin aptal olduğunu savlamakla hangi gerçeğin sırrına ermiş oluyorduk? Yalnızca dikkat çekmek için söylenmiş hafif bir söz gibi gelmişti çoğumuza. Bilemezdik, bu sözün söylenmesinden sonra yaşadığımız yaklaşık otuz yılda dönüp dönüp bu Aziz Nesin yüzdesiyle yüzleşeceğimizi bilemezdik. Seçimlerin sonunun geldiği bir düzende, her seçim sonrası bu aptallık katsayısını bulacağımız aklımızın ucundan bile geçmezdi. Zaten, Müjdat Gezen'in açıklamasına göre, Aziz Nesin bu sözü bir seçim üzerine söylemişti. Yurttaşın temel hak ve hürriyetlerini elinden alan, emekçilerin örgütlenme özgürlüklerini ortadan kaldıran faşist 1982 Anayasasına yüzde 91.4 "evet" denilmesi karşısında kendini tutamamış ve halkının bu ölçüde aptal olmasına gönlü elvermediği için yüzdeyi 60'lara kadar düşürmüştü.

Büyük sanatçılar, çağlarının gerçeğini tarihçilerden ve bilim insanlarından daha erken görüp eserlerinde billurlaştırırlar. Aziz Nesin yüzdesi de tekelci kapitalizmin kıskacındaki toplumların ve dünyamızın en önemli gerçeklerinden birini, kimse farkında değilken birdenbire ortaya koymuştu. Yaşadığımız otuz yılda aptallık yüzdesinin büyümesinin yıkıcı sonuçlarıyla defalarca karşı karşıya kaldık ve büyüyen ahmaklık dağına her toslayışımızda Aziz Nesin'i andık.

***

Akıl gibi akılsızlık ya da aptallık da tarihsel ve toplumsaldır. Tarihte insanların çoğunluğunun akıllı olduğu dönemlere, akıl çağlarına tanık olmadık ama topyekûn aptallık devirleri biliyoruz; insanlığı savaşlara, katliamlara, yoksulluklara boğan aptallık çağlarıyla damgalı bir tarihten geliyoruz. Bugünün aptallık çağı, tekellerin egemen olduğu, birikmiş, elkonmuş ölü emek olan sermayenin egemen olduğu çağdır. Yaşamın her zerresini kuşatmış bir akılsızlık ve aptallık çağından geçiyoruz. Feodal Ortaçağın aptallığını kat kat aşmış bir aptallık, üniversite kürsülerinden, televizyon ve telefon ekranlarından, internetlerden üstümüze boca edilmektedir. Yüzde büyümüş, akıl sıfır nokta sıfır birlere sıkışmıştır. Sermayenin çıkarları için yalan kusan kitle iletişim sistemi altında, dizi dizi filmleri izleyen, onlarca kanaldan yayılanları haber niyetine dinleyen halkımız aklını nasıl koruyabilir ve aptallaşmaktan kurtulabilir?

12 Mart 1971'den başlatırsak, Türkiye'nin son elli yıllık tarihini halkını aptallaştırmak için her türlü çareye başvuran bir devletin tarihi olarak ele almak büyük açıklıklar sağlayabilir. Bu çarelerden en kanlısı, halkı akıllandırmaya çalışan, emperyalizmden bağımsızlaştırmak ve zalim patronların sömürüsünden kurtarmak için mücadeleye sokmaya çalışan devrimci gençlere uygulanan işkence, hapis, idam olmuştur. Sermaye sınıfı daha köklü ve temelden olanını bulmuştur; çocukluktan başlayarak dinci bir eğitimle aptallaştırmak için imam hatip okulları icat edilmiştir. İşçileri haklarının bilincine vardıracak, Tonguç'un deyişiyle "bir iş hayvanı" olarak görülmesini önleyecek örgütlenme ve bilinçlenme kaynakları sendikalar dağıtılmıştır. Her gün bir başkası yaşanan kitlesel "iş kazaları" hangi akılla açıklanabilir? Bugün gazeteler, televizyonlar, internetler bütünüyle ele geçirilmiş, yalnızca egemen sınıfın çıkarları için yalan ve akılsızlık bulaştıran kanalizasyonlar haline getirilmiştir.

***

Halkı aptallaştırmak için her türlü politikayı çeviren devletin istihbarat organlarında yöneticilik yapmış bir amiral, geçenlerde, Türklerin dünyanın en zeki milleti olduğunu iddia ederek Aziz Nesin'e yönelik iftiralarla dolu bir yazı yazdı. Hayatı boyunca eleştirel tavrıyla halkını bilinçlendirmek için çalışmış, bu yolda işsiz kalmayı, hapislere girmeyi, sürgünlere gitmeyi, ateşe atılmayı göze almış bir yazara, büyük aydınımıza tam da 2 Temmuz'da yapılan bu saldırıyı görmezden gelemezdik. Taylan Kara arkadaşımız, yazısında bu iftiraları ayrıntılarıyla çürüttü.

Akılla bakanlar açısından Aziz Nesin'in aydın kişiliği eyleminde ve yapıtlarında apaçık ortadadır. İstihbaratçı amiralin kişiliğini ise halkını aptallaştırmak için her politikayı deneyen bir devletin görevlisi olarak, Cumhuriyet'in yıkılışında ve sonunda ülkemizi 1876'nın bile gerisine götüren devlet politikasında aldığı rolden çıkarabiliyoruz. Aziz Nesin'e iftira edebilecek cesareti ve alkışlayacak taraftar bulmaları yarattıkları bu aptallık denizinin bir sonucudur.

Biliyoruz; akıl sıfır nokta sıfır birlere sıkışsa da insanlığı tekellerin bu aptallık tufanından kurtaracak gemiyi inşa etmenin yolunu mutlaka bulacaktır.

B. Sadık Albayrak

JAROSLAV SEİFERT'TEN 4 ŞİİR

Çeviren: Özkan Mert

Jaroslav Seifert

Çek yazar Jaroslav Seifert 23 Eylül 1901'de Prag'da doğdu. 19 yaşındayken Mesto Vslzach (Gözyaşları İçindeki Şehir) adlı şiirini ve bir yıl sonrasında da aynı adı taşıyan ilk şiir kitabını yayınladı. 1920'li ve 1930'lu yıllarda gazeteci olarak komünist ağırlıklı çeşitli gazetelerde çalıştı. İkinci Dünya Savaşından sonra Çekoslavakya'da sosyalist düzen kurulmuştu, Seifert daha sonraları sosyalist düzeni de eleştirmeye başladı. 1969 yılında Çekoslovakya Yazarlar Birliği başkanı seçildi. Sosyalizme muhalif tutumu Jaroslav Seifert'e 1984 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandırdı. Jaroslav Seifert 10 Ocak 1986'da, reel sosyalizmin çözülüşünü ve Çekoslavakya'nın dağılışını göremeden Prag'da öldü.

Ampul

Ampullerin çevresinde soğuk ışık
huzursuz kanatların uğultusu.
Ve bay Edison
Kaldırıyor bakışlarını kitaptan
Ve gülüyor.
Kaç gece kelebeğinin
hayatını kurtarmadı ki!

Teselli

bayan, oh bayan ne kadar tatsızsınız
bütün gün yağmur yağdı sizin için.
Şu küçük mayıs sineği ne derdi:
hayatım boyunca yağmur yağdı?

Kadınlar Üzerine Şarkı

Herkes bana şunu söyledi:
unutma
aşktan daha büyük acılar var
dünyada.

Belki öyledir.

Öldürmek de bir acıdır,
ve öyleleri vardır ki,
hiç düşünmeden ve nedensiz
tekmeler bir ölüyü.

Belki öyledir.

Fakat savaşın sonu geliyor.
Böylesi bir anda
kim önemser
acılı şeyleri?

Belki ben.

Eğer topları
kadınlar kullansaydı
güller yağardı
tüm dünyaya.

Belki öyle.
Belki değil.

Akşam Şarkısı

Dünyanın en mutlu
insanı kim gerçekten?
Gel, pencereyi kapatalım
perdeleri çekelim
ve anlatalım birbirimize
sen ve ben
ne hissediyoruz

İzin verirsen
Her zaman yaptığım gibi
başımı rahminin üzerine koyayım.
Sen gene, her zaman olduğu gibi
uyu de bana!
Ben de uyumuş gibi yapayım.

Fakat nasıl uyuyabilirim
senin bacaklarının arasından
yayılan dalgalar
benim baygın gözlerimi
çılgınca taşırken uzaklara,
tanrı bilir nereye,
dudaklarının kıyısına?

O bilinçsiz sessizlik
yeniden geri geliyor,
kınamalar, iç çekişler, ağlayışlar,
o an anıların dikenleri
hatırlatıyor bize
sen ve ben
nasılız.

AŞKIN BİRİNCİ FİLOZOFU: KARACAOĞLAN

Afşar Timuçin

Felsefeyi yaratanlar yaşamayı bilenlerdir: kendi sessiz dünyalarından dünyayı gözlemleyenler, gözlemlerini bilgiye dönüştürenler, bilgilerini başka bilgilerle bütünleştirenler, yani dünyayı iyiye doğru dönüştürenler. Felsefeyi söze boğanlara aldırmayın. Geveze bilgelerden yani yalancı bilgelerden kendimizi koruyalım. Gerçek bilgeler bilebildikleri kadar doğruları söylediler ve söyledikleri anlaşılsın istediler, biraz da anlayan anlasın istediler.

Resim: Bedri Rahmi Eyüboğlu

Ciddileştikçe yaşamdan uzaklaşırız sululaştıkça da. Ciddi adamda da sulu adamda da bilgelik olmaz ışık olmaz, olsa bile enaz ölçülerdedir kimseyi aydınlatmaz. Ham insan ya çok ciddidir ya da düpedüz suludur. Sıradan insanlar kendiliğinden insanlardır, filozoflar değilse bile bilgeler o insanların arasından çıkar. Ayaktakımının dünyasına felsefe uğramaz, kimse üstüne alınmasın. Gerçi o dünyanın da kendine göre iyi kötü bir felsefesi ya da felsefeleri vardır derseniz bir şey diyemem, beni ilgilendirmez derim. Vardır var olmasına da kimin işine yarar! Felsefeyi yaratanlar yaşamayı bilenlerdir: kendi sessiz dünyalarından dünyayı gözlemleyenler, gözlemlerini bilgiye dönüştürenler, bilgilerini başka bilgilerle bütünleştirenler, yani dünyayı iyiye doğru dönüştürenler. Felsefeyi söze boğanlara aldırmayın. Geveze bilgelerden yani yalancı bilgelerden kendimizi koruyalım. Gerçek bilgeler bilebildikleri kadar doğruları söylediler ve söyledikleri anlaşılsın istediler, biraz da anlayan anlasın istediler.

Kim ne kadar anladı? Kim ne kadar anladıysa anladı. Yanlışına sıkı sıkı tutunanlar yok mu? En tehlikelisi onlardır. Yalancı kahramanlar. Onlara felsefe de işlemez başka şey de. Dünyamızın iş yapar görünen avareleri, ünleriyle ve unvanlarıyla salonları dolduranlar. Yaşamayı bilenleri, yaşamayı bilerek doğanın ve insanın şarkısını ya da şiirini söyleyenleri ne kadar övsek ne kadar yüceltsek azdır: gerçek felsefenin doğduğu yer insan yüreğinin verimli kaynağıdır. Kalanı bana şapka çıkarın diye yalvaran boş gevezelerdir. Felsefe insanda başlar insanda biter. Bunu anlamayanları ne yapalım? Onlara bir şeyleri uzun uzun anlatalım mı? Ne diye anlatacaksınız ne diye boşuna çenenizi yoracaksınız, sorun yok der çıkarsınız. Onlara ne sorarsanız sorun onlar her zaman bildiklerini ya da daha doğrusu söylemek istediklerini söyleyeceklerdir.

Karacaoğlan unutuldu, Karacaoğlan yok artık. Onun yerinde ne dediği anlaşılmayan çok ciddi sözde filozoflar var, ne dediği anlaşılmayan kötü şairler romancılar öykücüler var. Toplum büyük adam kılığında cüceler yetiştirdikçe olacak bunlar. Daha neler neler olacak bekleyin görürsünüz. Yaşamı onlar götürüyor yetkiyle, yaşamı onlar karartıp yokediyor gene yetkiyle. Rakı balık ve deniz, bu arada ülkemi seviyorum. Gerçekliğin orta yerinde yaşadıklarını sanıyorlar hiçbir şey yaşamamış olsalar da.

Çok şeyi aşkı bile çözüp atmış insanların dar ve sıkıntılı dünyasında kime neyi anlatacaksınız? Karacaoğlan unutuldu, Karacaoğlan yok artık. Onun yerinde ne dediği anlaşılmayan çok ciddi sözde filozoflar var, ne dediği anlaşılmayan kötü şairler romancılar öykücüler var. Toplum büyük adam kılığında cüceler yetiştirdikçe olacak bunlar. Daha neler neler olacak bekleyin görürsünüz. Yaşamı onlar götürüyor yetkiyle, yaşamı onlar karartıp yokediyor gene yetkiyle. Rakı balık ve deniz, bu arada ülkemi seviyorum. Gerçekliğin orta yerinde yaşadıklarını sanıyorlar hiçbir şey yaşamamış olsalar da. Başarının peşindeler. Şiir bile roman bile yazıyorlar. "Felsefi" yerine "felsefik" diyen *felsefeciler* ve alayı. Bir gün yani yaşam başlarına geçtikçe gerçeği anlayabilecekler mi? Ne gezer! Sonunda pes edersiniz ne yaparsan yap dersiniz olur biter, bir yandan da içiniz elvermez, Karacaoğlan mutlaka bir yerde olmalı dersiniz.

Aşkı alaya alanların toplumunda aşka arka çıkmak ve sonunda onun filozofu olmak kolay mı? Aşkı bir aptal eğlencesi sayanların toplumunda aşkı kimler düşündü ve yaşadı? Gerçekte yaşadığımız genel olarak aşk değildi aşka benzer bir şeydi. Hiç yoktan iyidir demeyin. Yetinme ahlakı berbat bir şeydir. Yanlışımızda direniyorduk bir zaptiye inadıyla, kim bize gerçekten yaşamakta olduğumuzu söyleyebilir. Aşk değer. bilme sanatıdır. Der ki Karacaoğlan: *"Saçın telin vermem Arabistan'a"*. İşte budur gerçek aşık. Sevdiğini hiçbir zaman ucuz yalanlarla kandırmayan ve onu hiçbir şeyle değişmeyen adama sonuna kadar güveniriz. Sorunun yararla bir ilgisi olmasa da işin yararcı yanı şu noktada belirir: *"Güzel seven murat alır dünyadan."* Sahiplenmek ve bir çeşit kendinin kalmaktır aşk, bunu yaparken bile bile sevdiğinde eri-

Ne Karacaoğlan ne de onun gibi düşünen bizler hiçbir zaman sevdiğimiz kişiyi nesneye indirgemeyi düşünmeyiz. O bizi bozuk para gibi harcasın isterse. Sevgilinin kendisine verdiği değerden daha çoğunu veririz sevgiliye. Sevgili dediğimiz o büyük değer hiçbir zaman gözden çıkaramadığımız ve kimselerle paylaşamadığımız bir değerdir. Onu şimdisiyle değil yalnız, bütün geçmişiyle ve geleceğiyle bütün varlığıyla kucaklamak isteriz.

yip gitmektir. Sevgili kimdir? Yaşarken gözümüzden esirgediğimiz, öldükten sonra bile vazgeçemediğimiz büyük değer: *"Ben ölürsem cenazeme imam ol." "Ezrail* gönderip canım aldırma / Sevdiğime canım aldır yaradan."

Yaşamayı bilenler hiçbir zaman hazzı küçümsemediler, tersine onu bayağı hazlar düzeyinden yüce hazlar düzeyine çıkarabilmek için ellerinden geleni yaptılar. Yekten *"Mezarım taşına sür memelerin"* diyecek kadar ya da *"Babalın boynuma işte ben öldüm / Mezarım göğsüne kaz kerem eyle"* diyecek kadar açık bir biçimde aşkı somuta indirgeyen ikinci bir halk şairimiz var mıdır? Açıksaçık şeyler bunlar diyebilirsiniz. Keşke yaşam gizliliklerle dolu olacağına açıksaçık olsaydı. Karacaoğlan kadar açık ve saçık bir başka şairimiz var mıdır? Kolay kolay kimse var diyemez. Halk şairlerimizin en gerçekçisinde bile bir şeyler incecik tülle olsun birazcık örtülmüştür.

Apaçık insanların dünyasında dilin kemiği yoktur. Karacaoğlan'ın dünyasında da dilin kemiği yoktur. Onun başı bu yüzden derde girmiş olabilir. Karacaoğlan şiirlerinin ilk baskısını yapan Sadeddin Nüzhet Ergun kitabının başına yazdığı tanıtma yazısında "ilk tedrisat müfettişlerinden Bay Ali Rıza"nın bir makalesinden bize şu bilgiyi taşır: *"Karaca Oğlan'ın Gökçeli'de doğduğuna ve 1090 tarihlerinde vefat ettiğine aid* türküler dinledim. Bu türküleri bana veren Ali Ağa diyordu ki: Derebeyleri (Kozan Oğulları)

her nedense Karaca Oğlan'a kızmışlar ve öldürmek istemişler. O bu suikastı duyunca Van'a kadar kaçmış ve bu türküleri orada söylemiştir. Bundan sonra gene Ali Ağa bana *bu muhterem halk şairinin 1015 te tevellüd 1090 da vefat ettiğine aid olan vesikasını şu suretle okudu: Bin on beşte beratcığım yazıldı / Seksen beşte belkemiğim bozuldu / Bin doksanda mezarımın başında / Döner baykuş öter bülbül...*" Karacaoğlan derebeylerinin karılarından ya da kızlarından birine gaflete gelip taaşşuk ettiyse başına böyle kötü işler gelmiş olabilir. Aynı metinde Karacaoğlan'ın intihar ettiği de söylenmektedir. Ancak bu bilgiler hiçbir belgeye dayanmayan bilgilerdir. Sadeddin Nüzhet Ergun'un elimde bulunan lime lime olmuş kitabı dördüncü baskıdır ve İkbal Kitapevi Hüseyin tarafından Şirketi Mürettibiye basımevinde 1942'de basılmıştır yani benden ancak üç yaş küçüktür.

Karacaoğlan belli ki toplumda geçerli olan bir takım kurallara aldırmamış hatta tutucuların ahlakdışı sayabileceği türküler söylemiştir. Bununla birlikte ahlak kurallarına saygılı bir şair hatta gerçek anlamda bir ahlakçı vardır karşımızda. Ne olursa olsun onun aşka yan bakanlarla, aşkı ve aşk filozofluğunu ahlaksızlık sayanlarla başa çıkması kolay değildi. Ciddilik de sululuk da boştur, tutarlı olmak diye bir şey vardır, işte Karacaoğlan'ın ahlakı bu noktada belirir. Onun ahlakı bir yiğidin ahlakıdır: *"Yiğidin başına bir iş gelince / Anı yad ellere açıcı olma." "Mecliste arif ol kelamı dinle / El iki söylerse sen birin söyle." "Alçaklara otur gözet kendini / Katı yükseklerde uçucu olma."* Biz Karacaoğlan ahlakından yanayız. Sözde ahlak savunuculuğu yapan kimselerin kuralcılığını yani ahlakçılık denen şeyi çokça ciddiye almayız. Yaşamı kurallara boğduğumuz zaman ahlakı kurtaralım derken başka ahlak sorunları yaratmış olmuyor muyuz? Ne Karacaoğlan ne de onun gibi düşünen bizler hiçbir zaman sevdiğimiz kişiyi nesneye indirgemeyi düşünmeyiz. O bizi bozuk para gibi harcasın isterse. Sevgilinin kendisine verdiği değerden daha çoğunu veririz sevgiliye. Sevgili dediğimiz o büyük değer hiçbir zaman gözden çıkaramadığımız ve kimselerle paylaşamadığımız bir değerdir. Onu şimdisiyle değil yalnız, bütün geçmişiyle ve geleceğiyle bütün varlığıyla kucaklamak isteriz. Yeter ki onda içimizi yakacak bir şeyler olmasın. *"Kadir mevlam bir dileğim var sana / Kaldır dalgaların sel ver sen bana / Yüz elli keselik malım olsa da / Gönül eğleyecek yar ver sen bana // Beş yüz atım olsa lahuri şallı / Gümüşten reşmeli kadife çullu / Mevlam bana verse bir dudu dilli / Sarmaya bir ince bel ver sen bana".*

İçine bir şeyleri sindiremeyecektir, içi yana yana şunu söyleyecektir Karacaoğlan: *"Daha benden başka dostun var imiş / Yad ellerle konuşmuşsun bir zaman."* Zamanı geriye döndüremeyiz. O zaman şimdiye bakmak ve aşkın bütün güzelliklerini bütün boyutlarıyla yaşamak doğrudur. Bu dünyanın nasıl bir şey olduğunu bilenler başedilmez gerçeklerle güreş tutmaya kalkmazlar. İşin püf noktası bu dünyalı olmayı becerebilmektedir. Kimse Karacaoğlan kadar bu dünyalı olmadı, kimse insanı doğal bir varlık olarak onun kadar yüceltmedi. Aşkın yuvası insan bedenidir. Kimileri düşler dünyasından buraya gelemeyip olmayan sevgiliyi sözün gücüyle sözde yüceltirken Karacaoğlan en gerçekçi yanıyla sevgiliye seslenir: *"Kısmet olup memelerin emdiğim." "İnce belin usul boyun sardığım / Alışmış kollarım duramıyorum." "İnce bellerimi sar dedi bana." "Tomurcuk memesin verdi ağzıma / Yorgunsun sevdiğim em dedi bana."* Bu arada bir isteği vardır: *"Hicap perdesini kaldır aradan."* Gözü hep sevgili olabilecek kızlardadır: *"Sıkça dikmiş kız döşünün düğmesin / Sıkmış memelerin gerilesin deyi."*

Karacaoğlan başta sevgili olmak üzere her şeyi gönül gözüyle gören alabildiğine gerçekçi bir dünya adamıydı. Aşkın değerini belki de onun kadar hiçbirimiz bilemedik. Böylesine aşkla içli dışlı olmuş birinin dünyası kirlenmişliğin değil arılığın dünyasıdır. Bilemiyoruz, bir kişi miydi o yoksa Homeros için söylediğimiz gibi Karacaoğlan değil de Karacaoğlan'lar mı vardır. Bunu kimse yanıtlayamaz.

Ömer Faruk Atabek
Karacaoğlan (Yaprak Üzerine)

Karacaoğlan belli ki toplumda geçerli olan bir takım kurallara aldırmamış hatta tutucuların ahlakdışı sayabileceği türküler söylemiştir. Bununla birlikte ahlak kurallarına saygılı bir şair hatta gerçek anlamda bir ahlakçı vardır karşımızda.

Daha incelikli daha yürekten daha zarif yönelişler de vardır ya da en azından olabilir elbet: cinselliğin duygusallıktan arındırılmamış yüzü diye bildiğimiz aşk zarif palavralarla yürütülebilecek işlerden değildir gene de. O zaman Karacaoğlan daha bir bilgeleşir, o zaman onun şair güzelliği daha belirgin bir biçimde ortaya çıkar: *"Mevla destur verse bir top gül olsam / Sokulsam zülfünün aralarına." "Benim sevdiceğim güzel var mola / Hakkın yarattığı kullar içinde." "Kadir Mevla'm seni* öğmüş *yaratmış / Serdar etmiş güzellerin üstüne." "Mevla'm güzelliği hep sana vermiş / Seni gören başkasını dener mi?" "Gün doğmadan şevkin düşmüş pınara / Gün üstüne bir gün daha doğar mı?" "Kadir Mevla'm* öğmüş *kendin yaratmış /* Sırma ile karıştırmış saçını." *"Bedirlendin doğdun yüce felekten." "Döndürmüşsün rengin güle sevdiğim."*

Karacaoğlan başta sevgili olmak üzere her şeyi gönül gözüyle gören alabildiğine gerçekçi bir dünya adamıydı. Aşkın değerini belki de onun kadar hiçbirimiz bilemedik. Böylesine aşkla içli dışlı olmuş birinin dünyası kirlenmişliğin değil arılığın dünyasıdır. Bilemiyoruz, bir kişi miydi o yoksa Homeros için söylediğimiz gibi Karacaoğlan değil de Karacaoğlan'lar mı vardır. Bunu kimse yanıtlayamaz. Karacaoğlan bir kişi de olsa birçok kişi de olsa Karacaoğlan'dır. Bütün güzellikleri kendinde toplamış bir dünyanın bütün güzellerine gönül vermeye hazır bir Karacaoğlan. Evet Karacaoğlan belki de bir kişi değildir. Bu belge sevmeyen ve belge gerektiği zaman kurgular yapan insanların toplumunda bunu tövbe aydınlatamayız. Bu o kadar da önemli değildir. Bugün bizim bir Karacaoğlan'ımız vardır ve iyi ki vardır diyenlere ne mutlu. Bir başka ülkede olsa onu baş tacı ederlerdi, adına her yıl çeşitli toplantılar düzenlerlerdi. Biz böyle bir şey yapmayız. Karacaoğlan mı? Anlıyorum. Kişi bilmiş bilmiş başını sallayacaktır. Değerlerimizi çürümeye bırakırız biz. Birileri ikide bir Karacaoğlan dese de aldırmayın, bu düpedüz halk adamı görünerek unutulmuş değerlere sahip çıkan görmüş geçirmiş insan manzarası çizmek içindir. Para ve ün getirmeyecek işlerde bizim gözümüz yoktur. Bizim o zamandan beri yeni Karacaoğlan'larımız da yoktur. Eh ne yapalım olmasın. Karacaoğlan'ımız var ya. *"Nuh'un gemisine bühtan edenler / Yelken açıp yel kadrini ne bilir / O Süleyman kuş dilini bilirdi / Her Süleyman dil kadrini ne bilir // Arab atlarında olur fırkalar / Kimi sarhoş yürür kimi ırgalar / Gübreliğe inip konan kargalar / Has bahçede gül kadrini ne bilir".*

BİLMEZSİN

Mehmet Ercan

sen geceleri seversin
ayı seversin
ben seni severim bilmezsin

yıldızlar dererim gök ağcından
süslerim mehtabı kuş sesleriyle
bak derim bakmazsın

yağmur yağar sonra
ıslanır saçların hüzünden
tenimle sil derim silmezsin

dağlar düşünceli, rüzgârlar suskun
ellerimi uzatırım sana
tut derim tutmazsın

ben bir deli sevdayım
menekşe, gül misali
saçına tak derim takmazsın

gülüşün kement boynumda
gözlerin kerbeladır
sev derim bu mecnun'u sevmezsin

kendimden uzak sana yakınım
bir yoksul şairim işte
ne dersen sen haklısın

sen geceleri seversin
ayı seversin
ben seni severim bilmezsin

SONER POLAT VE CENGİZ ÖZAKINCI'NIN

AZİZ NESİN İLE İLGİLİ İDDİALARINA YANITLAR

Taylan Kara

C. Özakıncı ilk kısmı aşağıya yazarken devamını yazmıyor. C. Özakıncı, sayfaların altına yazdığı, öne çıkardığı, altını kırmızıyla çizerek vurguladığı alıntıları art arda sıralayarak bize bir Aziz Nesin profili çıkarıyor. Bu profil ile bu alıntıların devamını okuduğunuzda ortaya çıkan profil aynı değildir. C. Özakıncı'nın altını çizip sayfalarda altına yazdığı alıntılarla A. Nesin'den çıkardığı profil şudur: "Bir ödül için Almanya'ya yalakalık yapan, Almanya'yı yücelten ancak kendi halkını aşağılayan yazar." Bu söyleşiyi okursanız, BİR ÖDÜL İÇİN ALÇAKLAŞAN BİR YAZAR DEĞİL, halkı için acı çeken, kendini tırmalayan ve bu nedenle zaman zaman ağır sözler söyleyen ama bu sözleri HERKESE SÖYLEYEN bir yazar görülecektir.

Soner Polat Aydınlık Gazetesinde 2.7.2018'de yazdığı bir yazıda Aziz Nesin'le ilgili bir takım iddialarda bulundu.[1]

S. Polat'ın kaynak gösterdiği kitap Cengiz Özakıncı'nın "Derin Yahudi" adlı romanıdır. S. Polat bu romandaki Tankut adlı karakterin ağzından çıkan şu sözleri referans gösterdi:

"'*Türklerin %60'ı aptaldır*' sözü var ya, bu söz ilk kez kendisine Almanlarca Onursal Doktorluk verilmesi sürecinde, ödül raportörü Alman Profesör Essinger'le yaptığı söyleşide çıkıyor Aziz Nesin'in ağzından."[2]

Helmut Essinger'in söyleşisinde BÖYLE BİR CÜMLE YOKTUR.[3] Bu açıkça yanlıştır. Soner Polat ve Cengiz Özakıncı'nın verdiği bağlamda ise (ödül için halkını aşağılayan yazar ve ajan iması) BİR İFTİRADIR. Bunun detayları yazıda ele alınacaktır.

***

S. Polat'ın referans gösterdiği C. Özakıncı'nın iddialarının iki temel metni var: İlki Nomos ve Aydın[4] adlı kitabı, ikincisi ise C. Özakıncı'nın bir makalesidir.[5]

C. Özakıncı Aziz Nesin'in söyleşisini bağlamından tamamen koparak KÖTÜ NİYETLE OKUYOR.

Şöyle bir örnek verelim:

-Özakıncı'nın metninde A. Nesin şöyle diyor:

"*Bizim kültürümüz falan yok*".

Bunu diyor mu gerçekten? Evet diyor.

Ama birkaç satır sonra şunları da diyor:

"*Bir kültürümüz yok dersem, yanlış tabii. Kültürsüz bir toplum olmaz. Burda kültür ile, çağcıl kültürden söz ediyorum. Yoksa kültürsüz toplum olmaz.*"

C. Özakıncı sayfaların altına bu kısmı almadan sadece ilk kısmını yazıyor.

***

-C. Özakıncı makalesinin 17. sayfasında A. Nesin'in ağzından alıntı yapmış: (Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna)

"*Entegre olmasını istiyorum Türkiye'nin, istemiyor değilim. Bu yolda çalışmak gerekir.*"[6]

Ama o cümleden hemen sonra şunları da diyor:

"*entegre olmak onlar gibi olmak, onlara uygun olmak anlamına gelmez. Kendi kişiliğimiz olacak, kendi varlığımız olacak, çağcıllığımız olacak. Bu çağcıllık şu: Olaylara biz birşey katacağız, bir değişme, ufacık birşey, hiçbir şey katmıyoruz, katamıyoruz. Korkunç üzülüyorum bu duruma.*"

C. Özakıncı ilk kısmı aşağıya yazarken devamını yazmıyor. C. Özakıncı, sayfaların altına yazdığı, öne çıkardığı, altını kırmızıyla çizerek vurguladığı alıntıları art arda sıralayarak bize bir Aziz Nesin profili çıkarıyor.

Bu profil ile bu alıntıların devamını okuduğunuzda ortaya çıkan profil aynı değildir. C. Özakıncı'nın altını çizip sayfalarda altına yazdığı alıntılarla A. Nesin'den çıkardığı profil şudur:

"Bir ödül için Almanya'ya yalakalık yapan, Almanya'yı yücelten ancak kendi halkını aşağılayan yazar."

Okurlara önerim, Aziz Nesin'in bu söyleşisinin tam metnini C. Özakıncı'nın alıntılarından değil, kendilerinin okuyup karar vermeleridir. Bu söyleşiyi okursanız, BİR ÖDÜL İÇİN ALÇAKLAŞAN BİR YAZAR DEĞİL, halkı için acı çeken, kendini tırmalayan ve bu nedenle zaman zaman ağır sözler söyleyen ama bu sözleri HERKESE SÖYLEYEN bir yazar görülecektir.

Söyleşinin genişçe bir kısmı bağlantıdaki yazıdadır.

***

"Nomos ve Aydın" adlı kitabın büyük kısmı Aziz Nesin'in kitap ve beyanlarındaki tutarsızlıkları ele alıyor. C. Özakıncı A. Nesin'in farklı zamanlarda ve bağlamlarda söylemiş olsa da öznel beyanlarındaki tutarsızlıkları ortaya koyuyor (Babasının Atatürk'le ilgili düşünceleri, laiklikle ilgili görüşleri, aydınların durumu vs.).

Bu kitapta C. Özakıncı "içkin eleştiri yöntemi" ile A. Nesin'in iç tutarsızlıklarını sergiliyor; bunların bir kısmında da haklıdır. Kitabın önemli bir bölümünü oluşturan Atatürk'ün imzası konusunda ortaya koyduğu belgeler Aziz Nesin'inkinden daha inandırıcı ve muhtemelen bu konuda C. Özakıncı haklı görünüyor.

***

C. Özakıncı "ödül için Türkleri aşağıladı" dediği söyleşide **Aziz Nesin'in Almanya ve Avrupa aleyhine söylediği onlarca cümlenin BİR TANESİNİ BİLE VERMİYOR.** Bu bir çarpıtmadır.

Bir ödül için halkını aşağılayan birisi, ödül alacağı ülkeye bunları söyler mi, okuyunuz karar verin:

"*Örneğin kimyasal silahları ele alalım. Irak'a kimyasal silahların, fabrikasını kuran Alman şirketleriydi. Alman şirketleri bunu yapmasa, Almanya böyle zengin ülke olamazdı; zengin olmayınca sosyal adalet olmaz. Orda kıyamet kopacak, patlama olacak. Almanya'da sosyal adaletin ortaya çıkması, Üçüncü Dünya insanlarının açlık-*

tan ölmesi ile oluyor; başka türlü olmuyor. Bunu Almanlara anlatmaya çalıştım. Esas sorun bu, etik burda."[7]

***

"(...) *Alman aydınları, namuslu aydınlar, Fransız aydınları, İngiliz aydınları ne yapıyorlar? Günah çıkarıyorlar. Sudan'daki aç çocuklara süttozu götürüyorlar. Önce çocukları aç bırakıyor, sonra süttozu götürüyor. Hükümet bunları aç bırakıyor, aydınlar da süttozu götürüyor. Hükümet yardım ediyor, yardım paraları topluyor Kürtlere, şunlara bunlara. Ama niye onlar öyle olmuş? Ne oldu da onlar öyle oldular? Ve burada büyük bir kandırmaca var. İşte etik burada aslında. Ve orada da, Türkiye'de böyle oluyor." (a.g.e.)*

***

"Bizim büyük zenginlerimiz var. Türkiye dünya çapında geri ama bizim büyük kapitalistlerimiz dünyada sayılı. Koç, Sabancı daha böyle niceleri. Onlar ne yapıyorlar? Örneğin verem hastahanesi açıyorlar. Oraya kim gidecek? Verem ettikleri işçi gidecek. Ya da aç bıraktıkları insanların çocuklarına okul açıyorlar, yurt açıyorlar. Amaçları ne? Ne olacak, bu dünyada çok rahat yaşayacakları gibi, öbür dünyada da cennete gidecekler.

İşte Almanlar böyle, Fransızlar da böyle. Önce insanları aç bırakacaklar, kazandıkları parayla onlardan bir kısmını kendi amaçları doğrultusunda okutacaklar. Bunlar yurtları ve vakıfları, bunun için yapıyorlar. İyiliği en çok onlar yapıyor. Vakıf kuruyor, yurt kuruyor. Her yerde, Eskişehir'de orda burda, zengin paralar akıyor. 'Ne kadar iyi adamlar, ne kadar iyilik ediyorlar' dedirtiyor ve dedirtmek istiyorlar. Peki etik mi bu?"[8]

***

"Alman Hükümetinin görevi ne olacak? Her zamanki yaptığını, çok daha sessizce sürdürmek, sessizce dışarıya silah satmak, kimyasal silah, her tür devlet her hükümet gibi. Örneğin İsviçre hükümeti, Irak savaşından ötürü Türkiye'ye silah satmaktan vazgeçmiş, şimdi savaş bitti diye silah satım ve alımına izin vermiş. ***Yani bundan daha utanmazca, namussuzluğunu itiraf etmek olabilir mi?"***[9]

***

"Tarih boyunca savaşmamış bir ülke (İsviçre); silah fabrikası var, silah satıyor. Ve Türkiye'ye şimdi silah alabilirsin diyor. Sen kimsin? Senin silahla işin ne? Hani sen, sütlen çikolata ilen geçiniyordun. Bütün İsviçre insanları inek olsa, o kadar süt ve çikolata üretemez, geçinemez. Orada kaçakçılık içinde, gizli namussuz iktidardaki insanların paralarının bankaya konduğu ve onunla geçindiği, onunla sosyal adalet olduğu, onunla uygarlık olduğu ortada değil mi?"

***

Söyleşide Avrupa ülkelerine yönelik bu ve benzeri birçok ağır eleştiri de var.

Bunlar Batı övgüsü müdür?

Bunlar bir ödül için ödül alacak ülkeye söylenecek sözler midir?

Hangi "müstemleke aydını" bu tür sözler söyler?

Bu cümlelerin konuyla alakası yok mu? **Almanya'ya yalakalıkla suçladığınız, bir ödül almak için "Almanları üstün gördüğünü, kendi halkını ise aşağıladığını" iddia ettiğiniz bir yazarın aynı söyleşide geçen Almanya ve Avrupa ülkelerine yönelik bu ağır ifadeleri ve suçlamaları konuyla ilgisiz midir? C. Özakıncı söyleşinin bu kısımlarını TAMAMEN GÖRMEZDEN GELİR.** Çünkü bu sözler, C. Özakıncı'nın çizmeye çalıştığı Aziz Nesin profiline aykırıdır.

Nesin Fahri Doktorayı Niçin Alamamıştır?

Fahri doktora konusunun en önemli kısımlarından birisi A. Nesin'in ödülü alamamış olmasıdır. Bunun nedeni nedir?

413 sayfalık Nomos ve Aydın kitabında bu konuda sadece şu cümle vardır:

"*Almanların vereceği bu ödülü beklerken Alman Devleti'ni kızdıracak bir iş yaptığı için, Almanlar Aziz Nesin'e ödül vermekten caymışlardır.*"[10]

Acaba "Alman Devleti'ni kızdıracak bir iş" dediği nedir?

C. Özakıncı bunu bilmez mi? Elbette bilir ama görmezden gelir. Bildiğini biliyoruz çünkü Nomos ve Aydın kitabında defalarca "Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru" kitabına atıfta bulunur ve birçok

C. Özakıncı A. Nesin'den bir müstemleke aydını, bir batı ajanı, "ödül için halkını satan bir alçak" çıkarmaya çalışıyor. C. Özakıncı A. Nesin'den hiç değilse bir Orhan Pamuk çıkarmaya uğraşıyor. Bir yazarı bunlarla suçluyorsanız ortaya koymanız gerekenler, onun "tutarsızlıkları", "inişleri çıkışları" "saçma" ya da "yanlış görüşleri"nden fazlası olmalıdır.

Erich Honecker

Sayın B. Boris Yeltsin,
Rusya Federasyonu Devlet Başkanı-Moskova

Eski Sovyetler Birliği ile aynı ideolojinin politikasını gütmüş ve uygulamış olan eski demokratik Almanya'nın eski Devlet Başkanı Bay Erich Honecker'in Rusya topraklarında yaşamasına izin verilmemesini ve Almanya'ya teslim edilmesi korkusuyla Şili'nin Moskova büyükelçiliğine sığınmak zorunda bırakılmasını ve bu koca dünyada Bay Honecker'e özgürce yaşayacağı biyer bulunamamasını, bütün çağdaş dünya insanlarının ibret dersi alması gereken, insanlık dışı ve insanlık onurunu kırıcı bir olay olarak görmekteyim.
Mesleğim gereği bütün dünya sorunlarından kendisini sorumlu sayması gereken herhangibir Türk yazarı olarak, bu durumdan duyduğum utançla, kendileri kabul ederse Bay Erich Honecker'i özel ve sürekli konuğum olarak Türkiye'ye çağırıyorum. Kendisine özel bir ev ayrılacak ve bütün maddi gereksinimleri karşılanacaktır. Aynı duruma düşmesi olasılığı bulunan Sovyetler Birliği ve Rusya yöneticilerine de evimizin açık olacağını bildirmek isterim. Bu çağrıyı yaptığımı Türkiye Cumhuriyeti başbakanı ile dışişleri bakanına da bildirmiş bulunuyorum. Yaptığım bu çağrının Bay Honecker'e iletilmesini ve çağrımı kabul ederse gelişine izin verilmesini rica ederim.
Saygılarımla.

Aziz Nesin

B. Helmut Kohl,
Başbakan-Almanya

Almanya hükümetinin doğrudan yada dolaylı etkisi ve baskısıyla, eski Demokratik Almanya'nın eski Devlet Başkanı Bay Erich Honecker'e dünyamızda özgürce yaşayacağı biyer verilmemesini utanç verici bir olay olarak görmekteyim. Bay Erich Honecker'in yandaşı da karşıtı da değilim. Mesleğim olan yazarlığımın bir gereği olarak, dünyanın bütün sorunlarından kendisini sorumlu tutan bir kişi olarak, bu insanlık onurunu kırıcı olaya duyduğum tepkiyle Bay Erich Honecker'i, bir zamanlar Nazi Almanyasından kaçmak zorunda bırakılmış bilimcileri de konuk etmiş bulunan yurduma, özel ve sürekli konuğum olarak çağırmaktayım. Bilginize sunulur.
Saygılarımla.

Aziz Nesin

kez alıntı yapar.[11]

Ancak Aziz Nesin'in bu kitabında uzun uzun anlattığı Erich Honecker olayıyla ilgili C. Özakıncı'nın kitabında hiçbir şey yoktur.

Honecker Olayı

Almanya Devleti, eski Doğu Almanya başkanı E. Honecker'i yargılamak için Honecker'in sığındığı Rusya ve Şili'ye baskı yapar. Kanser hastası olan ve kısa bir süre sonra ölen E. Honecker'in dünyada gidecek hiçbir yeri olmamasını protesto eden A. Nesin, Almanya, Rusya, Türkiye cumhurbaşkanlarına ve büyükelçiliklerine mektup yazar ve Honecker'i Nesin Vakfı'na davet eder. Bu durum Almanya'nın hoşuna gitmez ve bu olaydan yaklaşık 6 ay sonra, A. Nesin'e verileceği söylenen fahri doktora unvanı reddedilir.

Toplam 413 sayfalık Nomos ve Aydın

kitabında Nietzsche'nin cümleleri vardır, İndo-Avrupalıların "eşşek düzmek" (ifade böyle geçtiği için aynen aktarıyorum) geleneğinin kökeni bile detaylı olarak vardır ama Aziz Nesin'in bu ödülü alamamasının nedeni HİÇ GEÇMEZ.

413 sayfalık kitapta bir kez bile Honecker'in adı geçmez. Çünkü Honecker olayı, "ödül için halkını aşağılayan alçak yazar" ya da "casus" profiline uymamaktadır.

"Ödül için Almanya'yı övdü, kendi halkını aşağıladı" iddianızı kanıtlamak için, bu iddiaya uygun olguları alıp bu iddianıza aykırı olguları ise görmezden gelirseniz bunun adı konuyu ÇARPITMAKTIR.

Olayın Tarihçesi

Darmstadt Üniversitesi onursal doktora işlemlerini **8 Şubat 1990**'da başlatmıştır.

Bölümün kurulu 2 Mayıs 1991'de bunu oybirliğiyle kabul etmiştir.

A. Nesin, E. Honecker'i vakfına davet eden telgrafları **23 Aralık 1991**'de çekmiştir.

Darmstadt Üniversitesi Senatosu **1 Haziran 1992**'de unvanının verilmesini REDDETMİŞTİR.

Ödülü vermekten VAZGEÇMELERİNİN NEDENİ AÇIKÇA HONECKER OLAYIDIR. Honecker olayından sonra üniversite mensuplarının ve A. Nesin'in bu konuda birçok yazışması, A. Nesin'den açıklama istemeleri, A. Nesin'in açıklamaları vardır. Merak edenler "Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru" kitabında bunları bulabilirler.

Sadece iki alıntı verelim:

Aziz Nesin:

"*Honecker'e telgraf çektiğim için Darmstadt Üniversitesi bana onursal doktora vermekten vazgeçmiş.*"[12]

Yine Prof. Dr. Helmut Essinger:

"*Kohl ve Gorbaçov'a Honecker ile ilgili yollamış olduğunuz mektubun veyahut telgrafın verilen kararda önemli bir rol oynamış olması da ilginç.*"[13]

C. Özakıncı Erich Honecker konusundan hiç söz etmez.

***

C. Özakıncı, "Shakespeare Conspiracy" kitabına dayanarak Shakespeare'in casus olduğunu yazar. Sonrasında A. Nesin'in "*Shakespeare de ben de hep kötü kişileri çarpıştırmışımdır yapıtlarımda*" ifadesinden Shakespeare'le A. Nesin'in bu konudaki benzerliğini vurgular. A. Nesin bu açıdan kendini Shakespeare'e benzetmektedir. C. Özakıncı buradan şu sonuca ulaşır:

"*Shakespeare ve iki yazar arkadaşının Casus oldukları, 500 yıl sonra açığa çıkmış bulunuyor. Ancak kimi yerli yazındırıkların yabancılara casusluk ettiklerinin açığa çıkması için 500 yıl geçmesi gerekmeyecektir.*"[14]

C. Özakıncı Aziz Nesin'e ve Yaşar Kemal'e CASUS der.

***

C. Özakıncı, A. Nesin için şöyle cümleler yazmaktadır:

"Bu gibi pek çok örnek, A. Nesin'in uluslararası piyasada nasıl assolistleştiğini, şu Türksevmez Kültür Kapılarından geçebilmek, Şövalye olabilmek uğruna nasıl ***"Gururu Ölmüş Türk" (kısaca G.Ö.T)leştiğini*** *açık seçik göstermektedir."*[15]

C. Özakıncı A. Nesin'i eleştirirken kullandığı *"oğlan sözcüğünün Türkçedeki bütün anlamlarıyla 'devşirme oğlan'"*[16] ve *"Gururu Ölmüş Türk (G.Ö.T)"* ifadelerini de yorumsuz yazıyorum.

***

A. Nesin'in "İsviçre'deki Eşek Beceren Türk" yazısına yapılan yorum tam bir çarpıtmadır. A. Nesin, bu olayın dehşet verici olduğunu ve yargıcın kararının vahametini anlatırken C. Özakıncı buradan yola çıkıp yargıcın kararı sanki Aziz Nesin'in iddiasıymış gibi, "Eşşek düzmek"in İndo- Avrupa geleneği olduğunu ve Kürtlerin bu işi yaptığını ispatlamaya girişmektedir.

***

C. Özakıncı, 90'lı yıllarda ortaya çıkarılan, Türkiye'nin tazminat ödediği "bir askerin köylülere dışkı yedirmesi" olayını açıkça savunur. C. Özakıncı şöyle yazar:

"Aziz Nesin'in Kürt dediği yurttaşlarımız, bu okullara atanan öğretmenleri öldürdükleri yetmemiş gibi, bu okulun her yerine sıçmışlar; SIÇTIKLARI BOKLAR KENDİLERİNE YEDİRİLİNCE, Türkiye Devletini Avrupalılara yargılatmışlardır....Kimse de çıkıp "BOK YEDİRİLENLERİN 'NE BOKLAR YEDİĞİNİ'" yazmamıştır. O Türk subayı, o okulun içine kakalarını yapan kişilere, o kakaları yedirmekle, yine çok özverili, çok hak gözetir, çok adil bir davranış göstermiştir."[17]

***

C. Özakıncı, "Nomos ve Aydın" kitabında A. Nesin'in birçok tutarsızlığını, yazdıklarındaki çelişkileri, keyfi görüşlerini ortaya koymaktadır, bunların bir kısmını kanıtlamaktadır da.

Ancak C. Özakıncı A. Nesin'den bir müstemleke aydını, bir batı ajanı, "ödül için halkını satan bir alçak" çıkarmaya çalışıyor. C. Özakıncı A. Nesin'den hiç değilse bir Orhan Pamuk çıkarmaya uğraşıyor.

Bir yazarı bunlarla suçluyorsanız ortaya koymanız gerekenler, onun "tutarsızlıkları", "inişleri çıkışları" "saçma" ya da "yanlış görüşleri"nden fazlası olmalıdır. Diğer türlü her hangi biri de C. Özakıncı'yı "Japon ajanı", C. Özakıncı da beni "Gabon ajanı" olmakla suçlayabilir.

C. Özakıncı A. Nesin'in ifadelerini hep bu yönde zorlamaktadır, işine gelmeyen kısımları ise görmezden gelmektedir. C. Özakıncı'nın bize sunduğu A. Nesin profili gerçek değildir.

Olağanüstü iddialar, olağanüstü kanıtlar gerektirir.

A. Nesin'e "tutarsız" diyebilirsiniz, eski söylediklerini yeni söylediklerıyle karşılaştırıp bunu kanıtlayabilirsiniz.

A. Nesin'in "yanlış fikirleri olduğunu" yazabilir ve bunu kanıtlayabilirsiniz.

A. Nesin'in bugünden bakıldığında "gülünç fikirleri olduğunu" söyleyebilirsiniz.

A. Nesin'in "%60 aptaldır" cümlesini saçma, sakıncalı ve hatta aptalca bulabilirsiniz. A. Nesin'in bu ifadesi bana göre bilimdışı bir ifadedir, bir serzeniştir; bu ifadeyi hiçbir zaman kullanmadım ve de doğru bulmadım.

Ancak **"YANLIŞ GÖRÜŞLERİ OLMAK"LA "CASUS OLMAK" BİRBİRLERİNDEN ÇOK FARKLI ŞEYLERDİR.**

Aziz Nesin için ima ve iddia edilen:

"ajan",

"casus",

"fahri doktora almak için halkını aşağılayan yazar",

"Alman yalakası",

"Gururu Ölmüş Türk (G.Ö.T) leşmiş" gibi ifadeler **Aziz Nesin'e atılmış İFTİRALARDIR.**

KAYNAKÇA

[1] https://www.aydinlik.com.tr/turkler-mi-nesin-mi-daha-zeki-soner-polat-kose-yazilari-temmuz-2018

[2] Cengiz Özakıncı, Musevi Tarihinde Bin Yıllık Türk Damgası Derin Yahudi Siyon-Türk Zelda, Otopsi Yayınları, 2017, İstanbul, s.156.

[3] Aziz Nesin ile Söyleşi, Gündoğan Yayınları, 1993, Ankara.

[4] Cengiz Özakıncı, Nomos ve Aydın, Bellek Yayınları, 1995, İstanbul.

[5] https://www.academia.edu/37028591/Aziz_Nesin_Petra_Kappert_ve_Buruk_Bir_Onursal_Doktora_Belgeseli.pdf

[6] https://odatv.com/yazar/sinan-acioglu/aziz-nesin-aslinda-ne-soyledi-06071815.html

[7] Aziz Nesin ile Söyleşi, Gündoğan Yayınları, 1993, Ankara. s.150.

[8] Aziz Nesin ile Söyleşi, s.151.

[9] Aziz Nesin ile Söyleşi, s.213.

[10] Cengiz Özakıncı, Nomos ve Aydın, Bellek Yayınları, 1995, İstanbul. s.267.

[11] Aziz Nesin, Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru, Nesin Yayınevi, 2017, İstanbul.

[12] Aziz Nesin, Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru, Nesin Yayınevi, 2017, İstanbul, s. 110.

[13] Age, s. 111.

[14] Cengiz Özakıncı, Nomos ve Aydın, s.278.

[15] Age, s.85.

[16] Age, s.273.

[17] Age., s.351.

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2018/6

YENİ BİR YAZAR KEŞFETMEK:

ADELLE WALDMAN YA DA KUSURSUZLUK, ELEŞTİRİLMEZLİK, TOZ KONDURULMAZLIK, HAYAL KIRIKLIKLARI VE KENT İMGESİNİN KURGUDAKİ ROLÜ ÜZERİNE...

Dr. Ulvi Özdemir

Adelle Waldman, Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları'nda New York'u roman mekânı olarak çok iyi kullanıyor.

"Pekiyi de, nasıl bir roman ki bu 1940'da yayınlandığından beri ıcık cıcık incelense de hâlâ tasvir edilemiyor, tanımlanamıyor? Neden Arjantin ve dünya edebiyatının en önemli kitapları arasında yer alıyor? Bu soruya cevabım yok." Bu cümlelerin sonunda LY diye bir imza var, kim olduğu hakkında bir fikrim yok, ama şaşırarak gördüm ki benim düşüncelerimi özetlemiş. Ancak benim bu soruya yanıtım şu: Bu kitap dünya edebiyatının en önemli kitapları arasında sayılamaz. Kim sayıyorsa o açıklasın. Sanırım bu romana Borges'in bir önsöz yazmış olması ve kendi ülkesinden bir yazarı övmesi, hiç tartışılmaksızın bu romanı dünya edebiyatının en önemli eserleri arasına sokmaya yetmiş. Kimse kusura bakmasın. Bu hangi dünya edebiyatının en önemli kitaplarından bilmiyorum ama benim edebiyat dünyamda vasatı aşamaz.

Daha önce hiçbir eserini okumadığımız, hatta hakkında hiçbir şey duymadığımız bir yazarın, hiçbir yerde hakkında yazılmış tek kelime bile okumadığımız bir kitabını okumaya bizi iten ne olabilir? Peki okumayı seven biri için bu normal bir davranış mıdır? İkinci sorudan başlarsam, benim için bu sorunun yanıtı "hayır"dır. Öyleyse Adelle Waldman'ın *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları*'nı satın almamın ve daha önce satın alıp da okunma sırasını bekleyen onlarca kitap dururken hemen elime alıp okumaya başlamamın nedenleri üzerinde durmam gerek. Çünkü bu roman, son zamanlarda okuduğum ve beni etkileyen romanlardan biri oldu. Neden böyle diyorum? Çünkü elimde olsa diğer bütün kitaplarını okumak isterdim. Ama ne yazık ki Adelle Waldman'ın Türkçeye çevrilmiş ilk ve tek kitabı bu. Eserleri okunma sırasını bekleyen diğer bütün yazarların önüne geçebilecek güçte çok yazar tanımadım. Bu duyguyu her yazar için hissetmiyorum. Öyleyse yeni bir yazar keşfetmişim demektir.

Soruma dönersek, bu kitabı yeni çıkmış diğer kitaplar arasından seçmemin nedeni neydi? Bunu kitabı bitirdikten sonra tekrar düşündüm. Çünkü tam hedefi vurmuştum. *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları'* na döneceğim, ama laf lafı açar gibi kitaplardan söz ederken kitap kitabı açıyor.

Çok kez yeni bir yazar keşfetmiş olabilirim umuduyla başladığım kitapların sonrasında hayal kırıklığı yaşayabiliyorum. Örneğin Iain Banks'ın *Eşekarısı Fabrikası* (Koridor Yayıncılık, 2016) böyle bir deneyim oldu benim için, diğer kitaplarının peşinden gidilecek bir yazar olarak göremedim Iain Banks'ı. Edebiyat sezgisine ve bilgisine çok güvendiğim, yılda en az 200 kitap okuyan bir arkadaşım önermişti. Yine aynı arkadaşımın "kesin okumalısın" diye önerdiği *Morel'in Buluşu*'nu da beğenmedim. (Adolfo Bioy Casares, Helikopter Yayınları, 2. Baskı, Mart 2016) Kitabı bitirdiğimde "bir şey var ama ben anlayamadım" duygusu uyandı bende. Sonra tekrar kitabın arka sayfasında şu satırları okuyunca şaşırdım: "*Pekiyi de, nasıl bir roman ki bu 1940'da yayınlandığından beri ıcık cıcık incelense de hâlâ tasvir edilemiyor, tanımlanamıyor? Neden Arjantin ve dünya edebiyatının en önemli kitapları arasında yer alıyor? Bu soruya cevabım yok.*" Bu cümlelerin sonunda LY diye bir imza var, kim olduğu hakkında bir fikrim yok, ama şaşırarak gördüm ki benim düşüncelerimi özetlemiş. Ancak benim bu soruya yanıtım şu: Bu kitap dünya edebiyatının en önemli kitapları arasında sayılamaz. Kim sayıyorsa o açıklasın. Sanırım bu romana Borges'in bir önsöz yazmış olması ve kendi ülkesinden bir yazarı övmesi, hiç tartışılmaksızın bu romanı dünya edebiyatının en önemli eserleri arasına sokmaya yetmiş. Kimse kusura bakmasın. Bu hangi dünya edebiyatının en önemli kitaplarından bilmiyorum ama benim edebiyat dünyamda vasatı aşamaz. Evet Borges çok önemli bir yazar ama onun beğenilerini tartışmaksızın kabul edeceğiz diye bir kural yok. Hem madem Adolfo Bioy Casares "*dünya edebiyatının en önemli kitapları arasında*" sayılan bir kitap yazmış neden diğer kitapları Türkçeye çevrilmemiş? Öyle ya, muhteşem bir kitap yazmış bir yazar var ve sadece tek kitabı Türkçeye çevrilmiş. Bu normal mi? Borges arkadaşının bir eserini övünce o kitap otomatikman çok iyi kitap sayılabilir mi? Tabii hayır. Böyle büyük etiketler, abartılı yorumlar ve içi boş övgüler gerçek edebiyat okurunu etkilemez, etkileyememeli.

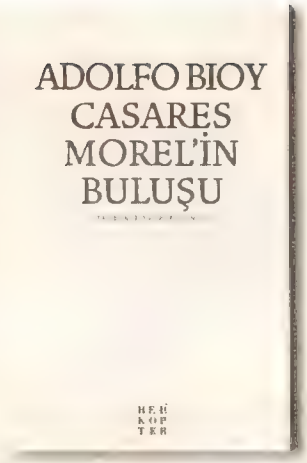

Gerçek edebiyatçı, gerçek okur kendine güvenir, ucuz övgülerin, kampanyaların altında edebiyatı bir ideolojik aygıt olarak kullanmak isteyen piyasanın varlığını sezer ve etkilenmez. Hiçbir yazar, hiçbir kitap eleştiriden uzak tutulamaz. Borges beğendiyse "beğenmedim" demekten kaçınmak, Marquez, Dostoyevski gibi isimleri görünce her yazdıkları kusursuzmuş gibi yazmak, konuşmak doğru değil. Aynı şey Kafka, Zweig, Gogol, Bukowski için bile geçerli.

Aynı hayal kırıklığını Nick Hornby'nin Ölümüne Sadakat'ini okuduktan sonra da yaşadım. Diğer kitaplarını da kitapçı raflarında elime aldım, evirdim çevirdim, karıştırdım, ama bir şekilde tanıtım

yazıları, konuları beni geriye itti ve bir daha diğer kitaplarını okuyamadım. Ama tam tersine Jonathan Ames'in 1999'da basılan *Fazladan Bir Adam*'ı (İletişim Yayınları) hemen diğer kitaplarının peşine düşülecek bir yazar keşfetmek deneyimi olmuştu. Ama Türkçeye çevrilmiş diğer eseri *Gece Gibi Geçiyorum*, 1993 yılında basılmış. Şu anda sadece sahaflarda bulunabiliyor. Bir ara kitap sipariş verirken alıp okumaya kararlıyım. Dolayısıyla ve neredeyse 20 yıldır yeni bir eseri Türkçeye çevrilmemiş Jonathan Ames'in. (Başka bir sürü daha eseri var). Yayınevleri kumar oynuyor zaman zaman böyle, eser satmayınca ne yeni bir eseri çevriliyor bir daha, ne de yeni bir baskısı yapılıyor.

İyi Yazarın Kötü Kitabı

Yine örneğin Etgar Keret'in *Nimrod Çıldırışları* (Siren Yayıncılık) beni zamanında çok etkilemişti, bunda tabii Bukowski kitaplarının has çevirmeni Avi Pardo'nun ismini kitabın kapağında çevirmen olarak görmem çok etkili olmuştu. Ancak Etgar Keret'in daha sonra okuduğum kitapları beni hiç sarmadı. Örneğin geçen ay yine Avi Pardo çevirisi *Domuzu Kırmak* adlı öykü kitabını okudum (Siren Yayıncılık, Nisan 2016) ve hiç beğenmedim. Ne derler, iyi bir senaryodan kötü bir film yapabilirsiniz ama kötü bir senaryodan iyi bir film yapamazsınız. Durum burada da benzer: Tek başına iyi bir çeviri kötü bir kitabı iyi yapmıyor. Oysa Avi Pardo tıpkı İlknur Özdemir gibi, Seçkin Selvi gibi, Roza Hakmen gibi, Ahmet Cemal gibi usta çevirmenlerimizden ve neredeyse benim için "ne çevirse okunur" diyebileceğim isimlerin başında geliyor. Tabii sözünü ettiğim kitap örneğine çok rastlayamayacağımız cinsten, özel bir kitap; öyküye ait çizimler de var içinde. Çizen David Polonsky. Sadece kitaba da ismini vermiş *Domuzu Kırmak* adlı öyküye ait çizimler var ama

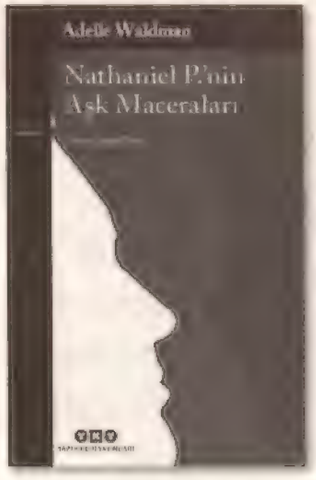

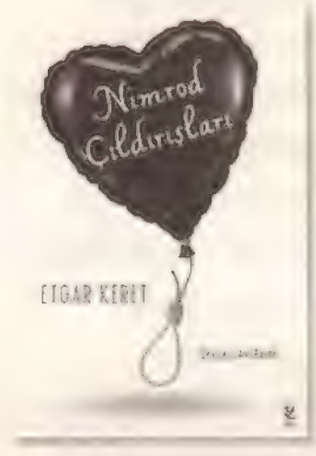

açıkçası güzel çizimler. Ama bu bile kitabı kurtarmıyor. *Nimrod Çıldırışları* ne kadar "devamı gelse de okusam" dedirtiyorsa, *Domuzu Kırmak* da o kadar hayal kırıklığı. Ne çevirmen ne çizimler işe yaramadı.

Söz çizimlere yer veren kitaplardan açılmışken, geçen aylarda okuduğum böyle bir kitap daha var: İkiye Bölünen Vikont. İtalo Calvino'nun Yapı Kredi Yayınları'nın Doğan Kardeş serisinden çıkmış (5.Baskı, Ağustos 2017) bir kitap ve Emanuele Luzzzati'nin desenleri kitaba serpiştirilmiş. Desenler çok iyi ama kitap açıkça kötü. Italio Calvino bence iyi bir yazar. Yıllar önce ilk okuduğum kitabı *Marcovaldo ya da Kentte Mevsimler* beni çok etkilemişti ama İkiye Bölünen Vikont iyi bir yazarın kötü bir kitabı. ("Kötü bir yazar iyi bir romancı olabilir mi?" diye sormuştu sanırım Tahsin Yücel Orhan Pamuk'un Kara Kitap'ı için yıllar önce ve yanıtı "hayır"dı bu sorunun; açıkça Orhan Pamuk iyi bir yazar değildi.) Peki iyi bir yazar kötü bir roman yazabilir mi? Elbette. Hatta bu sorunun yanıtı bence Dostoyevski için bile "evet"tir. Dostoyevski'nin bütün eserlerini *Budala* ya da *Suç ve Ceza* ayarında sayarız diyorsanız, sizinle tartışmaya bile girmem. Çünkü sayamayız. Örneğin *Cinler* basbayağı kötü bir kitaptır. Bence Dostoyevski okumaya *Cinler*'le başlayan biri yaşadığı hayal kırıklığıyla hiç devam edemeyebilir bile "Dostoyevski Yolculuğu"na. Oysa Gabriel Garcia Marquez okumaya *Kırmızı Pazartesi* ile başlayan biri yola devam edebilir. Ama benim gibi yolun daha ikinci etabında herkesin övdüğü *Yüzyıllık Yalnızlık* ve *Mavi Köpeğin Gözleri* (Can Yayınları, 7. baskı, Kasım 2015) kayalarına çarpıp derin bir hayal kırıklığı çukuruna düşebilirsiniz. (Yine de konusunu bildiğim için ve nasıl işlendiğini görmek açısından *Kolera Günlerinde Aşk*'ı bir ara okuyacağım.) *Mavi Köpeğin Gözleri*'ndeki hiçbir öykü beni etkilemedi. Hiçbirini

beğenemedim. Çullukların Gecesi de aynı... (Marquez bu öykü için "*Yüzyıllık Yalnızlık*'a değişmem" demiş. Doğrusu *Yüzyıllık Yalnızlık*'ı beğenmemiş biri olarak bu söz de beni etkilemedi ve öykü de tam bir hayal kırıklığı yarattı).

"Büyülü Gerçekçilik" Oksimoronu

Tutturmuşlar "*Büyülü Gerçekçilik*" diye bir slogan. Sanki bu bayrak çekildiğinde herkes selam duracak. Aslında çok geç oldu ama bu tamlamadaki "Gerçekçilik" sözü havada kalıyor. Yani gerçekçiliğin işi bitti mi de "büyülüsü" çıktı? Bu soru daha önce de sorulmuş olabilir ama ben görmedim. Açıkçası bu "büyü" sözcüğü edebiyatın özünü dağıtacak bir "ihanet şebekesi" potansiyeli taşıyor. Bir taraftan da tam bir oksimoron. *Faşist Demokrasi* gibi bir şey. Gerçekçilik nasıl büyülü olabilir? Her Marquez kitabında bu kavram çıkıyor karşımıza. Bir yazar için aslında çok acı bir durum. Ben 1980'lerin başında, tarihsel olarak gerçekçiliğin etkisini kırmak adına uydurulmuş bir tamlama olduğunu düşünüyorum giderek. Çünkü açıkçası takip edilen yol "*Büyülü Gerçekçilik*"te "büyülü" kısım oldu ve kötü yazarlar için çok büyük kolaylıklara açılan, rahatça "kaçılabilecek" alanlar yarattı. Oysa görüyoruz ki edebiyatta "gerçekçilik" kurumuş bir alan değil, olamaz. Köy romanını ve köyde geçen romanı "büyülü" bir örtüye sardığınızda eski ürünlerini yeni ambalajla satan pazarlamacıların durumuna düşüyorsunuz. Böylece çağdaş toplumun kentte birikmiş çelişkilerini de görmezden gelmiş olabiliyorsunuz. Açıkçası Marquez'in eserlerinin "kalıcı" olamayacağını düşünenlerdenim. Bugüne kaldıysa bile bu bizim isim korkumuzdandır.

Nobel aldı diye ve herkes övdü diye sanki beğenmeye zorlanıyoruz bazı yazarları. Bazı yazarlarıysa herkes övdü diye birden bire bir "eleştirilmezlik" duvarı oluşuyor. Bizden bir örnek Hasan Ali Toptaş. Nedense hiç elim gitmedi okumaya ve nihayet Taylan Kara yazılarıyla edebiyat eleştirimizin yüz akı bir değerlendirmeyle çıktı geldi. *(http://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/mistisizmin-ve-akildisiligin-yuceltilmesi-hasan-ali-toptas-243395)* Gerçek edebiyatçı, gerçek okur kendine güvenir, ucuz övgülerin, kampanyaların altında edebiyatı bir ideolojik aygıt olarak kullanmak isteyen piyasanın varlığını sezer ve etkilenmez. Hiçbir yazar, hiçbir kitap eleştiriden uzak tutulamaz. Borges beğendiyse "beğenmedim" demekten kaçınmak, Marquez, Dostoyevski gibi isimleri görünce her yazdıkları kusursuzmuş gibi yazmak, konuşmak doğru değil. Aynı şey Kafka, Zweig, Gogol, Bukowski için bile geçerli.

Bukowski demişken, son aylarda Parantez Yayınlarından iki şiir kitabı çıktı: Birincisi, *Ben Makul Bir Adamım* (Şubat 2018). İkincisi, *Alaycı Kuş Bana Şans Dile*. Bukowski, bütün yazdıklarını okuduğum, yeni çıkan kitaplarını takip ettiğim bir yazar olduğu için doğal olarak satın aldım ve yukarda söylediğim şeyler Bukowski için de geçerli. *Ben Makul Bir Adamım*'ı genel olarak beğendim, ancak ikinci kitap tam tersine Bukowski'nin bence en kötü şiirlerini içeriyor. Evet sevdiğimiz bir yazar ve üzerine bir de kitap yazdığım biri ama bu Bukowski'nin her yazdığını beğeneceğimiz anlamına gelmiyor. *Alaycı Kuş Bana Şans Dile*'deki neredeyse hiçbir şiiri beğenmedim. Açıkça çok kötüler. Burada Bukowski'nin kendi adının etrafında oluşan efsaneyi kullanmak ve belki de paraya dönüştürmek için ya da piyasaya "mal" yetiştirmek için yazdığı şiirlerin fazlalığı beni rahatsız etti. *Ben Makul Bir Adamım*'daki *kötü bir gönül macerası daha* başlıklı şiirden beğendiğim küçük bir parça şöyle:

kentler ölür
insanların öldüğü gibi
ama daha yavaş
ve ölmekte olan kentlerde yaşayan
insanlar
kayıtsızlığa ve korkuya
kapılırlar
ve onların ölümü
gerçekleştiğinde
cenazeler insana gereksiz gelir.

(s.187)

Tipik Bukowski imgeleri...

Kent İmgelerini Romanla Bütünleştirmek

Şimdi gelelim baştaki soruya; Adelle Waldman'ın *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları*'nı satın almamın ve daha önce satın alıp da okunma sırasını bekleyen onlarca kitap dururken hemen elime alıp okumaya başlamamın nedeni neydi? "Sırayı Bozan Kitaplar" kategorisi varsa -ki bence var- böyle kitaplardan biri. Aslında düşündüğümde kitap seçimlerimde sezgiler önemli. Hiç bilmediğiniz bir yazar söz konusu çünkü. Ama *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları*'nı almama neden olan unsur itiraf edeyim ki olayın New York'ta geçmesi. *Fazladan Bir Adam*'da New York'ta geçiyor ve bu iki eserin de yazarları Murakami'nin *1Q84*'te Tokyo için yapamadığını yaparak, yani kenti, edebi kurgunun ayrılmaz bir parçası olarak kullanmak ve kent imgelerini yeterli ölçüde romana, kişilere ve olay örgüsüne bağlayabilmek ustalığını göstererek romanlarını sağlam bir temel üzerinde inşa edebiliyorlar. Ve özellikle Adelle Waldman, bu romanında bu özelliği romanın sonuna kadar kullanabiliyor. Aslında Amerikan Edebiyatı'ndan farklı olarak bir New York Edebiyatı kategorisi var. Bizim edebiyatımızda da İstanbul bu özelliğiyle öne çıkan kent ve İstanbul'a da ayrı bir kategori olarak davranabiliriz. Söylemek istediğim şey kent imgesinin kurguya tıpkı zaman ve sosyal sınıf gibi kişiler üzerinde doğrudan belirleyici bir yönde katılabilmesidir. Örneğin Amsterdam'da geçen bir roman ya da öyküde kişiler kesinlikle bir kanal üzerindeki köprüden geçebilmek zorundalar. Ya da Venedik için bir gondol imgesi mutlaka belirmelidir eserde. Barselona için bir Matador imgesi, bir Picasso bahsi olmalıdır. Paris'te geçen filmlerde neredeyse hep uzaktan görülen bir Eyfel kulesi ya da Sen Nehri vardır. İstanbul deyince de cami siluetleri, Kapalıçarşı fonu böyle bir işlev görürdü. Şimdilerde boğaz üzerindeki köprüleri buna ekleyebiliriz. Eğer bu ve benzeri imgeleri kurgu eserdeki kahramanlarla ilişki içine geçirmeyecekseniz o öykü o mekânla yeteri kadar birleşmiş sayılmaz. Dolayısıyla o olay akışı için seçilen o mekân, kahramanların ayaklarının yere bastığı, gerçekçi bir zemin olmaktan çıkar. Örneğin Şikago kent olarak mafyatik öyküler için, Las Vegas ise kumar öyküleri için

neredeyse zorunlu mekânlardır. Kumar öyküsünü New Orleans'a, Mafya Öyküsü'nü Alaskaya yerleştirmek açıkçası kötü bir seçim olur. Bir bohem sanatçı varsa öyküde bu öykü örneğin Konya'da geçiyor olamaz. Konya, dini bütün bir kişinin öyküsü için daha iyi bir mekândır açıkçası. "Hadi şerefe" diye bir söz bir kahramanın ağzından çıkacaksa bu öykü herhalde Erzurum gibi tutucu bir imajı olan kentte kurgulanamaz. Çünkü kent imgesi edebi kişileri bağlar. Bu Çehov'un duvardaki tüfeği gibidir. Yani New York'ta geçen bir romanda Central Park, ya da Empire State binası mutlaka görünmelidir.

Ancak New York'un bir üstünlüğü var; insan ilişkileri ve kentin kent insanını biçimlendirişi bakımından sıra dışı bir mekân. Ancak bunun yanı sıra insanın kendini yaratışının ya da kendini gerçekleştirmenin de bir tür korunaklı alanı olarak diğer kentlerden farklı.

Adelle Waldman *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları*'nda New York'un bu özelliğini çok iyi kullanıyor ve çok iyi yansıtıyor. Roman aslında basit bir kurguya sahip. Neredeyse giriş, gelişme ve sonuç bölümleri olarak ayrılabilecek biçimde. Bir tiyatro oyunu metni gibi az sayıda kişi arasında geçen ve daha çok kişiler arasındaki ilişkinin yükselişi, gerilimi ve kopuşu gibi yollar açan bir yapısı var. Ama büyük romanların bir özelliğini çok yukarı çekmiş: İnsan ilişkilerinde, değerlendirme, yargı ve yaklaşım nüanslarını ustalıkla, neredeyse sözcüklerden ve cümlelerden oluşmuş notaların en düşük tondan en yüksek tona doğru adım adım yükselişini, insanı, bütün iç zenginliğiyle, çok geniş bir yelpaze gibi açacak nitelikte tüm romana yedirerek kullanmayı başarmış. Romandaki bütün cümleler, paragraflar, insanın hayata ve çevresine, çevresindeki insanlara bakışına, Ravel'in *Bolero*'sundaki gibi, aynılığın ve farklılığın iç içeliğine benzer bir dayanak olarak kullanılmış. Hep aynı tür birleşmeler ayrılmalar, hep bir kadın, bir erkek, ama aynı zamanda bir yükseliş de var. Neredeyse Proust'tun hayaleti dolaşıyor romanda. Yüzeyde basit bir olay örgüsü, bir New Yorklunun birçok kadından birini seçişi süreci var, ama daha derinde Adelle Waldman'ın ancak New York'un var ettiğini bize göstermekten geri durmadığı yeni ve çok gelişmiş (bizim medeniyet çizgimizin ve takvim zamanımızın çok ötesinde) bir insan türünün ve insan ilişkileri ağının, hayatın anlamı, amacı, kavranışı ve en önemlisi yaşanışı hakkında sunduğu bir cesaret gösterisi var. Modern insanın varacağı yeri işaret ediyor sanki. Seçicilik, davranış ve söylemden süzülen küçük dalgalanmaları her an fark eden roman kahramanları eliyle farklı bir boyuta taşınmış. Bir küçük ütopya: Maddi kaygılar ve hayat korkuları, kendine ve yeteneğine güven duyan insan karşısında küçülmüş, aciz varlıkları teslim alınmış bir düşman gibi sergileniyor. Bir cennette insan nedir? Hep kurmaya çalıştığımız bu "yok ülke" bizi nasıl biçimlendirirdi ya da bize neler ekler, bizden hangi gereksiz kişilik "organlarını" atardı ya da içimizde kendimizi gerçekleştirmek adına saklı kalmış hangi gizli yetenekleri açığa çıkarırdı? Basit bir kız tavlamak olayı ötesinde ve romanın başlığının çağrıştırdığı hafifliğin gerisinde, insanın düşünüş, fark ediş, akıl yürütme ve nüanslarla zenginleşmiş bütün davranış kalıpları ile bana göre bir yükselişinin öyküsü. Ve bu hikâye, kentin organik bir uzantısı olarak, bir tür yeni "insan" öngörüsü. Daha açık konuşursak içimizdeki hayvanın, et ve kemik yanımızın insani yanımızla en güçsüz haliyle bütünleşmesi projesiyle karşı karşıyayız. Bu bağlamda roman kişileri birer tip olmanın ötesinde birer sanat eseri gibi varlar eserde. Güzel ya da çirkin, iyi ya da kötü olmanın ötesinde, kendileri gibi olanlar için varlar. Kişiler bir sanat galerisindeki resimler gibiler. New York da sanat galerisinin kendisi. Toplumdan ve dünya gerçeklerinden soyutlanmışlıktan ve yalıtılmışlıktan ziyade peşinden sürükleyecek ve "gerideki" dünyayı kendine benzetecek bir "çevre"nin var olduğunu haber veriyor *Nathaniel P.'nin Aşk Maceraları.* İnsanın hâlâ güçlü oluşuna ilişkin gerçek bir kanıt niteliğinde. Bütün büyük eserler gibi kendini yeniden başlatacağı yerde bitiyor. Bitmiyor.

Son olarak bir bilgi vermek istiyorum. Bu yaz hayatımda ilk kez okumaktan daha çok yazmak zorunda kaldım neredeyse. Hatta ilk kez "okumayı özledim" diye bir cümle kurdum. 3-4 tane yayına hazır kitap dosyama son biçimini vermek epeyce zamanımı aldı. Bunlardan ilki olan *Milli Mücadele Döneminde Devlet-Toplum İlişkisi ve Çeteciliğin Niteliği Üzerine Notlar,* Akıl-Fikir Yayınları tarafından basıldı. Bu kitapta yakın tarihimiz için yeni tezler ileri sürüyorum ve yeni kavramlar geliştirmeye çalışıyorum. İlginç olguları gündeme getiriyorum. Aslında her kitap boşluğa atılan bir taş gibi. Kime rastlayacağını, kimin nasıl değerlendireceğini bilemiyoruz. Umarım beğenilir diyelim.

Kitaplarla dolu günler dilerim.

REFİK DURBAŞ: DUYARLIĞIN İMGESEL SENFONİSİ

Cafer Yıldırım

Refik Durbaş, en başta alışılmamış bağdaştırmalar kurmada kendisine kadar gelen şairler zinciri içinde gösterdiği başarı ile dikkat çekiyor

Refik Durbaş şiirinin tematik sınırını keskin çizgilerle çizmek mümkün görünmüyor. Duygu ve düşünce, hayal ve gerçek, sezgi ve öngörü, anımsama ve çağrışım geçişlerinin sürekli bir hareket halinde bulunduğu bir şiir coğrafyasının aktivitesi böylesi bir belirlemeye olanak tanımıyor. Fakat şairimizin şiir coğrafyasının sınır taşlarının olmadığını da söyleyemeyiz. İşte benim okumalarımda Refik Durbaş şiirine çerçeve oluşturan kavramlar: yalnızlık, hasret, gurbet, aşk, şiir, hüzün, zulmet, ölüm.

Ansızın püskürmeye başlayan birikmiş bir yanardağın lavlarına benzer onun kelimeleri. Herkesin yanından geçtiği ama patlamasını hiç aklına getirmediği bu dağın, orada, saklı bir biçimde birikmiş bu dağın ta kendisidir Refik Durbaş.

Demem o ki o süreklilik arz eden bir birikmedir. Bu birikimin ateşleyici gücü, en civa, en aktif haldeki duygusu ise yalnızlıktır. Bu yalnızlık, safiyane bir teklikle ilgili değildir üstelik. Hasretle, gurbetle, yoksullukla, yoksunlukla ve hatta

çaresizlikle yoğrulmuş çok katmanlı ve çok boyutlu bir gerçekliktir.

Refik Durbaş şiirinde söyleyici âdeta bir yalnızlık kahramanıdır. Fakat bu kahraman bütün destan kahramanları gibi aynı zamanda kendine benzeyen her kesimin ve herkesin de temsilcisi durumundadır.

"ve kuşlar bile uğramazken karanlığıma şimdi hey desem şehri saçaklarından sarsıyor yalnızlığım" (Şiirler)

***

"Yüreğimde yalnızlığın tasviri
bir şehir ölüsü kucağında
evler yıkılıyordu (...)" (Ağıtlar-1)

***

"Sesin ki incelmiştir söylemekten. Giderim
kuşların kanadında yalnızlığımı
duyarsın" (Ağıtlar-14)

***

"Gece fal bakıp yol gözlüyorum
Kalbim büsbütün hicran
Saatler yalnızlığa ayarlı"
(Kalbim Büsbütün Hicran)

***

"Ağzımın fincanında fal bakıyor
elbiseler biçiyordum yalnızlığına"
(Hayatımızın Bir Anlamı)

***

"ağzına sükût mührünü vurmuş
hangi yalnızlıklara uçuyorsun şimdi"
(Cevahir)

Şairimiz "Hücremde Ayışığı" kitabında, "Kalbim, artık mahkûm değil yalnızlığına" diye büyük harflerle yazsa da bu duygunun izini sürmekten vazgeçemez. Ve der ki üstelik direnci öğütlediği bir şiirde:

"diren
ve bir yudum su
ver bana
çünkü *rehin bıraktım*
kalbimi yalnızlığa"
(Yıl: 1968, Ay: Nisan, Gün: Serserilik)

Refik Durbaş şiirinde "yalnızlık" yeri geldiğinde bireysel anlamı ve algılanışı, yeri geldiğinde toplumsal içerik ve konumlanışıyla kendini gösterir. Ama toplam şiiri içinde sürekli bir izlek olarak okur, yalnızlık ve ona kaynak olan gurbetle, hicranla ve onun türevi hüzünle karşılaşacaktır.

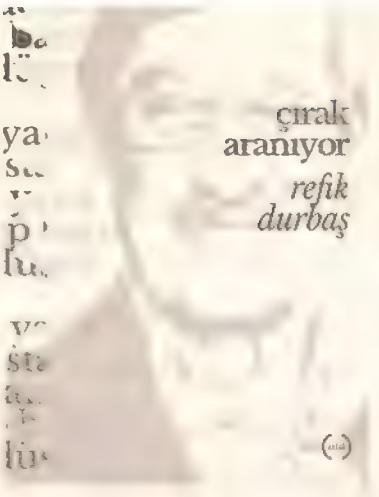

Refik Durbaş şiirinde "yalnızlık" yeri geldiğinde bireysel anlamı ve algılanışı, yeri geldiğinde toplumsal içerik ve konumlanışıyla kendini gösterir. Ama toplam şiiri içinde sürekli bir izlek olarak okur, yalnızlık ve ona kaynak olan gurbetle, hicranla ve onun türevi hüzünle karşılaşacaktır.

Refik Durbaş şiirinin tematik sınırını keskin çizgilerle çizmek mümkün görünmüyor. Duygu ve düşünce, hayal ve gerçek, sezgi ve öngörü, anımsama ve çağrışım geçişlerinin sürekli bir hareket halinde bulunduğu bir şiir coğrafyasının aktivitesi böylesi bir belirlemeye olanak tanımıyor. Fakat şairimizin şiir coğrafyasının sınır taşlarının olmadığını da söyleyemeyiz. İşte benim okumalarımda Refik Durbaş şiirine çerçeve oluşturan kavramlar: yalnızlık (ki sözünü ettik), hasret, gurbet, aşk, şiir, hüzün, zulmet, ölüm.

Bu kavramlarla çerçevesi oluşturulmuş olan Refik Durbaş şiirinin ifadenin tam anlamıyla özgün ya da bir başka deyişle şairine özgü olduğunu belirtmeliyim.

Alışılmamış Bağdaştırmalar

"Özgün" ve "kendine özgü" tanımlamaları bizim edebi eleştirilerimizde genellikle bir övgü ifadesi olarak kullanılır. Refik Durbaş şiiri açısından bu ifadelerin sadece bir belirleme, bir tespit anlamı taşıdığını belirtmek isterim.

Bir şairin şiirinin tahlilinde öncelikle kurduğu şiir diliyle, oluşturduğu anlatımla yüzleşmek gerekir. Tam da bu aşamada Refik Durbaş şiirinin özgünlüğünü sağlayan başat unsurlardan birinin dil ve anlatımı olduğunu söylemeliyim.

Durbaş, en başta alışılmamış bağdaştırmalar kurmada kendisine kadar gelen şairler zinciri içinde gösterdiği başarı ile dikkat çekiyor. "Acıyla" şiiri sözünü ettiğim bağdaştırmalar açısından zengin bir içeriğe sahip örneklerden sadece bir tanesidir.

"Dağ erken uyanır
önce *sessizlik karşılar beni*
sonra ışık kervansarayları
saçları çözülmüş duvarlar
günü geçmiş gömlekler
gelinliği kurumuş ayna
Ve uzun boylu masa
der ki meşe cesurdur
gürgen karanlık
çam münzevidir bir dağ koynunda
kavak cimri
çınar *korkak*
selvi öfkelidir
akasya şaşkın
söğüt kederli
gül murattır
Umut, bulunmaz hanemizde"

Alışılmamış bağdaştırmaların bir alt başlığı olarak ayrıca siyasal kavramların, kimi zanaatlar ve askerlikle ilgili terimlerin günlük söyleyiş rahatlığı içinde kullanılması, bu kullanımlar üzerinden yaratılan çarpıcılık onun şiirinin belirleyici bir özelliği olarak öne çıkıyor. İşte birkaç örnek:

"gurbetin yüreğimi dağlayan diktatörlüğü" (Şiirler)

***

"atımın terkisinde şimdi
barbar bir süvaridir şimdi
akşam. nereye gitsem hüznüm taşıyor
hançerli kollarımdan" (Süvarim)

***

"meşrutiyetten kalan bu akşam
Yüzümün en kuytu süngüsüdür"
(Ağaçkakan)

***

"En tiz çan bakır, kalay ve fosfatta dökülür
davara tak dağlardan dağlara ulaşsın sesi
paytona tak şeneltsin yolları sesi
arabaya tak hele bir de yanında mavi
boncuklar olursa
trene tak bir gurbetten bir gurbete
dolaşsın sesi
ama hep aynı cevher süzülüyor
alınterimden
aynı ülüzgâr *çekicin suyunda, alevin yalazında, pazularımda"* (Kampana)

Refik Durbaş, Marksist literatürde lümpen proletarya diye tanımlanan kesimin yaşantısıyla ilgili duyarlıkların izini sürdü. Bu duyarlıkları toplumcu bir sorumluluk ve devrimci bilincin prizmasından yansıttı. Otuza yaklaşan şiir kitabında kırsaldan kente sürüklenmiş insanların yaşantılarını canlı tablolar halinde yansıtırken bu insanların toplumsal bilinçle donanıp kaderlerine galebe gelmeleri için de bir niyet ve tercih ortaya koymaktan geri durmadı.

Bu bahiste bir ekleme yapmak isterim: Refik Durbaş günlük konuşma dilinden olduğu kadar yazı dilinden de seçtiği sözcükleri, irticalen konuşma rahatlığıyla oluşturduğu şiirsel ahengin içine yerleştirebiliyor. Bu durum da onun kurduğu şiir dilinin ve söyleyişinin temel özelliklerinden biri olarak görünüyor.

Anlatımdaki bu özellikler onun şiir dilini sadece çok katmanlı bir hale getirmiyor, bu katmanlar arasında okura süreklilik arz eden bir okuma keyfi ve yeniden anlamlandırma imkânı da sunuyor. Bu durum Refik Durbaş okurunu sürekli kıldığı gibi aynı zamanda taze de tutuyor.

Lümpen Proletaryanın Duyarlığı

Erzurum Pasinler'de 1944 yılında doğan şairin ilk şiiri ailesinin göç ettiği İzmir'de yayımlanan Ege Ekspres dergisinde çıkıyor. "Velvele" isimli bu şiirinin yayımlandığı 1962 yılından ilk kitabı olan "Kuş Tufanı"nın çıktığı 1971 yılı arasında dokuz yıl gibi uzun bir zaman mesafesi bulunuyor. Bu ara dönemde Refik Durbaş Evrim (1962-64) ve Alan 67 adlı dergileri çıkarıyor. Bu durum bize onun şiir yolunda sağlam adımlarla ilerlediğini, birçok şaire tebelleş olan acelecilik illetinden uzak kalmayı başardığını gösteriyor. İlk şiirlerinin taşıdığı İkinci Yeni etkilerini çarçabuk ardında bırakarak yazı dili üzerine halk dilinin olanaklarından da yararlanarak kurduğu, çarpıcı imgelerle örülü, çok katmanlı, simgesel gücü ve çağrışım potansiyeli yüksek şiir, ilk kitabı olan "Kuş Tufanı"ndan son yazdığı şiirler de dâhil olmak üzere bütünlüklü bir yapı halindedir.

Refik Durbaş, Marksist literatürde lümpen proletarya diye tanımlanan kesimin yaşantısıyla ilgili duyarlıkların izini sürdü. Bu duyarlıkları toplumcu bir sorumluluk ve devrimci bilincin prizmasından yansıttı. Otuza yaklaşan şiir kita-

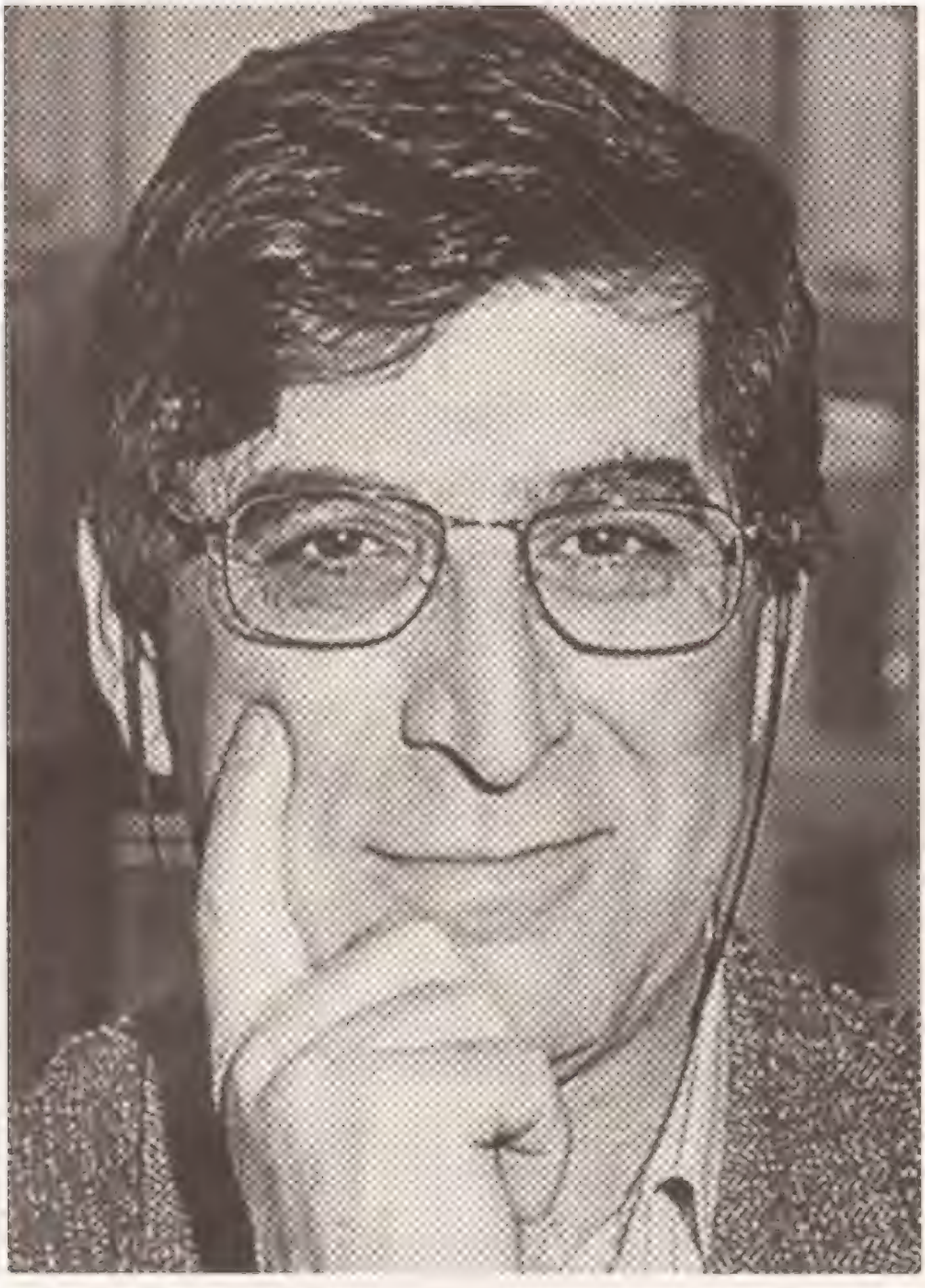

Refik Durbaş'ın akışkan ve içli söylemi, konu edindiği kesimlerin hayatlarının ezgisel bir karşılığı olduğu kadar onun oluşturduğu şiirsel müziğin de belirleyici özelliğidir.

Durbaş, şiir yanında röportaj, inceleme, deneme, antoloji türlerinde de eserler verdi. Çocuklar için Evliya Seyahatnamesi gibi eserlerden yenileştirmeler yaptı. Bütün bu çalışmalarıyla üretken, sorumlu bir şair ve yazar portresi oluşturdu.

Durbaş'ın bazı şiirlerinin bestelendiğini, bunların da yaygın bir dinleyici kitlesi kazandığını biliyoruz. Yazı dili üzerine kurulmuş bir şiirden sevilen besteler yapılabilinmiş olması başlı başına bir inceleme ve analizi gerektirmektedir. Ben bu durumun sırrının, gerçekliğin, özgün imgelerle günlük hayata dair söyleyişlerin başarıyla bütünleştirildiği bir dille yansıtılmasında olduğunu düşünenlerdenim.

"Onlar ki aydınlık üzre
ecel toprağına
umut
ektiler. Ay dolandı vay deli gönlüm

Ölüm şaşırdı menzilini" (Menzil)

Tekrarında bir sakınca yok. Refik Durbaş modern Türk şiirinin en özgün şairlerinden biridir. Akışkan ve içli söylemi, konu edindiği kesimlerin hayatlarının ezgisel bir karşılığı olduğu kadar onun oluşturduğu şiirsel müziğin de belirleyici özelliğidir.

"Sevda ne yana düşer usta
Hicran ne yana
Yalnızlık hep bana
Bana mı düşer usta?"

bında kırsaldan kente sürüklenmiş insanların yaşantılarını canlı tablolar halinde yansıtırken bu insanların toplumsal bilinçle donanıp kaderlerine galebe gelmeleri için de bir niyet ve tercih ortaya koymaktan geri durmadı. Yazının bu aşamasında Enver Topaloğlu'nun onun şiiriyle ilgili bir belirlemesini paylaşmak isterim: "Refik Durbaş'ın kentli üst ya da orta sınıftan beylerin ya da hanımların değil, göçle geldikleri kentlerin çeperlerinde hem göçün sarsıntısıyla hem de ekonomik ve sosyal koşulların yarattığı krizlerle boğuşan emekçilerin, alt sınıfların, ustaların değil çırakların, aşçıların değil yamakların, şoförlerin değil muavinlerin, terzilerin değil konfeksiyon işçisi kızların dünyasına, çelişkilerine yönelmiş duyarlılığı modern Türk şiirinde çok önemli ve hâlâ dikkat çekici görünmektedir." [duvargazete.com.tr (son güncelleme: 30 Haziran 2018)]

SANA NELER GETİREYİM

Neler getireyim sana, neler getirebilirim o uzak
ve artık ayrıntıları da kararmış geçmişten?
Neler getireyim sana; senin nerede, nasıl yaşadığını,
ne kadar incindiğini, ne kadar sevindiğini bilmediğim yıllardan?
O yılların puslu ve imkânsız mesafelerinden? Bir daha ele geçirilemez ve yaşanamaz yaşantılarından..?
Neler getireyim sana, benim nerede, hangi ateş çemberleri içinde kaldığımı bilmediğin ömür kesitlerinden.
ellerimde bir avuç bulut öylece koşarken Türkiye sokaklarında.
Bir gün kadar kısa olduğunu biliyorduk ömrümüzün
ve tarih kadar sonsuz olacağına inanıyorduk. O günlükten kalan sayfalardaki inancın sararmış suretini mi
getireyim sana yoksa şimdinin tedirgin fotoğraf karelerini mi?
Umut desem nasıl diyeyim, kanaat mi getireyim sana
televizyon ekranlarındaki akademisyenlerin tahlillerinden?
Hayal desem hayalete dönüşmüş zamanlardan anılar toplamak istemiyorum.
Pişmanlık desem o da oturmayacak hiçbir kalıba.
hiç pişman olmadık ki biz!
Nefret desem en korunaksız taraflarımıza düzenlenen işkence seanslarında yendik o duyguyu.
Neler getireyim sana ateşine daima odun atılan bir cehennemden?
İzine rastlamış, varlığından haberdar olmuş olmanın sevincini mi yoksa hiç unutmamanın tecrübesiyle
sınanmış belleğimi mi?
Yoksa özlemle örselenmiş bir hayatın som beklentilerini mi?
Yoksa geleceğe dair granit bir idealin paramparça edilmiş
geleceğini mi?
Bir bakış mesela, tam da alçak tavanlı o evde ilk karşılaştığımız o ana ait, işte bu olabilir.
Bir söz mesela, senin ağzından çıktığı andaki tınısını bile anımsadığım: "siz".
Sonra bir konukseverlik nezaketi mesela benim tarafımdan sunulmuş olan.
Getirebilirim sanırım bunları yaşantılarımızın onca uzak zaman ve mekânlarından.
Neler getireyim sana, hem senin hem de benim için sağaltıcı olsun getirdiklerim.
Neler getireyim sana bir insanın payına düşmüş umut enkazından, bir ülkenin olacakaranlık ikliminden?
Hülyalı bir hayatın adayı, neler getireyim sana heder edilmiş bir geçmişten?
Sana mavi bir elbise alsam olur mu sarışın duruşuna yakışır diye?
Sana bir paket kestane, bir külah dondurma getirsem olur mu okul çıkışında yürürken eğlencelik olsun diye?
Sana bir pastane kaçamağı, bir park gezintisi, sana şehrin sinemasından bir film...
Buna benzer şeyler işte, yaşamadıklarımızın listesinden seçtiğim...
Neler getireyim sana sevgilim, karşılık olsun bütün zamanların özlemine?

Refik Durbaş

ŞARKHAN'DAKİ KUTULAR

Haydar Ali Albayrak

Bu sıra, dükkânda oturmaktan göbek bağlamış patron işittiği diyalogu akıllara ve işlere zarar bularak gürledi; azarlayarak uyardı çalışanı. "Bırak, bırak yahu! Ne muhatap oluyorsun deliyle! Deli işte herif, görmüyor musun? Şu kılığa, tipe bak! Hâlâ dikiliyorsun başında. Gel buraya, ilgilenme. Bakar bakar gider!" Satıcı geri çekilse de tuhaf adam patronun sert çıkışına aldırmadı. Tavrından, kibir okuyla isabet almamış bir üstünlük hatta yüce gönüllülük okunuyordu. Başını salladı, geldiği gibi sessizce gitti.

Anlatacaklarım, hiçbir gerçek olaydan bulmamıştır esinini; çünkü hiçbir olay gerçek değildir. Olay denilen şey, akılsız başın ayaklarına çektirdiği cezayla birinci dereceden akrabadır. Yaşanır yaşanmaz; orası ayrı ve ilgi alanıma girmiyor. Gerçek ise duymadadır, siz onu nasıl duyarsanız öyle yanılırsınız.

Tahtakale'yi severim, sevmek için sebep aramadığım yerlerdendir. Bilirsiniz bazı yerler kişiye özeldir, hiçbir somut bağa gerek duymaksızın mutluluk verir, sizi güvende hissettirir. Tahtakale de işte böyle bir anlam taşıyordu benim için. Belki paslı çivileriyle her an yanıp yıkılmaya müsait adı hoş geliyordu belki sesini duyamayacağımız yürek çarpışları, teneffüs edilen havanın yoğunluğu ve o müthiş sirkülasyonu. Bir bayramın son günü geçmiştim Tahtakale'den. Baş döndüren, insanı tatlı bir yorgunluğun kollarına iten kalabalığı kuşa çevrilmişti ve kendisi bir tavuk gagasına... Eşeliyordu toprağını.

Mal getirip götüren, yük boşaltan veya yüklenen kamyonetler gölgesinde ıssızdı Tahtakale. Borsa haberlerinin bir dönem simgesi sokaktan çıt çıkmıyordu. Kediler oradan oraya atlayarak, özgürce çöpleri karıştırarak sükûnete bürünen semtin keyfini çatıyordu. Hafızalara nakşolmuş o uzun antenli, telsizden hallice cep telefonu nehrinden eser yoktu. Malum, aynı nehirde iki kere konuşulmaz! Ve eğer bir kara parçasının nehri kurumuşsa, hareketini keşfetmeye bin şahit aramak zorunludur. Ki bu da bir akıl oyununa mahsuptur. O bin şahit sadece kalabalığı sağlar, hareketsizin tenhasını bozar. Ardından şahit yazılmayayım kaygısına yenik düşer, uzaklaşırlar.

Tahtakale yapayalnızdı, mevsimlerden güz, aylardan sonu... Güneş yüzünü bir gösterip bir kayboluyordu. Her maddenin toptanını temin edebileceğiniz nehir buz tutmuştu âdeta. Tahtakale'yi tezadıyla bıraktım. Birazdan nasılsa akşam iner, motoru çalışır vaziyette bir koli taşıtının farları yanardı. Bu romantik ortamda Tahtakale, sevgili tezadıyla, bayramlarda adedi olduğu üzere bir masaya ilişip Galata Kulesi'ni seyre koyulurdu. Bu çiftin programını bozmak, aralarına girmek istemezdim. Haliyle kendimi yokuşa vurdum.

***

Yolu yarıladığımda yün kazak ve kalın mont altında hayli ısınmış, işe bir miktar devinim de katınca terlemiştim. Tramvay arızalanmıştı, rayından çekilmesini bekleyemedim. Beyazıt Meydanı'na çıkacaktım. Amacım üniversitenin merkez kütüphanesine gidip ders çalışmaktı oysa Şarkhan'ı görünce cazibesine kapıldım, dersten kaytarmayı göze aldım, daldım içeri. Neyse ki bayram seyrandır diye kepenkler kaldırımı öpmemişti. Bilakis, insanlar Tahtakale'nin aksi istikametinde, turistik bir park geziyormuşçasına hana akın etmişlerdi. Dükkânların çoğu açıktı. Hediyelik eşya satanlar elbette ilk sıradaydı. Porselen görünümlü tuzluklar, çeşitli vitrin eşyaları, biblolar, kuklalar, tahtadan şekillenip ince şeritler halinde boyanmış konik müzik kutuları... Tokalar, kupa bardaklar, kahve fincanları, duvar saatleri... Kahvaltılık takımlar ve bir yığın nesne saymakla bitmiyor, eşarp, şal satan dükkânları, Şile bezi kumaştan elbise satanlar izliyordu. İlgimiyse en çok matruşka bebekler çekti. Han kapıdan girerken yalnız bir kat gözükse bile beş kat derine, avlusunu izleyebileceğiniz, güç bela sığılan daracık bir asansör yahut köşelerde yer alan merdivenler marifetiyle iniyordu. Bir yokuşun mola noktasındaydı Şarkhan. Kot farkı; ön cepheden tek katlı yapıyı arka cepheden alçaltıkça alçaltıyordu. Mukavvaya yapıştırılmış film afişlerine; *Son Yemek*, *Mona Lisa* gibi bilindik tabloların poster kâğıda baskı versiyonlarına ve popüler yönetmenlerin, müzisyenlerin fiyakalı fotoğraflarına göz attım. Henüz girişte yer tutmuş, duvarlar boyu asılmış bu görsel pazarı gezdim. Bir müddet sonra meraklı ziyaretçilerin ağır aksak tempolarından dolayı yürümek iyiden iyiye güçleşti.

Bir düşün içindeydim. Asıl etkilendiğim şey: her ne hikmetse akraba gezip el öpme merasimine katılması beklenenler hana rağbet etmiş kıymetli vakitlerini harcıyordu. Hem de akşamın kötürüm saatinde! İnsanları buraya çeken tam olarak neydi? Anayasada güvence altına alınmış seyahat özgürlüğü yeterli bir açıklama mıydı? Adımlarım giderek seyreldi. Artık durma evresine geldiğimde, mermer çevrili bir havuz içinde su püskürten bir mekanizma dikildi karşıma. Süs aletini incelemeye başladım. Havuzun dibi ince bir yosun tabakasıyla kaplıydı. Sıkılınca çevirdim gözlerimi, devam ettim, zemin katı baştanbaşa dolandım. Bir sergide hediye kutuları diziliydi. Absürdü ararken absürdün düşürdüğü elbiseye rastlamak, doğru yoldayım hissine kapılmak bu olsa gerek! Boy boy, şekil şekil, renk renk kutular...

Aralarında geometrik sınırları zorlayanlar da vardı.

***

Kafamı sergiden kaldırdığımda garip yürüyüşüyle dikkat çeken bir adam fark ettim. Öyle salla pati ilerliyordu ki ilkin sarhoş olduğunu sandım. Sarhoş değildi. Gözleri alkolün etkisinden parlamıyor, bakışlarında bulanık bir bilinç sezilmiyordu. Buna karşın tepeden tırnağa enteresan görünüyordu. Hor görmeye kapı aralayan bu tür laflar olur olmadık kullanılmamalı. Ancak ben bu defa, istisna müessesine sığınarak kullanma taraftarıyım. Çünkü o, sık denk gelinmeyecek bir tipti ve deli intibaı uyandırıyordu.

"Kime deli deriz?"

Yanıt arayıp hikâyeye limon sıkmayacak, nehrin akışına ihanet etmeyeceğim. Yine de belirtmeden geçersem içime sinmez. Biz bizden olmayana, bize benzemeyene deli demez miyiz?

Adamın *bizim* ile, anatomik özelliklerini hesaba katmazsak pek fazla ortak yanı yoktu.

"*Nedir bu ortak yanlar? Bizi biz, bizi bir yapan yanlar nedir?*" Kuşkusuz giyim kuşam, boy pos, arz edilen endam... Yaygın alışkanlıklar, topluma uyum namına takılan maskeler, çekilen sancılar... Adam bir atmış boylarındaydı, muhtemelen otuzlu yaşların sonundaydı. Yer yer ak düşmüş uzun sakalları gürdü. Herhangi bir orta yaş belirtisine rastlamadığım, sağ yana yatmış simsiyah saçlarının tarandığı söylenemezdi. Yıpranmış yağlı saçlar gidişatına bırakılmış gibiydi. Hal ve gidiş sıfır iken tırnakları kim bilir kaç zamandır kesilmemişti. Onu alelade bir berduştan ayıran, kaderin cilvesi ve zamana çatması dışında giydiği beyaz kıyafetti. Eski Yunan'a has, peplosları andıran bir giysi geçirmişti sırtına, bir omzu çıplaktı. Düğmesiz gelmişti dünyaya, düğmesiz dolaşıyordu. Entarisi diz kapağını dahi örtmüyordu. Bileğine efeminen bir biçimde siyah bir naylon poşet asmıştı. Yalın ayak yaklaşıyordu. Yaklaşıyordu bana doğru.

Hani insan film setini dışarıdan görür ve anlar. Filmin gerçekliği bu kadardır. Bir kamera, bir ışık, bir yönetmen koltuğu... Bir de klaket... Dahası bir set gördüğünde sıkıştırılmış, matruşkalaşmış, başkalaşmış bir gerçekle yüzleştiğini anlarsın. O, bir filmdir ve sen filmdeki gerçeğe inanmazsın. Oysa kimi anlar vardır insan yaşamında, sahiden bir film setine varır; kamera, ışık ve yönetmen artık senin aklındır. Bir film döndüğünü düşünürsün bir aykırılığa tosladı mı, bir filme yakıştırırsın ya yaşadığını, aynen öyle, filmden fırlamış, özgün bir adamdı ve yüz yüze geldik enikonu! Tam yanımda durdu. Etrafı kolaçan etti. Tedirgin bir ifadeyle inceledi kutuları, tek tek eline aldı, uzun uzun tarttı. Nihayet birini seçerek kapağı açtı. Kutuyu kulağına götürüp salladı.

Mağaza görevlisi adamı yakın takibe almıştı.

"*Buyrun yardımcı olayım.*"

Adam bunun üzerine görevliye sordu; başlangıçta saçma gelse de akıl yordukça değerlenen şu soruyu...

"*Bu kutu niye boş?*"

Neye uğradığını şaşıran satıcı:

"*Bilmem boş işte, hediye kutusu...*" diye cevapladı.

Şaşkınlıktan faydalanan adam, gardını düşürdüğü rakibe öldürücü darbeyi yeniden soru sorarak indirdi.

"*Senin kafan da boş mu böyle?*"

Satıcı ne diyeceğini bilmez halde güldü, ekledi.

"*Boştur herhalde!*"

Bu sıra, dükkânda oturmaktan göbek bağlamış patron işittiği diyalogu akıllara ve işlere zarar bularak gürledi; azarlayarak uyardı çalışanı.

"*Bırak, bırak yahu! Ne muhatap oluyorsun deliyle! Deli işte herif, görmüyor musun? Şu kılığa, tipe bak! Hâlâ dikiliyorsun başında. Gel buraya, ilgilenme. Bakar bakar gider!*" Satıcı geri çekilse de tuhaf adam patronun sert çıkışına aldırmadı. Tavrından, kibir okuyla isabet almamış bir üstünlük hatta yüce gönüllülük okunuyordu. Başını salladı, geldiği gibi sessizce gitti.

Sorusu kulaklarımdan hiç silinmedi. Deliler ve çocuklar sandığımızdan akıllıdır; arar, sorar bir şekilde keşfetmeye çabalarlar. Yalnız, o adamın deli olduğunu öne süremem. Bana göre gayet mantıklı sorular sormuş ve deyim yerinde ağırsa taşı gediğine oturtmuştu. Satıcı genç maruz kaldığı kısacık sorguyu oldukça naif karşılamıştı ama esnaf kurnazı patron herkesin kendine benzemesi gerektiği fikrinde ısrarcıydı. Kazanç konusu haricinde!

***

"*Bu kutu niye boş? Senin kafan da boş mu böyle?*"

Art arda gelip aklımı başımdan alan bu iki soruyu bir gün yanıtlayabilirsem; kendimi dünyanın sırrına ermiş sayacağım! İnanıyorum bu yanıtlar, Şarkhan'dan çıkar çıkmaz pençesine düştüğüm bir bayram akşamından öte birçok zifiri karanlık geceyi de aydınlatacaktır!

MUZAFFER BAYKURT'A UĞURLAMA

Mehmet Esatoğlu

Muzaffer Hanım gülüyor, "Kandırıyorsun" diyor. "Kandırmak olur mu? Bak öt diyecem ötecek, tanıdık olmasa öter mi?"
"De bakalım!" Fakir Baykurt, "Hey kuş, öt" diyor. "Kuş ciyk ciyk" ötüyor. Fakir Baykurt, ciddi ciddi, "Öttüğün için teşekkür ederim. Beni hatırladın değil mi? Arkadaşıma selam göndereceğim, iletirsin değil mi?"

Edebiyat, sanat alanının kadınları var. Bunların kimisi bu alanı seçmiş, bu alanda üretim yapmaktadırlar. Kimileri de eşlerinden ötürü bu alanın içine gelmişlerdir.

İçlerinden bazıları zaman içinde ucundan bucağından da olsa sanata edebiyata bulaşıyorlar.

Kimileri daktilo olmadığı ortamlarda yazılanları temize çekiyor. Kimi kol gücüyle sanatsal üretimin bir bölümüne katılıyor. Kimi de yaşamın koca yükünü sırtlanıyor. Ama her ne olursa olsun sonunda hepsi de yanlarında yaşamı paylaştığı kişinin can yoldaşı, kavga arkadaşı olmayı başarıyorlar.

Geçtiğimiz günlerde bu "kavga arkadaşları"ndan birini, değerli yazar Fakir Baykurt'un eşi, yaşam arkadaşı, can yoldaşı Muzaffer Baykurt'u yitirdik.

Muzaffer Hanım gencecik bir kızken rastlantısal bir biçimde tanıştığı Fakir Baykurt'la evleniyor. İlişkilerinin daha başında yaşamın ve sözcüklerin büyüsü onları sarmaya ve sarsmaya başlıyor.

Fakir Baykurt "Özyaşam" başlıklı sekiz ciltlik anılarında, 20 Haziran 2018 sabahı yaşamını yitiren eşi Muzaffer Baykurt'la tanışmasını, evlilik yıllarını, Muzaffer Baykurt'un hep yanında olmasını, kendisine kol kanat germesini, fedakârlığını anlatıyor.

"Özyaşam" okunduğu zaman görülecektir ki; Muzaffer Baykurt, Fakir Baykurt'un hem eşi, çocuklarının anası, hem de hayat ve mücadele yoldaşıdır.

Ülkede 50'li yılların başı. Tek parti iktidarından çok partili bir hayata geçildiği iddia edilse de CHP despotluğu yerini DP despotluğuna bırakmış durumda.

Fakir Baykurt, Burdur'un Kavacık köyünde öğretmenlik yaparken bir yandan bu politik trajediyi izliyor öte yandan da gelişmeleri kafasında biriktiriyor.

Düşüncelerini, birikimlerini çevresinde aydın bildiği kişilerle de paylaşmak için can atıyor. O günlerde kendisine en yakın gördüğü kişi yazar Samim Kocagöz.

Özel yaşamına gelince çevresinde başta annesi olmak üzere herkes onu yaşamı paylaşacak bir eş bulmaya zorluyor. Ancak evlenme Baykurt'un henüz gündeminde yok.

Fakir Baykurt, Muzaffer Hanımla tanışma ve yakınlaşmasını bir arkadaşına borçlu. Hüseyin adlı bir can dostu var. Onun eşinin kardeşidir Muzaffer Hanım.

Bir gün bir rastlantı onların yollarını buluşturuveriyor

Fakir Baykurt, fuar zamanı İzmir'e giderek, epey zamandır mektuplaştığı Samim Kocagöz'le yüz yüze görüşmeye karar veriyor. Denk geliyor, arkadaşı Hüseyin'giller de niyetleniyor; birlikte trenle gitmeye karar veriyorlar. "Bunu onlar mı böyle ayarladı, ben mi planladım bilmiyorum ama Hüseyin'in baldızı Muzaffer'le birbirimize yaklaşıyoruz." diye yazıyor Fakir Baykurt.

Muzaffer Hanım bir yandan Yeşilova'daki kurslara gitmekte, bir yandan da dursuz duraksız oya işleyip çeyiz hazırlamaktadır. Arada kitap da okuyan Muzaffer Hanımın da gözde yazarı, Fakir Baykurt gibi Sabahattin Ali'dir...

İzmir yolculuğunun birbirlerini tanımalarına olanak vereceğini düşünen Fakir Baykurt, trende bir ara pencereden bakarken bir araya gelince Muzaffer Hanıma, " Anlat biraz" dediğini, onun "Ne anlatayım?" sözü üzerine kendisinin de, "Yaşamından anlat, sonra ben anlatayım, bu yolculuk böyle bitmez." dediğini söylüyor.

Portre: Aptulkadir Elçioğlu

Kuş Kanadında Aşk Selamı

Muzaffer Hanım çocukluğunu anlatıyor.

O sıra tren Sarayköy'den geçmektedir. Muzaffer, "Hadi sen de anlat" diyor. "Anlatırım, şurayı geçelim de" dedikten sonra ekliyor Fakir Baykurt: "Çocukluğum burada geçti." İstasyondaki posta kutusuna, içinden mektup aldığı kutuya bakarken Muzaffer Hanım, "Nereye bakıyorsun?" diyor. O sırada bir kuş gelip posta kutusuna konuyor. Fakir Baykurt, "Kuşa bakıyorum" diyor. "Neden?" diye sorulunca da, "O zamandan kalma bir kuş tanıyorum da" diyor...

Muzaffer Hanım gülüyor, "Kandırıyorsun" diyor. "Kandırmak olur mu? Bak öt diyecem ötecek, tanıdık olmasa öter mi?" "De bakalım!" Fakir Baykurt, "Hey kuş, öt" diyor. "Kuş ciykciyk" ötüyor. Fakir Baykurt, ciddi ciddi, "Öttüğün için teşekkür ederim. Beni hatırladın değil mi? Arkadaşıma selam göndereceğim, iletirsin değil mi?"

Tren yürüyor. "Göreceksin varıp söyleyecek dedim."

"Bana da öyle geliyor, söyleyecek" diyor, Muzaffer Hanım.

"Keşke senin selamını da söyleseydik" diyor Fakir Baykurt.

Muzaffer Hanım, başını döndürüp bakıyor üzüntüyle: "Keşke!" diyor.

Fakir Baykurt, anılarında "İçimden bu kız da iş var dedim" diye yazıyor.

Ertesi gün İzmir'de büyük buluşma gerçekleşiyor. Samim Kocagöz, Baykurt'u almaya geliyor.

Fakir Baykurt odasına bavulunu toplamaya çıkıyor. Bavulunu topluyor.

"Ah! Gidiyor musun?" diyor, Muzaffer Hanım. Üzgün.

"Gidiyorum" diyor Fakir Baykurt. "On beş gün hep edebiyat konuşacağız."

Muzaffer hanım, yüzüne bakıyor. "Gidin bakalım, biz de birkaç gün gezip döneriz" diyor.

Fakir Baykurt, "Ayrıldık gidiyoruz, yoksa ayıp mı ettim kıza? diye sordum kendi kendime, ama olan oldu" diyecektir.

Fakir Baykurt "Özyaşam" başlıklı anılarının "Kavacık Köyü Öğretmeni" başlıklı üçüncü cildinde Muzaffer Hanımla evlenmesini de anlatıyor.

Muzaffer'i Nasıl Bitirdiler?

Anasının, yüzünü Muzaffer'e doğru çevirdiğini sezdiğini söyleyen Fakir Baykurt, kendisinin Kavacık Köyünde öğretmenlik yaptığı zamanlarda, güzün bir gün Muzafferler bizim köye gelmiş, "Evleri hangisi?" diye sormuşlar, bizim Akçaköylüler tilki soyundan gelir, göstermişler: "Deha şu ev... bu harım da onların" demişler. Aşağı doğru uzatmış köylüler gezmeyi, "Bu bağ da onların, yollara dökülen karanfil kokulu armutları gösterip, "bu armutlar da onların..." Anasının, "Ver kararını bitsin, hem de anam çok sıkıştırdı, ondan evlendim deme, kendin ver kararını, korkmadan..." demesi üzerine, Fakir Baykurt, "Korkmadan veriyorum, gidin bitirin Muzaffer'i" diyecektir.

Anası, bir sepete taze mısır doldurmuş, bir sepete bağdan karanfil armudu koymuş, eşeğe yüklemiş, yanına Cennet Halayı alıp düşmüş yola, varmış Yeşilova'ya. Yolda sormuşlar anasına, "Hayrola Elifçe nereye?" "Yeşilova'ya, Tahir'e kız bitirmeye..." Yeşilova'ya varınca haber salmışlar, "Böyle böyle, biz filancalarız, Akşam kız bitirmeye geleceğiz."

Akşam yemeğinden sonra varmışlar evlerine, "Akşamınız hayrolsun! Hayırlar daim olsun! Evinizin direği eğrilmesin. Bacanızın dumanı doğru tütsün. Bizim böyle bir işimiz var, bu yollardan ilk yürüyen biz değiliz, ben anasıyım, bu da öz halası değil ama halası sayılır. Babası öldü, Allahın emri, peygamberin sözüyle, sizin Muzaffer Hanımı bizim Tahir Efendiye..." demişler.

"Biz kızı istedik, Anası Hanım bir düşünür, eniştesi iki düşünür, Ablası Şadiye Hanım da habire kızarır... 'Ben dedim ki' diyor Elifçe Ana, 'Susuyorsunuz; haklısınız. Kız bitirmenin yolu yokuştur. Hem de

Akşam yemeğinden sonra varmışlar evlerine, "Akşamınız hayrolsun! Hayırlar daim olsun! Evinizin direği eğrilmesin. Bacanızın dumanı doğru tütsün. Bizim böyle bir işimiz var, bu yollardan ilk yürüyen biz değiliz, ben anasıyım, bu da öz halası değil ama halası sayılır. Babası öldü, Allahın emri, peygamberin sözüyle, sizin Muzaffer Hanımı bizim Tahir Efendiye..." demişler.

sarplardan geçer. Biz üşenmeyiz bir daha geliriz, inşallah o zaman hayırlı yanıtınızı alırız..." demiş.

Elifçe Ana ile Cennet Hala ertesi gün yine gitmişler, hayırlı yanıtı almışlar. Elifçe ana, Muzaffer'in anasını kucaklamış, Muzaffer'in gözlerinden öpmüş, sonra eşeğe binip düşmüşler yola, yatsı ezanında varmışlar köye, ertesi gün de haber salmışlar Fakir Baykurt'a "Anamgil yengeyi bitirmişler" diye...

Baykurt Muzaffer Hanımla bu serüvenin sonunda evleniyor. Ama parasızlık içinde kıvranıp duruyorlar.

Fakir Baykurt anılarında, "Muzaffer'i verdiler ama nasıl evleneceğiz?" diye kara kara düşündüğünü söylüyor. Arkadaşı Hüseyin Akbaş'ın desteğiyle, aldığı borçla bu sorunu çözdüğünü yazıyor. Kaynanası "Zor günlere giriyoruz, önce aramızda bir yüzük takalım, sonra Yeşilova Belediyesi'nde nikâh kıyılsın, düğünü Akçaköy'de nasıl isterseniz öyle yapın..." diyor.

Ertesi yıl bu kez Fakir Baykurt, çok ağır bir rahatsızlık geçiriyor, "Peritonit" denilen karın zarı iltihabından ölümden dönüyor.

Hastanede çok ağır hasta yatarken Fakir Baykurt, Muzaffer'e, "Kuşa sor, gerçekten kurtulacak mıyım?" diyor.

Muzaffer Hanımın cevabı: "Sordum, mutlaka kurtulacaksın" olacaktır.

Fakir Baykurt sağlığı biraz iyiye gidince, birkaç gün sonra, yeniden soruyor Muzaffer Hanım'a: "Sordun mu kuşa?"

Muzaffer Hanım, ağlamaklı bir biçimde: "Sordum, Kesin iyi olacak, dedi..."

"Korkmuyorum öyleyse, kuş da söylemiş..."

Fakir Baykurt bir süre sonra hastalığı yenip iyileşiyor, Muzaffer Hanımın eli elinde.

Fakir Baykurt'un Sivas, Hafik'te ilk öykü kitabı "Çilli" yayınlanıyor. O günlerde Fakir Baykurt'a Samim Kocagöz'den bir sandık geliyor, içinden "Gromia" marka hiç kullanılmamış bir daktilo çıkıyor.

Fakir Baykurt, armağan daktilonun geldiği gün, Muzaffer'in dört yanı oyalı bir örtü bulup getirdiğini, "Al bunu, ört yeni makinenin üstüne. Bu da benim armağanım olsun. Küçük bir şey ama kabul et, iyi günlerde kullan." dediğini anlatıyor.

Muzaffer Hanımla Baykurt'un çocukları olur peş peşe. İki kız evi şenlendiriyor. Ardından bir de oğulları dünyaya geliveriyor.

Muzaffer Baykurt, Fakir Baykurt'un soruşturmalar, sürgünler, açığa almalar, cezaevi, yokluk ve zorluklarla dolu hayatında, evliliklerinin başından sonuna kadar hep yanında yer alıyor, gerektiği zaman vücudunu kocasına siper etmekten geri durmuyor.

"Kanatlandığım Halk Adına Yazıyorum"

Gazetelere yazdığı yazılar nedeniyle açığa alınan Fakir Baykurt'a ilk destek köylülerinden geliyor. Akçaköylüler soruyor Fakir Baykurt'a : "Hükümet senden ne istiyor?" Fakir Baykurt bu soruyu şöyle yanıtlıyor: "Ne istiyorlar benden? Ben kendi adıma konuşmuyorum. İçinden çıktığım köylüler adına konuşuyorum. Onların ödediği vergilerle okuduğum, kanatlandığını halk adına yazıyorum. Ama onlar halkın yüzyıllardır olduğu gibi susmasını istiyorlar. Uslu dur! diyorlar ona, bana..." Köylüleri sorar açığa alınmış Baykurt'a: "Peki yeğen, sen yarım maaşla Ankara'da çoluk çocuk kirada nasıl geçineceksin?" Fakir Baykurt: "Siz beni desteklerseniz ben pes etmem."

"Ne gibi destek istiyorsun?"

"Akçaköy ne yiyorsa, fasulye bulgur göndereceksiniz bana, bir yıl, gerekirse iki yıl, ben dayanırım..."

Birkaç yıl geçtikten sonra, 1961 Anayasasının Kamu Görevlilerine tanıdığı Grevsiz, Toplu sözleşmesiz sendika hakkı çerçevesinde, öğretmen sendikalarının kurulması gündeme geliyor.

"Ne istiyorlar benden? Ben kendi adıma konuşmuyorum. İçinden çıktığım köylüler adına konuşuyorum. Onların ödediği vergilerle okuduğum, kanatlandığım halk adına yazıyorum. Ama onlar halkın yüzyıllardır olduğu gibi susmasını istiyorlar. Uslu dur! diyorlar ona, bana..."

Fakir'i Nasıl Bitirdiler?

Fakir Baykurt, "Yılanların Öcü" romanı ve filminin başarısı, romanlarının birbiri ardına yayınlanmasıyla tanınıyor. Gazete ve dergilerde yazdığı yazılarla öğretmenlerin en sevdiği yazarların başında geliyor. Öğretmen sendikası kurmak ve başına Fakir Baykurt'u getirmek isteyen çoğunluğu Köy Enstitülü öğretmenler, Fakir Baykurt'un kapısını çalmakta gecikmeyecektir. Fakir Baykurt'un evine "onu ikna etmek için" giden heyetin içinde, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Veli Demiröz, Dursun Kut gibi dost ve arkadaşları olmasına karşın Fakir Baykurt, yazması gereken romanları olduğunu söyleyerek öneriyi reddedecektir. Ancak öğretmenler kararlıdır.

Aynı gün akşam saatlerinde yanlarına Gölköy Enstitüsü'nün müdürlüğünü de yapmış olan yaşlı bir öğretmeni, İsmail Safa Güner'i de alarak yeniden gelirler. Fakir Baykurt'un eşi Muzaffer Hanımın "Akşam akşam size çay mı, kahve mi yapayım? Yoksa acı soğan, kuru yavan bir şeyler mi çıkarayım; oturup bizimle yer misiniz?" demesi üzerine Safa Hoca, "Biz buraya kısmetse, 'eh kahvesi' içmeye geldik!" dedikten sonra ekler. "Kız isteme bitince içilen kahveye 'eh kahvesi' derler ya!"

Safa Hoca, Fakir Baykurt'a dönerek, "Hepimiz sana yardımcı olacağız. Öl de öleceğiz!" diyor. Fakir Baykurt, "Safa Hoca seçtiği uygun sözcükleri yufka yerlerime vurdukça vurdu. Kıpırdayacak yerim kalmayınca, Muzaffer'e dönüp, 'Yap gaveleri!' dedim", diye yazacaktır.

Fakir Baykurt'un kızı Işık Baykurt bir söyleşisinde, "Bir çocuk için bir ünlü, tanınmış bir insanın çocuğu olup olmamanın karşılığı yok. Baba sıcaklığı, baba-çocuk iletişimi arıyorsunuz o yaşlarda..." diyerek, özellikle TÖS ve sonraki yıllarda, Fakir Baykurt'un büyük mücadele yıllarında evine ve kendilerine yeterince zaman ayıramadığından yakınıyor.

Yılın üç yüz günü Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın örgütlenme ve mücadele süreci için evine gelemeyen bir baba, roman yazabilmek için Sendika'dan bir ay izin alan bir yazar, sürgün yılları, cezaevi günleri... Öğretmen mücadelesine, halkın eğitilmesi, örgütlenmesi çabasına katkı sunmak için evinden, eşinden, çocuklarından ayrı kalan bir baba... Fakir Baykurt'un 1965-1973 yıllarının özetidir.

Muzaffer Baykurt, Büyük Öğretmen Boykotu sonrasında, Fakir Baykurt'un Karadeniz illerine yapacağı örgütlenme gezisine katılmak istediğini söyler. Anadolu'nun pek çok ilinde saldırıyla karşılaşan Fakir Baykurt, eşinin bu isteğine şakayla, "Beni koruyacaksın ama, bunu kabul ediyorsan, gel..." diye karşılık verir. Muzaffer Baykurt'un yanıtı "Korurum, korkma..." olacaktır.

Fakir Baykurt, Karadeniz gezisinin son durağı olan Çorum'da toplantı bittikten sonra saldırıya uğrar. Toplantının ardından TÖS şube lokaline yürürken yapılan taşlı saldırıda pek çok kişi kanlar içinde kalmıştır. Muzaffer Hanım, Fakir Baykurt'a yola çıkmadan önce verdiği sözü anımsayıp onu korumaya çalışırken atılan taşlardan biri Fakir Baykurt'un sırtına, biri de Muzaffer Baykurt'un kafasına gelir.

Fakir Baykurt, Çorum'da yediği taşlardan ötürü kanlar içinde kalan Muzaffer Hanımı hastaneye götürür. Muayenede Muzaffer Baykurt'un kafatasında hafif çatlak olduğu ortaya çıkacaktır. Fakir Baykurt, Dr. Mustafa Şerif ve Dr. Leziz Onaran'a, "Böyle kafası çatlak bir eşle ben ne yaparım? Buna bir çare bulun!" dediğini, doktorların da "Kaygılanmaya gerek yok; zamanla kapanır!" dediklerini anlatıyor.

Ekim 1999'a kadar sürüp gidiyor Muzaffer Hanım ile Fakir Baykurt'un aşk öyküsü. 1999 sonbaharında Baykurt yaşamını yitiriyor.

Muzaffer Hanım onu son kez uğurlarken geriye dönüp baktığında onurlu, mücadele dolu bir yaşamın izlerini görüyor.

Haziran 2018'de yazar Adnan Özyalçıner'le İstanbul Zincirlikuyu'dan Muzaffer Hanımı uğurlarken onları, o kadınları konuşuyorduk. Yaşamı paylaştıkları kişilerin yanında edebiyatın, sanatın ve kavganın içinde eşlerinin elini hiç bırakmayan Muzaffer Hanım misali kadınları. Onların herkesçe bilinmeyen isimlerini sıraladık. Onları, o güzel insanları ve büyük emeklerini selamladık.

Halet Çambel: "Siz okuma yazma biliyorsunuz. Bütün bilgiler kitaplarda vardır. Ben, size yarın değişecek olan bilgiyi belletmekle yükümlü değilim. Ben, size bu bilgiyi nasıl öğreneceğinizi ve nasıl kullanacağınızı öğretirim."

BİR AMAZON KADINI: PROF. DR. HALET ÇAMBEL

Ayşe Övür

Berlin Olimpiyatlarında ilginç bir olay da yaşanır. Türkiye'den gelen ekibe, dönemin Almanya'sının lideri Adolf Hitler ile tanışmak isteyip istemedikleri sorulur. Nazi Almanya'sının karanlık düşünce yapısının farkında olan Halet Çambel: "Hayır, biz ülkemiz görevlendirdiği için Berlin'e geldik. Hitler ile tanışmak istemiyoruz" der. Hitler'in elini sıkmayı onurlu bir tavırla reddeder. Oysa aynı olimpiyatlarda, Amerika'dan ve Avrupa'dan gelen pek çok sporcunun Hitler ile tanışmak, el sıkışmak için kuyruğa girdiğini bilmeyen yoktur.

Kadim Anadolu uygarlığının büyük kadınlarından, İstanbul Üniversitesi tarihine adı "Hocaların Hocası" olarak geçen Prof. Dr. Halet Çambel, doksan sekiz yıllık yaşamını hep bir *yön gösterici* olarak sürdürdü. Halet Çambel, mücadeleci kişiliği ve *köhneleşmiş düşüncelere meydan okuması ile bir Amazon kadınıydı.*

Türkiye'de arkeoloji biliminin kurucu isimlerinden biri olarak, yetiştirdiği yüzlerce öğrenciye, kitaplarda yer alan bilgileri anlatmadan önce "bilimsel düşüncenin ne olduğunu, bilimsel araştırmanın çok boyutlu olarak nasıl yapılacağını" öğretirdi. Derslerinde söylediği şu sözler hâlâ Arkeoloji Bölümü koridorlarında yankılanmaktadır.

"Siz okuma yazma biliyorsunuz. Bütün bilgiler kitaplarda vardır. Ben, size yarın değişecek olan bilgiyi belletmekle yükümlü değilim. Ben, size bu bilgiyi nasıl öğreneceğinizi ve nasıl kullanacağınızı öğretirim."

Halet Çambel 1916 yılında Berlin'de doğdu. Cumhuriyet'in öteki öncü kadınları gibi aydın bir Osmanlı ailesinden geliyordu. Babası, Prusya Askeri Akademisi'nden mezun, Türk Tarih Kurumu başkanlığı yapmış Hasan Cemil Çambel'di. Büyükbabası ise Osmanlı İmparatorluğu döneminde çeşitli ülkelerde büyükelçilik yapmış İbrahim Hakkı Paşa'ydı.

Halet Çambel Türkiye'ye ilk defa 1924 yılında ailesiyle birlikte geldi. Orta öğrenimini Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde tamamladı. Lisedeyken aldığı iki ders tüm yaşamını etkiledi. Bunlar; sanat tarihi ve eskrimdi. Yıllar sonra kendisi ile yapılan bir söyleşide, Orta çağ şövalyelerinin giysilerini, duruşlarını çok beğendiği için eskrim sporuna başladığını gülerek anlatmıştır.

Hitler'le Tanışmayı Reddeden Kadın

Genç Türkiye, 1936 yılında Berlin'de düzenlenen Olimpiyatlara katılmaya karar vermişti. Yarışmalara kadınların da gönderilmesi istenmekteydi. Fakat bu dönemde sporcu olarak yetişmiş kimse yoktu. Sonunda, lisede katıldığı eskrim yarışlarında başarısını kanıtlayan Halet Çambel ve Suat Aşeni'nin Türkiye›yi temsil etmelerine karar verildi. Böylece bu iki isim, olimpiyatlarda ülkemizi temsil eden ilk kadınlar olarak tarihe geçtiler.

Berlin Olimpiyatlarında ilginç bir olay da yaşanır. Türkiye'den gelen ekibe, dönemin Almanya›sının lideri Adolf Hitler ile tanışmak isteyip istemedikleri sorulur. Nazi Almanya'sının karanlık düşünce yapısının farkında olan Halet Çambel: "Hayır, biz ülkemiz görevlendirdiği için Berlin'e geldik. Hitler ile tanışmak istemiyoruz" der. Hitler'in elini sıkmayı onurlu bir tavırla reddeder. Oysa aynı olimpiyatlarda, Amerika'dan ve Avrupa'dan gelen pek çok sporcunun Hitler ile tanışmak, el sıkışmak için kuyruğa girdiğini bilmeyen yoktur.

Halet Çambel, lise eğitimin ardından kazandığı bir bursla Paris'e gider ve Sorbonne Üniversitesi'nde arkeoloji eğitimine başlar. Fransa'da yaşadığı dönemde eskrim sporuna olan ilgisini de devam ettirerek antrenmanlara katılır. Bununla birlikte, o yıllarda bir kadın olarak spor üzerine kariyer yapma imkânı olmadığı için, eskrim ilk gençlik anıları arasında kalır.

1939 yılı sonbaharında başla-

Halet Çambel ile Nail Çakırhan

Artık Halet Çambel'in yaşamında yepyeni bir dönem başlamıştır. Bir taraftan genç ve idealist bir arkeolog olarak çalışırken diğer taraftan Nâzım Hikmet'in yoldaşı ve hapishane arkadaşı olan Nail Vahdeti Çakırhan ile tanışır ve arkadaş olurlar. Çift, kısa bir süre sonra ailelerinden gizli olarak evlenir. Çünkü, Nail Çakırhan hapiste yatmış bir komünisttir. Sicilinden dolayı işsizdir. Bu evliliği ailesine kabul ettirmek Halet Hoca için hiç de kolay olmayacaktır. İki genci tanıştırıp, evliliklerinin temelini atan kişi ise ileride İngiliz Edebiyatı profesörü olacak Mina Urgan'dır.

Halet Çambel, 2. Dünya Savaşının [illegible]

yan II. Dünya Savaşı nedeniyle, 1940 yılında İstanbul›a dönmek zorunda kalır. İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'ne Prof. Dr. Theodor Bossert'in asistanı olarak kabul edilir. Artık Halet Çambel'in yaşamında yepyeni bir dönem başlamıştır. Bir taraftan genç ve idealist bir arkeolog olarak çalışırken diğer taraftan Nâzım Hikmet'in yoldaşı ve hapishane arkadaşı olan Nail Vahdeti Çakırhan ile tanışır ve arkadaş olurlar. Çift, kısa bir süre sonra ailelerinden gizli olarak evlenir. Çünkü, Nail Çakırhan hapiste yatmış bir komünisttir. Sicilinden dolayı işsizdir. Bu evliliği ailesine kabul ettirmek Halet Hoca için hiç de kolay olmayacaktır. İki genci tanıştırıp, evliliklerinin temelini atan kişi ise ileride İngiliz Edebiyatı profesörü olacak Mina Urgan'dır.

Anadolu Bozkırında Güneşin Doğuşu

Halet Hoca, üniversitede asistan olarak çalışmaya başladığı günden itibaren hayatının büyük bölümünü arazi araştırmalarına ayırır. Asistanlığının ilk yıllarında Eskişehir ve Kırşehir'de araştırma projelerinde görev alır. Genç yaşına ve 1940'lı yılların zor arazi koşullarına rağmen, arkeolojiyi yaşamının önceliği olarak görerek ilkel yaşam şartlarına göğüs gerer. Orta Anadolu›nun kuş uçmaz kervan geçmez bozkırında kazı yaparken, değerli eşi Nail Çakırhan›ın kendisine olan desteğinin de unutulmaması gerekir.

Halet Çambel'in hocalık dönemine yetişemesem de öğrencisi olmaktan onur duyduğum Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın derslerinde onun adı hep anılırdı; Halet Hanım'ın kendisine "*Orta Anadolu bozkırlarında güneşin batışı ve gece karanlığının bastırması bir başka olur*" dediğini sık sık tekrarlardı.

1946 yılı, ülkemiz arkeolojisi için önemli bir dönemecin başlangıcı olur. Adana'nın Kadirli ilçesi yakınlarında sarp ve dağlık bir arazide, Karatepe - Arslantaş ismi verilen bir Hitit yerleşimi bulunur. İleriki yıllarda, bu ören yerinde elde edilen buluntular, Anadolu tarihinin aydınlatılmasında büyük rol oynamıştır. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Theodor Bossert başkanlığında yürütülen kazılar, hem ulaşılan yüksek nitelikli kalıntılar hem de ülkemizde arkeoloji bilimini kuracak ve kökleştirecek genç arkeologlara büyük bir kazı deneyimi kazandırmasından dolayı önem taşımaktadır.

1951 yılında kazı başkanlığını yürüten Prof. Bossert, Hitit dilini çözecek önemli yazıtların kopyalarını aldıktan sonra araştırmalarını sonlandırmaya karar verir. Halet Çambel ise bu fikre sıcak bakmaz ve Karatepe'de kalmayı sürdürür. Prof. Bossert, Muhibbe Darga, Bahadır Alkım gibi efsane hocalar, üniversitelerde Hitit dili ve kültürü üzerine metin okuması çalışmaları yaparlarken, Halet Çambel arazide kalarak yeni buluntuları bilim dünyasına kazandırır. Bu çok yönlü araştırmalar sonucunda ekip, Hititçe metinleri okumayı başarır.

Halet Hoca, çağının ötesindeki bakış açısıyla, Karatepe - Arslantaş'daki arazi çalışmaları sırasında, ülkemiz arkeolojisine damga vuracak yeni bir sistem başlatır. Bu, bir ören yerinin sadece arkeolojik buluntularla değil, çevresindeki tüm doğal oluşumlarla korunması fikridir!

Tarihi Eserleri Yerinde

Müzeye Dönüştürmek

Halet Çambel bu düşüncesinden asla caymadan devrimci bir ruhla, hiç durmadan gece gündüz çalışır. Ve bir ilki daha başarır. Karatepe - Arslantaş yerleşimi ve çevresindeki geniş ormanlık arazi, Türkiye tarihindeki ilk "Milli Park" olarak tescillenir. Böylece Halet Çambel adı, Milli Park kavramını Türkiye'ye her türlü bürokratik zorluğa rağmen getiren ve kabul ettiren kişi olarak, bir kez daha tarihe geçer. Halet Hoca'nın şimdi yeni bir görevi daha vardır; orman köylülerine, bölgede yaşayan konar göçer Yörükler'e doğayla uyum içinde ve ağaçları koruyarak yaşamayı öğretmek! Bunun için önce köylülere keçi yerine koyun besiciliğini öğretir. Kilimciliğin gelişmesi için projeler uygular. Bunun sonucunda, Karatepe kilimleri kültür varlığı olarak tescillenir. Yıkık okulları tamir ettirir, at üstünde dolaşarak eski eserlerin ne anlama geldiğini ve neden korunması gerektiğini anlatan eğitimler verir. Devlet Planlama Teşkilatı'nı ikna ederek, Adana bölgesinde Türkiye'nin ilk kültür envanterinin çıkarılmasını sağlar.

Arkeolojide çok disiplinli ve çok kültürlü araştırmaların, doğru bilgiye ulaşmada önemli olduğuna inanan Halet Çambel, İngilizce ve Fransızcayı anadiline yakın konuşabilen bir bilim insanı olarak dünyayı da yakından takip ediyordu. Bu nedenle, 1952 yılında İtalya›daki İstituto Centrale de Restauro - ICR uzmanları ile bir araya geldi ve bir anlaşma imzaladılar. Ortaklaşa yapılan projede, sit alanı içindeki eserlerin müzeye taşınması yerine, sit alanının müzeye dönüştürülmesi ve kalıntıların ait oldukları yerde kalarak koruma altına alınması hedef alındı. Çok geçmeden projenin inşaatına başlandı. Fakat işi üstlenen müteahhit inşaatı yarım bırakıp kaçtı! Bunun üzerine 1957 yılında eşi Nail-Çakırhan ve dostları şair, mimar Turgut Cansever devreye girmek zorunda kaldı. Gerçekte, Nail Çakırhan›ın mimarlıkla ilgili hiçbir bilgisi ve deneyimi yoktu. Buna rağmen, mimar arkadaşlarının önerdiği onlarca kitabı bir öğrenci gibi satır satır okuyup çalıştı ve ileride Ağa Han Mimarlık ödülünü alabilecek kadar bilgisi olan bir mimar olmayı başardı.

Nail Çakırhan ve Turgut Cansever sayesinde, Karatepe - Arslantaş ören yerinin koruma çatısı "kalıcı saçak" yöntemi ile inşa edildi. Türkiye'nin ilk açık hava müzesi böylece hayata geçti.

Halet Çambel için kültür varlıkları sıkıcı müzelerde, el sürmeden sergilenen objeler olmamalıydı. Kültür varlıklarının, ait olduğu ören yerinde, yerli hakla birlikte korunması gerektiğini düşünüyordu. Arkeoloji bilimi ve kazılarda elde edilen bilimsel bulgular insanlık için farkındalık yaratacak şekilde değerlendirilmeliydi. Buluntular, ancak insanın düşünce hayatında değişime yol açacak şekilde değerlendirilebilirse bir geliştirici bir anlam kazanacaktı. Aksi halde, çok az uzman tarafından okunup, kitap sayfaları arasında unutulup gidecekti.

Barajlara Gömülmeden Tarihi Kurtarmak

1960'lı yıllar, ülkemizde enerji yatırımları ve baraj inşaatlarının önem kazandığı dönem olarak tarihe geçmiştir. Baraj inşaatları sırasında büyük bir alan, içindeki kültür birikimiyle tarihe gömülüyordu. Bu durumun farkında olan Halet Çambel, 1963 yılında Chicago Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün ünlü ismi Robert J. Braidwood'u ikna ederek Türkiye gelmesini sağladı. Birlikte, 1963 yılında Güneydoğu Anadolu Ortak Araştırma Projesi'ni kurdular. Prof. Braidwood ve ekibi, İstanbul Üniversitesi "Prehistorya Kürsüsü'nde" ders ve seminerler yaptılar. Bu kökenden gelen İstanbul Üniversitesi Prehistorya Kürsüsü, bugün hâlâ dünya çapında değerli arkeologlar yetiştirmektedir.

1967 yılında, ODTÜ'nün kurucu rektörü olan Kemal Kurdaş, baraj kurtarma projelerine büyük destek verdi. Zira, bu projelerde sadece arkeologların değil mimarların, mühendislerin, jeologların, bitki bilimcilerin de görev alıp tarihe geçecek envanterleri hazırlamaları gerekiyordu. Böylece, Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde insanlık tarihine ışık tutacak olan, daha önce haklarında bilgimizin olmadığı dönemlere ait önemli buluntulara ulaşıldı. Çambel-Braidwood iş birliği, 2004 yılında Braidwood'un ölümüne değin kesintisiz olarak sürdü.

Halet Çambel, tüm yaşamını bilime, sanata, pozitif düşüncenin yaygınlaşmasına adadı. Emekli olduktan sonra da üniversiteden, öğrencilerinden kopmadan daima sporcu enerjisi ile yaşadı. Bu satır-

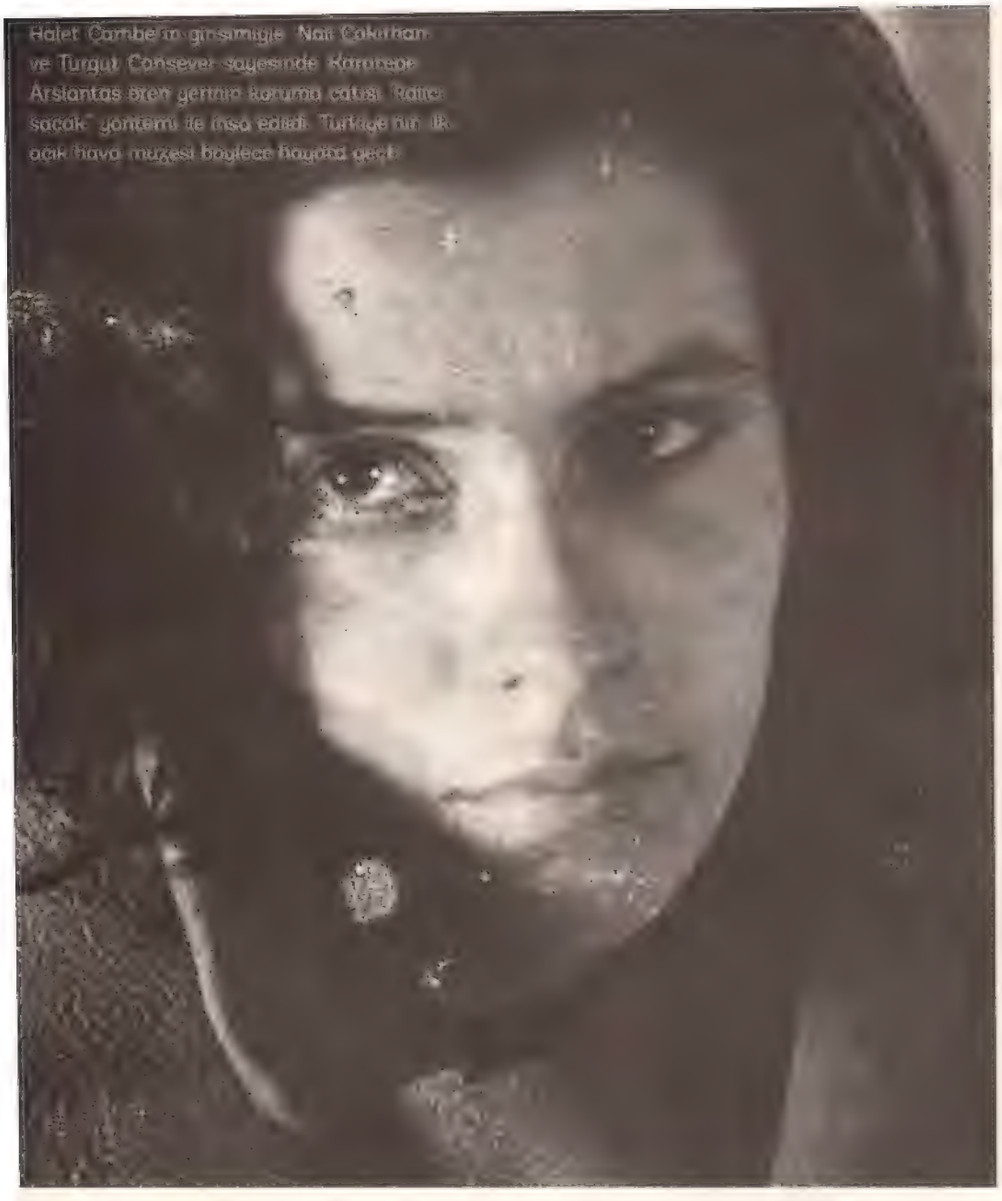

Halet Çambel'in girişimiyle Nali Çakırhan ve Turgut Cansever sayesinde Karatepe Arslantaş ören yerinin koruma çatısı "kalıcı sacak" yöntemi ile inşa edildi. Türkiye'nin ilk açık hava müzesi böylece hayata geçti.

1951 yılında kazı başkanlığını yürüten Prof. Bossert, Hitit dilini çözecek önemli yazıtların kopyalarını aldıktan sonra araştırmalarını sonlandırmaya karar verir. Halet Çambel ise bu fikre sıcak bakmaz ve Karatepe'de kalmayı sürdürür. Prof. Bossert, Muhibbe Darga, Bahadır Alkım gibi efsane hocalar, üniversitelerde Hitit dili ve kültürü üzerine metin okuması çalışmaları yaparlarken, Halet Çambel arazide kalarak yeni buluntuları bilim dünyasına kazandırır. Bu çok yönlü araştırmalar sonucunda ekip, Hititçe metinleri okumayı başarır.

ların yazarı olarak hiç unutmam, çalıştığım Troia kazılarında, Halet Hoca'nın yetiştirdiği doktora öğrencileri de bulunuyordu, bir doktora öğrencisi kazıya geldiği gün, "Geçen hafta Halet Hoca'yı ziyaret ettim. Ayakkabısını bağlarken eğilemediğinden yakınıp, neden acaba eğilemiyorum diye üzülüyordu" dediğinde hepimiz şaşırmıştık. Çünkü hocamız o sırada seksen bir yaşındaydı ama yaşının getirdiği bedensel engelleri bir türlü kabul etmiyor ve azimle çalışmaya, düşünmeye, üretmeye devam ediyordu.

Halet Çambel için kültür varlıkları sıkıcı müzelerde, el sürmeden sergilenen objeler olmamalıydı. *Kültür varlıklarının*, ait olduğu ören yerinde, yerli hakla birlikte korunması gerektiğini düşünüyordu. Arkeoloji bilimi ve kazılarda elde edilen bilimsel bulgular insanlık için farkındalık yaratacak şekilde değerlendirilmeliydi. Buluntular, ancak insanın düşünce hayatında değişime yol açacak şekilde değerlendirilebilirse bir geliştirici bir anlam kazanacaktı. Aksi halde, çok az uzman tarafından okunup, kitap sayfaları arasında unutulup gidecekti. Bu gerçekçi yaklaşımdan yola çıkan Halet Hoca, daima insanın eğitilmesi, yaşamının daha iyiye doğru evrilmesi *için çalışmaya ö*nem vermiştir.

12 Ocak 2014 günü hayata gözlerini yumduğunda The Telegraph, BBC, Le Figaro gibi dünya çapında tanınmış yayın organlarında saygın bir bilim insanı, bir hümanist olarak ismi anıldı.

Prof. Dr. Halet Çambel, doksan sekiz yıllık yaşamı boyunca Cumhuriyetin kurucu devrim ilkelerinden sapmadan, onurlu bir bilim insanı olarak yaşadı. Bireyler arasında eşitlikten yanaydı. Karşısındaki kim olursa olsun onu kendisi ile eşit görür ve "*siz*" diye hitap ederdi.

Tüm yaşamını, inandığı değerler uğrana bir Amazon kadını kararlılığıyla mücadele etmeye, kendisiyle birlikte çevresini de geliştirmeye adadı. Bütün bunları içten gelen, derin bir arzu ve heyecan ile yaptığını herkes biliyordu.

SEYRİ ZAMAN

Ali Eşki

(1)

Zaman akıyor ama ben gidemiyorum
Söz mü dokunuş mu kirpik kıpraşması mı
Söyle! Can iletilir mi kablolardan
Var mıdır dudaklardan başka
Çimento ile demir olacak bu aşka

Zaman akıyor ve ben gidemiyorum
Bir haksızlığın inadında dondu kanım
Tüm bildiklerim ıskartaya çıktı
Bedenim klasörler dolusu acılar arşividir
Bir şifresi yok
Beni bu ekran akıntısından çıkaracak
Yeni bir fikir, bir eylem ancak
Bir merdiven basamağı kurabilir gerçeğe
İçinde umut varsa elbet ve kavga

Kasım 2017

(2)

Koca bir taş gibi ağırlaştım yerimde
Bir uyuyabilsem geçmişimi
Hayır ! Hazır da değilim mutlak geleceğe
Ve bir umut, ayakları yere basan
Kovabilir kabusumu gördüğüm her gece
Gel ! karanlığı uzun etme.

Aşk aklın çarpıklığı
Kalbin en saf hali
Ve duyguların mezarlarıdır fikirler
Ve günler,
Anlaşılmaz ritimlerinden ibaret midir tarihin?

Senin bakışını koydum bu şiire, anla!
Güneşle sıvadım gözlerini
Tenin çimlendi bağrımda
Artık bir nokta koy bu ayrılığa
Çek üstümden kahır şalını
Mutluluğumuz demlensin yaşamda.

Ocak 2018

JEAN-JACQUES ROUSSEAU'DA EĞİTİMİN ÖNEMİ

Ali Timuçin

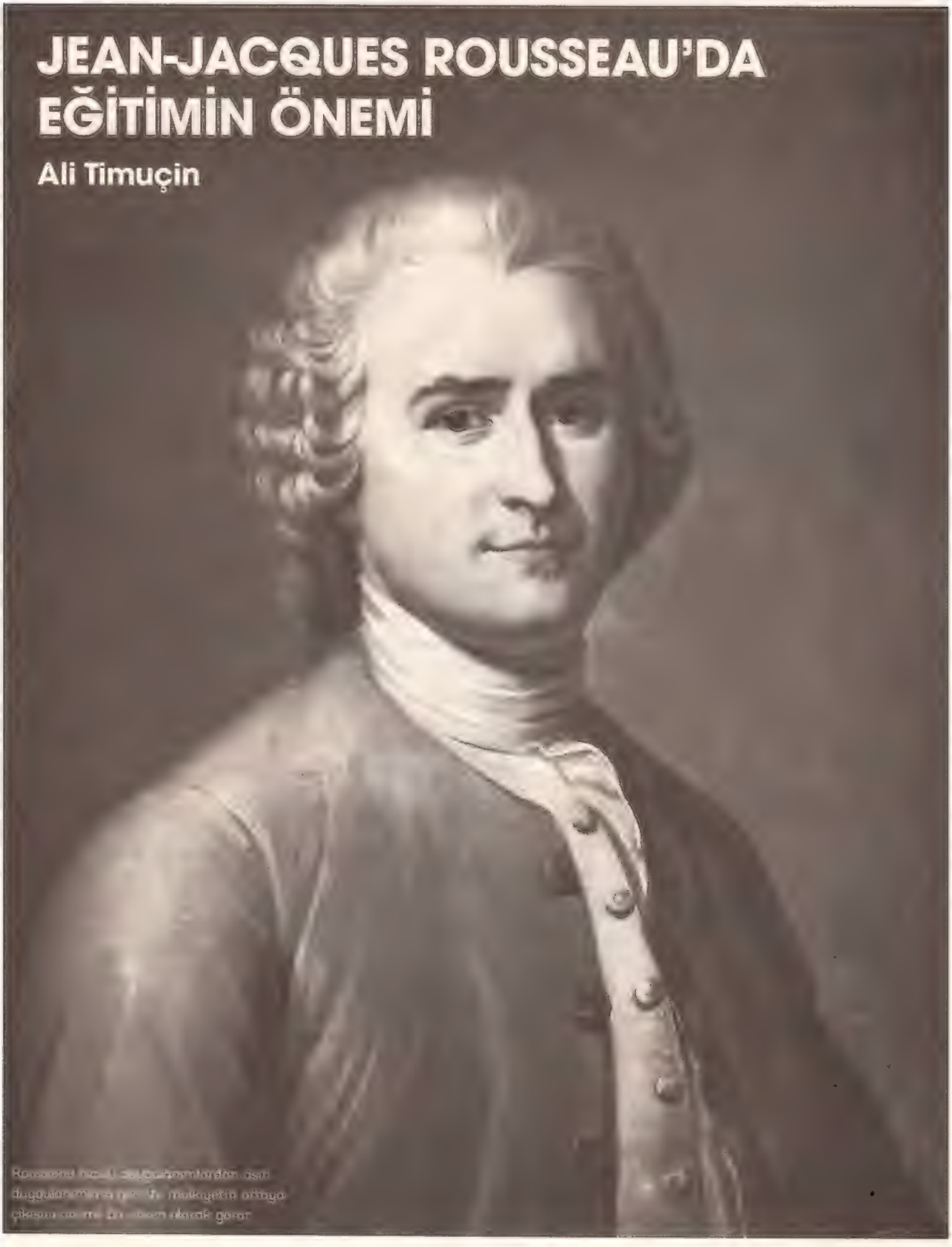

Öbür aydınlanmacılardan farklı olarak Rousseau bilimler ve sanatların her zaman bize iyilik getirmediğini görmüştür. Bilimler kaba yarar için kullanılırken insanı ancak tüketime özendirmektedir. Sanatlarsa Rousseau'nun bakış açısıyla ya eğlenceye indirgenmiştir ya da bireysel gösteriş alanlarıdır. Rousseau bilimler için de farklı düşünmez. Ona göre Bacon, Descartes ve Newton gibi kendisini insana ve evrene ilişkin bilgiye adamış insanları bir yana bırakırsak çoğunluk bildikleri üzerinden kendini gösterme peşindedir.

Jean-Jacques Rousseau'nun (1712-1778) eğitim üzerine görüşleri toplumsal ve siyasal yaşama ilişkin görüşleriyle bir bütünlük oluşturur. Rousseau'ya göre toplumsal yaşam insanı bağımlılık ilişkilerine sokmuştur, buna göre insanın başka hayvanlar gibi yalın bir doğallığı yaşama şansı kalmamıştır. Çünkü bir yandan gereksinimler insanları kaçınılmaz olarak birbirine bağımlı kılarken öte yandan gereksinimlerin çeşitlenmesiyle insanlar arasında hesaplılık artmaktadır. İnsanlar nesnelerle ve birbirleriyle olan ilişkilerini yoğun bir duygusallık içinde değerlendirir olmuşlardır. Buna göre toplumsal yaşamda kıskançlık, rekabet, kibir, küçümseme artık her zaman karşılaşılan ve karşılaşılacak duygulanımlardır. Rousseau ölçülü duygulanımlardan aşırı duygulanımlara geçişte mülkiyetin ortaya çıkışını önemli bir etken olarak görür. Ben böyleyim sen şöylesin, benim senin çekişmelerinden giderek lükse yönelim de insanın aşırı duygulanımlarını kışkırtır.

Rousseau'ya göre bilimlerin ve sanatların gelişmesi de tekbaşına insana bir iyilik getiremez. Tersine onlar lüksü doğururken lüks de onları doğurur. Böylece öbür aydınlanmacılardan farklı olarak Rousseau bilimler ve sanatların her zaman bize iyilik getirmediğini görmüştür. Bilimler kaba yarar için kullanılırken insanı ancak tüketime özendirmektedir. Sanatlarsa Rousseau'nun bakış açısıyla ya eğlenceye indirgenmiştir ya da bireysel gösteriş alanlarıdır. Rousseau bilimler için de farklı düşünmez. Ona göre Bacon, Descartes ve Newton gibi kendisini insana ve evrene ilişkin bilgiye adamış insanları bir yana bırakırsak çoğunluk bildikleri üzerinden kendini gösterme peşindedir. Yazarların kitaplarını bastırıp kendilerini benimsetmeleri ve hiçbir eleştiriye uğramamaları yeterlidir yoksa kendi kitaplarının içeriğiyle bile ilgilenmezler. O *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev*'de bir yanıyla bilimin kötüye kullanılmasını eleştirirken bir yanıyla da kendi döneminin yarı aydınlarını eleştirir. Bilgisiz için yaşamın hiçbir değeri yokken yarı bilgili için yapay değerler vardır. İkincisi hesaplılığıyla yaşamdan çok insana ölümü düşündürür. Bilgeyse insani zayıflıkları bilerek ölüme nasıl katlanacağını bilir.

İnsan Yapan Eğitim

Rousseau sözü edilen bozuklukların salt siyasal düzenlemelerle çözülemeyeceğini bilerek eğitim üzerine de bir kitap yazmanın gereğini duymuştur. Onun *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev* ve *Eşitsizlik Üzerine Söylev* çalışmaları toplum eleştirisi özelliği gösterirken *Toplum Sözleşmesi* ve *Emile* böylesi bir bozulmaya karşı sırasıyla siyasal ve eğitimsel anlamda çözüm önerileri sunar. Ancak *Emile* öbür üç çalışmadan ayrı olarak bir ölçüde bu üç çalışmayı da kapsayıcı bir genişliktedir. Rousseau'nun böylesi geniş biçimde bir çalışma yapması sağlıklı bir toplumsal yapının temelinde eğitim olduğunu görmüş olmasındandır. O *Emile*'in başında eğitimin önemsiz görülmesinden yakınır. Kendi eğitim çalışmasının esin kaynaklarından Locke'un eğitim kitabı bile ona göre yazıldıktan sonra unutulmuştur. Bir gün kendi çalışmasının başına da benzer bir durum gelecektir diye düşünür. Eğitimin önemsenmemesi de bir tür kısır döngüye dayanmaktadır. Rousseau'nun bakış açısına göre kişi kötü eğitilince kötü eğitmektedir. Bu döngü kuşaklar boyunca kırılamamaktadır. Zayıf kişilikli insanların oluşturduğu kurumların da verimli işlemesini bekleyemeyiz. Bu nedenle Rousseau şunu bunu olmaktan önce insan olabilmenin gereğine dikkat çeker. Önceliği insan olmaya veren eğitim birbiriyle uyumlu olması gereken üç kaynaktan beslenir: Organlarımızın ve yetilerimizin gelişimi açısından doğanın eğitiminden, onların kullanımını öğreten insanlardan, çevremizden sağladığımız edinimlerden.

Bu üç kaynaktan eğitim sürecinde uyumlu bir biçimde yararlanıldığında hoşnutsuz, topluma huzursuzluğunu yansıtan bireyler yerine kendinden hoşnut bireyler topluma kazandırılabilecektir.

Rousseau'nun değişik aşamalardan oluşan eğitiminin amacı kendi istemiyle karar alabilen özgür, ölçülü, kendine yeten ve başka insanların arasında kendi olarak kendine yer açabilen bireyi yaratmaktır. Rousseau'nun eğitimden beklediği bireyi köle efendi ilişkisi gibi bozuk toplumsal ilişkilerden uzak tutmaktır. Yani alınan eğitimin sonucunda birey ne karar alıp uygulayamayacak kadar edilgin birine ne de her dediğini yaptırmaya çalışan bir egemen zorbaya dönüşmelidir. Doğal olarak toplumsal yaşam uzlaşımları ve kurumsal bağımlılıkları içerir. Bu anlamda Rousseau'nun söylemiyle insan özgür doğsa da her yerde zincirler içindedir. Rousseau *Toplum Sözleşmesi*'ne bu söylemle girer, temel çalışmalarının hepsinde de bu söylemi irdeler. Aslında Rousseau'nun söylemek istediği şudur: bundan böyle hayvanların arasına, ormana ya da mağaraya dönmek olanağı yoktur. Dileyen oralarda yaşayabilse de yapmamız gereken yaşamı daha yaşanılır kılmaktır. Bunun için de eğitim toplumsal yaşamdaki bozulmaları bir ölçüde giderecek, törpüleyecek ve yeniden insanın doğal yanlarını geliştirmek için kullanılacaktır. Böylece ilgili toplumun yurttaşları birarada daha huzurlu bir yaşamı sürdürebilecektir.

Bilinçli Bir Eylem Varlığı

Rousseau eğitimin içiçe geçen ilk iki aşamasında bebeklikten 12 yaşına kadar olan dönemi değerlendirir. İnsan doğduğunda zayıf bir varlıktır. Hatta doğduğunda kefene sarılacağı belli olduğundan zayıftır. Bu nedenle ayrıcalıklı özel bir varlık da değildir. Böylece çocuğu salt korumak üzere yetiştirmek doğru değildir. Ebeler çocuğu daha doğar doğmaz sarıp sarmalarlar. Çocuğun çoğu zaman aile ortamında bile ayakları kundaklanır başı sarılır. Oysa Rousseau için çocuğu bilinçli bir eylem varlığı olarak yetiştirmek önemlidir. Böylece büyüdüğünde birey büyük ölçüde her ortamda ve koşulda yaşayabilecek bir olgunluğa erişebilir.

Rousseau'nun değişik aşamalardan oluşan eğitiminin amacı kendi istemiyle karar alabilen özgür, ölçülü, kendine yeten ve başka insanların arasında kendi olarak kendine yer açabilen bireyi yaratmaktır. Rousseau'nun eğitimden beklediği bireyi köle efendi ilişkisi gibi bozuk toplumsal ilişkilerden uzak tutmaktır. Yani alınan eğitimin sonucunda birey ne karar alıp uygulayamayacak kadar edilgin birine ne de her dediğini yaptırmaya çalışan bir egemen zorbaya dönüşmelidir.

Toplumsal yaşamda kurumlar insanları nasıl koşullayıp baskılıyorsa kötü eğitimle aileler ve eğiticiler de benzerini yapıyorlar. Rousseau bu olumsuz yaklaşımlara karşı Emile örneğinden giderek kendi eğitim anlayışını verir. Buna göre çocuğun eğitimini bilgisiz bakıcılara ya da sınırlı dünyası olan anne babaya bırakmaktansa nitelikli bir eğiticiye bırakmak yeğdir. Ancak eğitimde doğallığın koşullarını arayan Rousseau herhangi bir eğitici olmadığında yine de annenin en iyi eğitimi vereceğini düşünür. Bilgisiz bir annenin bile çocuğuyla kurduğu doğal bağ en iyi eğitimi kendiliğinden getirecektir.

Bunun dışında yerine göre babanın da çocuğun eğitimine önemli katkıları olabilir. Ancak Rousseau yine de tek bir eğiticinin önemini kendi örneği üzerinden önemser. Kendi eğitim anlayışının önemini özellikle eğitimin ilk aşamalarında öğretmek olarak değil de çocuğa yol göstermek olarak görür. Amaç ileride insanı edilgin tembel bir varlık durumuna getirmektense ölçülü ve çaba gösteren bir varlığa dönüştürmektir. Dönüştürmektir derken de şu noktaya dikkat etmek gerekir: eğiticinin eğitilene doğrudan karışması doğru değildir. Çünkü Rousseau eğitim anlayışında eğitilenin etkin eğitenin edilgin olmasını önemser. Bilgi yığan ve koşullayan eğitim anlayışına, çocuğun özgürlüğünü kısıtlayıp çocuğu bir köleye dönüştüren eğitim anlayışına karşıdır Rousseau. Çocuk yerine göre yemeğini yemek istemeyebilir ya da o gün uykusu kaçabilir. Buna göre çocukları zorlayarak belli eylemleri belli düzen içinde gerçekleştirmeye alıştırmak çocuğun ileri-

de özgür istemini kullanabilmesini de etkileyecektir. Örneğin şu saatte yat, bu yemeği yemeden yerinden kalkamazsın gibi buyruklar da çocuğa ceza yüklemek de uygunsuzdur. Çünkü Rousseau da Locke'un eğitim anlayışında görüldüğü gibi çocuğu çocuk olarak almak gerektiğini düşünür. Ondan büyük adam gibi uslamlama yapmasını yaşamı değerlendirmesini beklememek gerekir. Ussal yaşam büyük insanların katıldığı uzlaşımlara ve ödevlere dayalı yaşamdır. Aldatmalar ve yanlışlar da bunlara bağlı olarak doğar. Bu nedenle çocuğu hesaplı bir varlık olmaya itmek onun doğal eğitimini zedeleyecektir. Hatta Rousseau bu konuda Locke'u eleştirir: ona göre Locke çocuğu usunu kullanan bir varlık gibi değerlendirip çocuğa birtakım iyi alışkanlıklar kazandırmaya çalışmaktadır. Aslında Rousseau da çocuğun davranışlarını olumluya itecek tutumlardan yanadır ve ona olumlu davranışlar kazandırmayı öngörür. Ama çocuğa daha fazla özgürlük alanı tanıyıp bunu daha dolaylı yoldan yapar.

Çocuğa Doğallığı Gözeten Eğitim

Usundan çok imgelemi etkin olan çocuğun arzuları sınırsızdır. Bu nedenle onun nesneyle ilişkilerini de düzenlemek gerekir. Çocuğun gereksinimlerini karşılarken olabildiğince onu doğal gereksinimler içinde tutmak gerekir. Onun yapay isteklerine ve kaprislerine boyun eğmemek Locke'un olduğu gibi Rousseau'nun da önem verdiği bir tutumdur. Yani eğitici çocuğa başeğdirmediği gibi çocuğun kölesi de olmamalıdır. Çocuk isteklerini dile getiremediği dönemde doğal olarak gözyaşlarını kullanır. Ancak eğitici olabildiğince gerçek isteklerle doğal olanları ayırabilecek özeni göstermelidir. Ancak eğitici çocuğu ahlaki bir olgunluğa ulaşmış bir varlık gibi değerlendirip söylemlerini bu yaklaşım üzerine kuramaz. Ahlak hem ussallık yetisinin gelişimine bağlı olarak yargıda bulunabilmeyi gerektirir hem de ahlaktan ancak toplumsal ilişkilerin içinde söz edebiliriz.

Rousseau çocuğun eğitiminde çevreden gelebilecek etkilere karşı toplumsal ilişkileri olabildiğince sınırlar. Ama toplumsal ilişkiler sınırlı olmasa bile çocuk için ahlaki ilişkilerden söz edilemez. Rousseau'ya göre çocuğa şunu yapma bunu yap demekle bir sonuca ulaşamayız. Çocuğa yalan söyleme demenin de bir anlamı yoktur. Çocuk yalanı

Rousseau sözü edilen bozuklukların salt siyasal düzenlemelerle çözülemeyeceğini bilerek eğitim üzerine de bir kitap yazmanın gereğini duymuştur. Onun Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev ve Eşitsizlik Üzerine Söylev çalışmaları toplum eleştirisi özelliği gösterirken Toplum Sözleşmesi ve Emile böylesi bir bozulmaya karşı sırasıyla siyasal ve eğitimsel anlamda çözüm önerileri sunar.

büyük insan gibi değerlendiremez. Soyut düşünceden uzak olan çocuğun usundan çok arzularını kışkırtan imgelemi gelişmiştir. Çocukluk en doğal dönemdir, özgürlük dönemidir. Çocuk yaşamı doğallığı içinde koşarak oynayarak çeşitli nesnelere yönelerek tanır. Rousseau çocuğun doğallığını yaşamasına izin verilmesini önerir. Bu yüzden çocuk eve tıkılıp kalmamalıdır, dışarıya rahatça bırakılabilmelidir. Ancak çocuğun kaprisleri de iyi yönetilmelidir. Çocuğun doğal arzuları ve huysuzlukla ortaya koyduğu kaprisleri birbirinden ayırt edilmelidir. Çocuk eğitimin ilk aşamalarında aldığı etkilerle kendini ne insanların ne şeylerin efendisi gibi duyacak biçimde büyümelidir. Rousseau eğitimin bu ilk aşamasında insan ilişkilerini sınırlarken bilgi aktarımına dayalı bir eğitimi de sakıncalı bulur. Hatta bu nedenle on iki yaşından sonraki dönemi çocuğun zihinsel anlamda enerjisinin yükseldiği dönem olarak görür ve bu ikinci evrede birtakım bilgileri uygulamaya dönük verir. Örneğin çocuk doğrudan kuramsal bir coğrafya bilgisi almaz. Rousseau erken yaşlarda çocuğun kuramsal ve soyut düşünceyle tanıştırılmasına sıcak bakmaz. Aynı zamanda o böylece yaşamdan kopuk birtakım bilgiçlik gösterilerinin yansıması olabilecek bilgilerden de çocuğu uzak tutmuş olur.

Ama örneğin eğitici uygulamayla çocuğa bulunduğu ortamın coğrafyasını değerlendirmeye yöneltebilir, yön bilgisini geliştirebilir. Rousseau ergenlik öncesi bu dönemlerde yine doğanın bağrında uygulamaya dayalı bir eğitim önerir. O bir sonraki aşama olan ergenlik döneminde çevreyle sınırları kaldırır. Bu dönemlerde çocuğun cinsel itkileri hızlanır, kızlara ilgi duyar. Ancak Rousseau öncelikle bireyin dostluları öğrenmesinin ondan sonra cinselliği tanımasının sağlıklı olduğunu vurgular. Amaç kişinin aşırı arzuların yönetiminde bencil bir birey olmamasıdır. Öncelikle kendi değerini kavrayıp başka bireylerle ölçülü paylaşımlar ortaklaşmalar kurabilmek önemlidir. Rousseau'ya göre ergenlik aşamasında Emile önce toplumsal yaşamdaki insanın ne olduğunu tanımalıdır. Bunun için Plutharkos gibi yazarların tarihte yer etmiş kişileri tanıtan yazıları yararlı olacaktır. İnsanı tanımak ve hatta doğrudan kendi türünden insan bireylerinin arasına katılmak insanın kıskançlıklarını, kibrini, rekabet duygusunu kökten silip götürmeyecektir. Ancak insanın olabildiğince doğal duygularını yeniden ortaya çıkarması toplumsal yaşamın bu yoğun duygusallıklarını törpülemesine yol açacaktır. İnsan boş gururla değil ölçülü biçimde kendini sevmesiyle ve başka insanlarla duygudaşlık kurabilmesiyle türüne karşı insancı bir bakış geliştirecektir.

Usundan çok imgelemi etkin olan çocuğun arzuları sınırsızdır. Bu nedenle onun nesneyle ilişkilerini de düzenlemek gerekir. Çocuğun gereksinimlerini karşılarken olabildiğince onu doğal gereksinimler içinde tutmak gerekir. Onun yapay isteklerine ve kaprislerine boyun eğmemek Locke'un olduğu gibi Rousseau'nun da önem verdiği bir tutumdur. Yani eğitici çocuğa başeğdirmediği gibi çocuğun kölesi de olmamalıdır.

Rousseau eğitimin son aşamasında yurttaşlıkla ilgili temel bilgileri verip bireyi toplumsal yaşama hazır duruma getirir. Sonuç olarak eğitim süreci boyunca eğitilene karışmayan hatta sıradan yönlendirmeler bile yapmaya çalışmayan bir eğitim anlayışı önerir. Ancak sonunda Emile'in marangozluk mesleğini ve evleneceği kişiyi bile kendi belirler. Rousseau'nun eğitiminde doğanın bağrında eğitim ve her kişiye bir eğitici gibi uygulanamaz yanlar da vardır. Bununla birlikte Rousseau kendi kararlarını kendi alabilen bağımsız ve yaratıcı bireyin nasıl eğitilebileceğini ilkesel anlamda vermeye çalışmıştır. Rousseau •eğitim anlayışıyla arzuları isteklerini aşmayan yani istediğini yapabilecekleri ölçüsünde isteyen bireyi yaratmak ister. Kendini dünyanın merkezine koymayan ama bulunduğu dairenin sınırlarını iyi bilen bireyi.

OKUNMUŞTUR

Evin Okçuoğlu

Dinle bak nedir kokusu
çağlarımın: Çocukluğum
mandalina kokusudur.
Okul yıllarım kolonya...
Genç kızlık, iğde çiçeği
kokusuyla tanışma...
Sonra kokusuz yıllar...
Bir ara tarçın gül suyu
loğusa şerbeti. Pudra...
Sarı çiçekleri katır
tırnağı aşkın ve bir
zaman tüm kokuların
farkında olma...
En sonunda eski
kokuları anımsama. Yaş,
kabarık ve taze toprak
kokusunda
doğum ve ölüm yan yana
Yine geleceğim.

Afşar Timuçin'e

Toplumcu gerçekçi edebiyat, çok önemli, ortadan kalkması çok güç olan bir çatışmayı gözlemleyerek ortaya koymuştu; buysa, toplumun elindeki bütün maddi ve manevi araçlarıyla var gücüyle savaştığı özel mülkiyetin tüm görüş, kavram ve alışkanlıklar sisteminin olumsuz etkenler oluşturacağı kolektif toplumun gerekleri ve gereksinmeleri ile mülkiyet içgüdüsü arasındaki çekişmeydi.

Boris Suçkov, Gerçekçiliğin Tarihi

Güzel nedir? Duyulara bağlı bilginin mantığı mıdır, nedir? İç dünyamızla örtüşen midir? Nesnel bir tanımı olduğunu bir bilsem güzelin, onu alıp yaşantımın tam ortasına yerleştireceğim.

Ama ondan önce estetik denen şu felsefe konusuna bir ince ayar yapmalı.

"Güzellik kendini üç alanda gösterir. Maddenin ve insanın dış görünümünde, içsel ve tinsel güzellik, 'elemanların üçüncüsü; güzel kavramının ve güzelliğin en üstün, en yüksek ve en mükemmel derecesidir ki bu; toplumların, ulusların ve bütün insanlığın düzenli çalışma ve bir arada yaşama alanlarında eriştikleri uyum ve harmoni'den doğan güzelliktir. Güzelin ve güzelliğin bu üçüncü elemanı; bu güne kadar aşılamadığı ve bu güzelliğin sırları ile dayandığı nitelikler tamamıyla belirtilemediği gibi; birçok kimseler tarafından ele alınması ve çözümlenmesi gereken bir problem olarak dahi düşünülmüş değildir." (Büyük Sanatçılar ve Üstün Yapıtları *Grigory Petrov, 1979, s.70)*

Yine geleceğim.

Her temizlik bir kirliliğin nedeni oluyordu. Ağlamaya başlarken gülmek bitiyor, konuşmaya başlarken susmak bitiyor, sevmeye başlarken de sevmeyişler, ya da beteri; nefret. Bugün arınmak gerek artık. Kirin diz boyu olduğu yerde, arınma kıpır kıpır bir bebek.

Gidiyorum diye haykırsak, fısıltısı kulaktadır yine geleceğimin.

Yine geleceğim.

Gezgin duygu. Sevincin öngünü diye tarih attığımdan belli. Bir dinamodan üreyen çoğulluğu sevginin. Tüm evrene yayılışı. Tek tek dönen gezegenlerin çarpışmasız bilgeliği. Gidişim su üstünde bir yaprak.

Yine geleceğim.

İçinden çıkılmaz bir sorun değil. Çorap söküğü gibi... Sen önce çorabı kaçır. Gelir gerisi.

Yine geleceğim.

Yaz deneni yazmayın. Yüzünüze kapanacak kapılara engel diye uzatın ayağınızı.

Yeni yaprak veren çiçek kıvancı ile rüzgâra karşı üşengeç gerinmeler günü. Bir kitap bitirme rahatlığım üzerimde bugün. Çok ağrıma gitti o şiir. Şiirlere yorum yapamadığımda anlıyorum ki içim çok konuşmakta, o hıza elim yetişememekte. Bazen bombalanmış gibi dağılıyor, bazen de hüzün taramasından geçmiş gibi oluyorum.

Yine geleceğim.

İnsan Yakana

Ne zor seni anlamak. Kocaman bir nefretten oluşan yüreğin var. Gerisi hiç. Nasıl öğreneceksin bilmem. Bir gün öğren bunu. Yaktığın insan, yeryüzüne sevgi ekmeye çalışıyordu. Geldi, sevdi ve yandı. Yine gelecek. Çünkü ben varım ve...

Yine geleceğim.

Gece karanlıktır. Gökte ay yoksa da ışıtırım ben. Çiçekler, yaydığım sevgiden alır nasibini. Gün ışır. Kuş korosu içimin cıvıldamasıdır. Issız sokaklarda son kez kucaklaşan sevgililer ısınır sıcağımla. Sonra...

Yine geleceğim.

Önce güzelce kazacaklar tarihi. Sonra da yontacaklar kendilerine. Sonrası, girdabında hayatın bir sürüklenme. Yeni bir tarih yazmak için tutunmak gerek önce emeğe, sonra el ele...

Yine geleceğim.

Dinliyor musun? En sessiz halimizle siniyoruz. Kapıları örtüyoruz. Pencerelerde perdeler çekilmiş. Eksik filelerle dönüyoruz evlere. Korkuyoruz bir yandan da. Ey dik başlı ürkmez meydanlar...

Yine geleceğim.

Görece mutlak ve yaygın geçici olan arasına limon çiçeği yaprağı iliştirince, kokusu her iki tarafa da taşınır. Görece mutlak, koklar ve evrene saçılır limon çiçeğindeki çağrışımsal koku; yaygın geçici olan da koklar, kokusu içine işler. Sevgi de böyledir. Ya saçılır evrene ya da içe işler. İkisi de birbirine dönüşebilirliği korumaktadır özünde. Biri diğerinden öncelikli değildir. Önemli olan ise koku alma yetisidir.

Yine geleceğim.

Soğuyan lavlar neyin sonucudur? Bir yanardağın içsel dinamiğinin coşkusu da olabilir öfkesi de püsküren. Sonunda ne için olursa olsun lavlar soğur katılaşır. Kütleler halinde yer kabuğa karışır. Sönmüşlüğü bir yanardağın, bir sonraki patlamasının sessiz habercisidir.

Yine geleceğim.

Pollack Atları da Vururlar filminde dans ettirdi gençleri ya, 1500 dolarlık bir ödül içindi her şey... Büyük krizdi. 1929 yılı... Doksan yıl geçti aradan. Şimdi dans ediyoruz gönüllü olarak ve öyle ödül bile ummadan. Dans edin sokaklarda, bahçelerde, metrolarda, otobüs duraklarında... Dans edip gülümseyin etrafa. Okunmasın denen yazıları okuyun.

Yaz deneni yazmayın. Yüzünüze kapanacak kapılara engel diye uzatın ayağınızı.

Soluyor çiçekler görüyorsunuz. Çiçekler ekin, sulayın. Çağırın tüm Pinokyoları, anlatsınlar minik burunlarıyla. Burunları hiç uzamasın. Gerçek; dayanılmaz ağırlığını çekiç gibi indirse de, bulutlardan fal bakın, sulara maya çalın. Uzaklarda bir yerlerde kıpırdasın insanlar, yola çıksın. İri şişman ve kara parmakların gösterdiği yönün tersine gitsinler. Dönüşlerinde bambaşka sürgünler vererek geleceklerini bilelim yeter.

Ben yine geleceğim.

Zehirli bir şeker senin öfken. Bayram et. Şekerli dilinle zehirle. Pamuk prensesin yediği elma gibi. Minicik bir irinli imge sal ortalığa. Her yeri kapla. Sonra sıra bana gelsin. Tadımdan şişmanlasın ruhun. Bir bulutun kenarından yağsın mesir dizge. Kapışsın payını çocuk sevinci.

Git oraya şimdi. "Cama vuran dalga" ol. Yoksul diye girilmezden geç. Özü varsıl bir süpürge gibi çıtırda.

Yine geleceğim.

Umut; toprağa ekilen tohumun yeşermesi beklentisi.

İnanç; havanın, toprağın ve tüm diğer koşulların yolunda gideceğine ve tohumun yeşereceğine güvenmek.

Sevgi; tohumu ekerken, toprağı çapalarken, yağmurda gelişmesini izlerken, yeşeren meyvesini tadarken bizi gayretli yapan duygu.

Yine geleceğim.

En sevdiğim renk tayf rengi. Hepsini barındırır içinde ama hiç birini öne çıkarmaz. Uyum/harmoni ne dersen de... İşte önemli olan bir güçtür ki, o çarkı çevirir ve renkleri tayf renginde harmanlar. Yoksa ötekiler didişmesi sürer gider. Nasıl mı ortaya çıkar o güç? Çalışarak, üreterek. Severek.

Yine geleceğim.

Duydukça ürpereceğimiz bir müzik olacak aramızda. Sayfalar dolusu suskunluktan süzülecek kavlayan yara. Sonra elimizle iteceğiz geçmişi ki yarının esintisi dolsun içimize. Dolacak da tabii. Soluk alıp vereceğiz herkes gibi. Havasız kalmaktansa diyeceğiz böylesi de iyi. Sonra hep müziğimizi dinleyeceğiz.

Yine geleceğim.

Mum eridikçe ışık verir. Ama önce kibriti çakmak gerek. Ondan da önce karanlıktan bıkmak... Kilitlenmiş kapılarını aklın, kapanmış içleri, durmuş saatleri sıraya koymak gerek. Ateşsi soluğunu üfleyince mum, rüzgârın yönünü anlayıp ışığa yol açmak...

Yine geleceğim.

Deve hörgücü gibi toprağın üzerinde birikmiş kar
ısındıkça ortam toprağa akar
bilgi gibi...
hem kurumayan çeşmedir göze göze yüreğim, hem susamış toprak.

Yine geleceğim.

Ağzını büzmüş duruyor tomurcuk. Öpücüğünü hazırlamış da konduramamış henüz. Güneş az. Işığa yönelen bir dudak gibi patladı patlayacak kasımpatı.

Yine geleceğim.

Kendini bulanık suya atsan, bir berrak kürecik olarak ne kadar bulanıklık içine işlemeden kalabilirsin? Bu suyun içindeki hareketine bağlıdır. Kıpırtısız bir berraklık er geç bulanıklığa dönüşür. Eğer berraklığınla çaydaki kaşık gibi hızla dönersen dibe çökertirsin tüm bulanıklığı. Ama bu tek başına hızlı devinim ne kadar sürebilir... Ya da kendin gibi berrak kürecikleri çoğaltırsın. O zaman oranlar değişir. Tortulu bulanık su çöker dibe; ortam, yeni küreciklerle genişler. Dünya bu devinimlerin okyanusu...

Yine geleceğim.

Kaldı mı bir esneme payı? Gerilmiş yüzü dünyanın. Yüzsüz yüzünde patlayan tokat olalı elim, şenlik. Elim, dirim taşıyan. Elimi tut.

Yine geleceğim.

Yazma diyorum, böyle zamanlarda yazma... Bir elin düzeltir diğeri bozar dengeni. Çatlarken kabukların makyaj gerekmez biliyorsun. Sadece ol bir yerlerde, limon gibi sararmış yüzünle büzülmüş bir kenarda bekle. Beklerken aklına ne üşüşürse üşüşsün sakın kaleme uzanmasın elin. Sen şimdi gözünü de yum. İki kaşının arasındaki derinleşmiş çizgiye sor beni, kaç yılda olmuşsa o iz o kadar yıl beni düşle...

Yine geleceğim.

Dinle bak nedir kokusu çağlarımın: Çocukluğum mandalina kokusudur. Okul yıllarım kolonya... Genç kızlık, iğde çiçeği kokusuyla tanışma... Sonra kokusuz yıllar... Bir ara tarçın gül suyu loğusa şerbeti. Pudra... Sarı çiçekleri katır tırnağı aşkın, ve bir zaman tüm kokuların farkında olma...
En sonunda eski kokuları anımsama. Yaş, kabarık ve taze toprak kokusunda doğum ve ölüm yan yana

Yine geleceğim.

Afşar Timuçin'le Şiirde Yarım Asır

• **Sonsuzluk Şarkısı**, Afşar Timuçin Bulut Yayınları, 88 s.

"Bugün İçin" ise belki de kitapta yer alan müstesna mısralarıdır Afşar Timuçin'in. Aşk beslediği bir kadının şefkatini ve yumuşaklığını hissetmenin, onun yaşamının parçası olmasına duyduğu o derin arzuyu açığa vurur kalemi. Şair, "Büyük aşkları yalnızca büyük ruhlar yaşar" der. "Sonsuzluk Şarkısı"nda ruhuna sığdırdığı bunca aşk, ona sonsuz bir güç veren doğa, felsefe ve edebiyat, ucu bucağı olmayan denizler, şiire benzeyen kuşlar, yılmadan, yakınmadan çarpık düzene karşı verdiği savaş, kadınları ve tüm kirine ve pasına rağmen umutla baktığı hayat var...

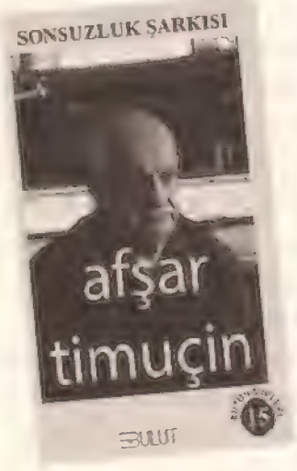

Türk edebiyatının usta kalemi Afşar Timuçin'in on beşinci şiir kitabı olan "Sonsuzluk Şarkısı" geçen ay yayınlandı. Bütün eserlerini yayınlayan Bulut Yayınları'ndan çıkan kitap şairin 2015 -2018 döneminde yazdığı yetmiş bir şiirden oluşuyor.

Kitabın sayfalarını çevirdikçe, varlığına rastlamayı özlemle beklediğim, evreninin kapılarını sonuna dek aralayan bir ev sahibiyle karşılaşmış merakh bir konuk gibi hissettim kendimi. Okuduğum her dizede yazarın dünyasına yaptığım yolculuğun, yani bu hoşnutluk veren konukluğun alabildiğine sürmesini istedim.

Altmış yılı aşkın süredir şiirleri, öyküleri, felsefi eserleriyle üç kuşağa ışık tutan Afşar Timuçin'i ayrıksı kılan en önemli özelliklerinden biri, yazınsal üretiminin tek bir türle sınırlandırılmamış olmasıdır. Kimilerimiz onun düşünsel yönü ağır basan akademik eserlerini, kimilerimiz duygu dünyamızda derin izler bırakan edebi eserlerini sevdi. Üstelik her alanda da özgün ürünler vermeyi başardı. Felsefeye edebiyatın güzel ve akıcı dilini soktu. Şiir, roman ve öyküye felsefenin insana bütünsel ve tarihsel bakışının derinliğini kattı. Bir estetikçi olarak neyi niçin ve nasıl yaptığının bilincinde olarak şiir, öykü ve romanlar yazdı.

Afşar Timuçin'in elli yılı boyunca yazdığı yüzlerce şiirin her biri, birbirinden farklı algı dünyaları olan her okurun ruhuna dokunmuştur şüphesiz, çünkü onun şiirleri yaşanmışlık kokar. Günümüzde birçok şair, hiç deneyimlemediği, yabancısı olduğu duygu kırıntılarını, süslü bir dil kullanarak sunar okuyucuya. Kaleme alınan her bir dize, yaşamda karşılığı olmayan peş peşe dizilmiş güzel sözcüklerdir sanki. Ruhlarımızda yavan bir tat bırakan garnitürler gibidirler. Konserveden şiirlerdir onlar. Yarası yaramıza değmeyen, üzerinde düşünülmüş, masaya yatırılmış, hesaplı kitaplı şiirlerdir çoğu. Teğet geçer hüzünlerimizden, coşkularımız ve bazen kaybedişlerimizden.

Bizi Biz Yapan Doğanın Gücü

Afşar Timuçin şiirlerinde ise insanı saran bir içtenlik vardır. Doğallıkla benzeştirebileceğimiz bir kendiliğindenlik vardır. Dizelerini güzel kılan yalınlığındaki ahenktir. O ahengin kaynağı şiirinin biçiminde değil, özünde ve şiirinde kullandığı imgelerinde gizlidir. Dizelerindeki pastoral lezzet ve dinginlik doğaya olan tutkusundan ileri gelir. Doğayla yaşadığı bütünselliğin etkisini "Bizde Olan" şiirinde apaçık görürüz. "Bizi biz yapan güç, doğanın sonsuz gücüdür" der."En zor zamanlarımızda bile", "Bize güzellikleri sezdiren" , "Aşka inandıran bizi", "Doğruya ve iyiye inanmayı" , " Tutku diye gönlümüze yerleştiren", "Bize sevdiren kendimiz olmayı". İçinde yaşadığımız teknoloji çağının mekanikleştirdiği, insani değerlerimize, doğaya ve bununla ilişkili olarak kendimize yabancılaştığımız, yapı-söküme uğradığımız günümüz dünyasında doğanın sonsuz gücü ve insan ruhunu arındıran kutsallığından ayrı düştüğümüzü vurguluyor.

Sonsuzluk Şarkısı'nda yer alan şiirlere genel olarak baktığımızda, şairin, okurun yüzünü doğaya dönmesi çağrısı çıkıyor ortaya. Timuçin'in sıkça yinelediği kelimeler görüyoruz, bunları elbette tekrara düşmek için yapmıyor. Şiirinin vurgusunu duyuran anahtar kelimeleridir onlar: savaşçılar, göçler, kuşlar, denizler, özlemler... Kuşlar onun için tüm yalınlığıyla doğanın görkemli canlılarıdır. "Bir Deniz Kuşunun Anlattıkları", "Deniz Kuşu" , " İstanbul'da Bir Akşam", "Ne Zaman Seninle ", "Akşamlara İnen Kuşlar" şiirlerinde kuş imgesiyle karşılaşıyoruz. Kim ya da nedir kuşlar?

Evrenin şiiridir onlar
Son açıklamasıdır güzelliğin
Sevinçlerin unutulduğu yerde
Bir ölümsüzlük şarkısı söylerler
Yaşayana ölüm yok demek için

Şiirsel güzelliği olan özgürlüğün simgesidir onun için kuşlar.

Savaşçılar ise insanı kuşatan bu çar-

pık düzende özgürlük mücadelesi verenlerdir. İnsanın insanca bir dünya kurmasının kavgasını veren, bunu insanlığını düşünsel ve ahlaki birikimini özümseyerek verenlerdir. Savaşçılar kitlelere umut ve güç verir. Çektiklerinden şikâyetçi değillerdir. "Gelecek Günler" şiirinde şöyle yazar:

Her olmaza direnmeyi bilen
Bütün gönlü geniş savaşçılar
Dünyanın kurulduğu günden beri
Hiç ama hiç yakınmadılar

Her okur farklı bir dünyadır şüphesiz. Her birimiz bambaşka görürüz bizi kuşatan yaşamı. Duygulanmalarımız, hassasiyetlerimiz, ruhumuza sevinç veren şeyler birbiriyle uyuşmadığı zamanlar çoktur. Bazen okuduğumuz şiirde yaşamımızın özetini görürüz, bir başkası hiç deneyimlemediğimiz, yabancısı olduğumuz şeyleri anlatır bize. Sonsuzluk Şarkısı'nda değişik yaşam koşullarından gelen okurları ortak bir duyarlıkta buluşturan, yakalayan birçok şiir var. "Sen Açık Denizlerin Çocuğusun" şiirinin bunlardan biridir. Bu şiiri okurken, özlem duyduğum, yaşamımda eksik olan ne varsa onu doğanın saflığında aramam gerektiğini fısıldayan bir dış sesi dinliyormuş gibi hissettim. Kentin insanı yabancılaştıran, ruhsallığımızı yoran karmaşası, gündelik tekrarların duyarlılığımızı aşındırması, bizi sürekli bir bunaltıya sokması karşısında şiirin çağrısıyla, açık denizlerin yani doğanın verdiği sonsuz özgürlük hissini duyumsadım ve heyecanlandım. Üç dizesini aktaracağım "Denize Doğru"yu okurken de benzer duygu ve düşüncelere kapılmadan edemiyor insan:

Sen ki maviye tutkunsun baştan beri
Nerede ışığın sularla oynaştığını
Görsen kendinden geçersin deli gibi

Aşkın Diyalektiğini Yazmak

Afşar Timuçin'in "Sonsuzluk Şarkısı", doğayı daha derinden duyumsamayı, ona daha keskin gözlerle bakmayı, içinde barındırdığı her öğeyi uyumlu bir bütünsellik içinde düşünmeyi ve içselleştirmeyi öğretir bize. Bazen doğanının sonsuz devinimi, bazen huzur veren dinginliği vardır dizelerinde.

Afşar Timuçin her şeyden önce gerçek bir düşünce adamıdır. Düşünsellik biraz da aklın yüceltilişi değil midir? "Aşkta mantık aranmaz" en yaygın klişelerden biri haline dönüşmüşken ve çoğumuz böyle düşünüp dururken, o, "Aşkın Diyalektiği"ni yazar. Düşünür kimliğiyle değerlendirdiğimde aşkı en incelikli yerleriyle masaya yatırması bana hep şaşırtıcı gelmiştir. Afşar Hoca'nın sevdaya dair söyleyecek ne çok şeyi var, diye düşünürüm. 80 yıllık bir yaşama birçok güzellik sığdırmıştır elbette. Aşklar, ayrılıklar, özlemler. Sevdalandığı kadınlar olmuştur şüphesiz. Nâzım Hikmet'in, Piraye'si, Hasan Hüseyin Korkmazgil'in, Azime'si, Ahmed Arif'in hasretinden prangalar eskittiği Leyla'sının olduğu gibi. Kadınlarını da açık denizler kadar, şiirselliklerinden büyülendiği deniz kuşları ve martılar kadar sevmiş midir? Yorgun savaşçılarını sever gibi büyük bir tutkuyla sevdalandığı kadınlar olmuş mudur, diye düşünmeden edemiyor insan. Şair aşkları, aşkın bir yücelik, ölümsüzlük kokar sanki. Tüm varlıklarıyla tutuluverirler, tükenmeyen bir arzuyla... Bazen en tekinsiz kadınlara vurulurlar. "O Kadınlar Gelirlerdi" şiiri böyle sevdalar için yazılmıştır.

Afşar Timuçin Portre Haydar Ozay

Neler ummuştuk bizler
Onlar hiç değişmezlerdi
Gizlice başkasını da sevmeleri
Garip bir yalnızlıktı gönlümüzde
....
Bize çıkmaz sevgileri verdiler
Bizde kendilerini tükettiler

Ruhumuza dokunmayan, hayatımızdan geçip giden, çabucak tükenen, alelade sevdaları anlatıyor sanki. Olsalar da olurdu, olmasalar da. Tekrar tekrar okuma isteği yaratan üç mısra var ki bu türden sevdaları tüm yalınlığıyla betimliyor:

Bir pamuk şekeriydiler
Pembenin yetmiş iki çeşidi
Daha dokunmadan bitirilen

Geçtiğimiz günlerde Afşar Timuçin'in Açık Gazete'de yayınlanan, "Büyük Aşklar Düşlemiştik" başlıklı yazısına rastladım. "Çok sıradan yakınlıkları bile büyük aşklar diye yaşamayı denedik" diyor yazıda. Bu satırlar "O kadınlar Gelirlerdi" şiirinin tek bir cümleyle özetlenişi gibi. Öznel olarak baktığımda bende tekrar tekrar okuma isteği yaratan bir başka şiir, "Uzakta Bekleyişler"dir.

Bütün gece düşünüp durdum
Bahçenizde filbahri var mı?
Herşeyden önce bahçeniz var mı?
Dallarına kuşlar konar mı?
Annem bana delisin derdi
Şimdi onu daha çok anlıyorum.

İlk gençlik yıllarında, toy bir delikanlının, gece vakti başını yastığa koyduğunda, düşler kurup sevdiği kıza beslediği platonik aşkı çağrıştırır bu şiir bana. "Bugün İçin" ise belki de kitapta yer alan müstesna mısralarıdır Afşar Timuçin'in. Aşk beslediği bir kadının şefkatini ve yumuşaklığını hissetmenin, onun yaşamının parçası olmasına duyduğu o derin arzuyu açığa vurur kalemi. Şair, "Büyük aşkları yalnızca büyük ruhlar yaşar" der. "Sonsuzluk Şarkısı"nda ruhuna sığdırdığı bunca aşk, ona sonsuz bir güç veren doğa, felsefe ve edebiyat, ucu bucağı olmayan denizler, şiire benzeyen kuşlar, yılmadan, yakınmadan çarpık düzene karşı verdiği savaş, kadınları ve tüm kirine ve pasına rağmen umutla baktığı hayat var...

YEŞİM ZUHAL YOLCU

SANAT EDEBİYAT DÜŞÜN DÜNYASININ UZUN YILLARA DAYALI EMEKÇİSİ VE ÇOĞALTICISI

TURAN ALPTEKİN'LE ZAMANIN ARALIĞINDA BİR SÖYLEŞİ

Söyleşi: Asım Öztürk

Çekişmem, sistemle değil, insanla, daha çok antikomünist oldukları söylemleriyle ortaya çıkan insanlarla ve aydın oldukları söylenen, ve sistemi kendi görüşlerine, beyinlerinin dar kalıplarına uydurmaya çalışan insanlarla idi. Halkın çocuğunun, eğitimi ve yükselişi sanki bazı insanları kızdırmadaydı.

Asım Öztürk: Sizi uzun yıllar öncesinden öğrenciniz olarak tanımanın kıvancıyla; o tanışma sürecinin yaşamıma kattıklarının ne denli güzellikler içerdiğini belirterek söze başlamak isterim. 1965 yılında lise bir öğrencisi olduğum günlerde kitaplara, şiire ve yazına duyduğum ilginin pekişmesinde sizin payınız büyüktü. Ders saatlerinin dışında da kucağınızda yakın zamanlarda yayınlanmış çağdaş edebiyatımızın yeni ürünlerini görürdüm. İlk yıl öğretmenim olmamanıza karşın salt bu nedenlerle sizinle ilişki kurdum. Sanatla, yazınla ilgili yaklaşımınızı öğrendikçe daha fazla yakınlık kurma gereksinimi içine girdim. Sanatla ilgili kafama takılanlara yanıt ararken özgür bir biçimde yol göstericiliğiniz benim kendime olan güvenimi artırdı. Öğretmenliğiniz de bu yol göstericilik genel tavrınız mıydı? Yoksa Öğrencilerinizdeki ve bendeki sanatsal yaklaşımı geliştirmek ve çoğaltmak adına öğrencilerinizin yanında durmanız eğitim anlayışınızın bir yöntemi miydi?

Turan Alptekin: Sevgili Âsım Öztürk, Lise yılları her genç için bir arayış dönemidir; ilgi duyduğu alanda, her genç, kendine yol gösterecek, bir ağabey, bir eğitici arar ve her usta da alanında yetişmek isteyene kendinden biri gibi yakınlık duyar, ona yol göstermek ister. Oscar Wilde, André Gide'e anlattığı bir kısa masalında, bunun "narsistik" olduğunu söylüyor.

Öğretmek, bir uğraş değil, canlı varlıkların doğal güdülerinden biridir. Yetişmekte olanın öğrenme, yetişmiş olanın da ona bildiklerini aktarma güdüsü onları birbirine bağlar ve bu bağ her zaman çok güçlüdür. "Öğrenme, ona yansıyan öğrenim dışında başka bir gölgeyi kaldırmaz. Bu sebeple, "öğretmenlik" beni, benim gibi vergisini veren, ekmeğini kazanmak için emeğini ortaya koyan insanların çocuklarının "öğretmen"i olduğumun bilincine götürdü. Benim "uğraş"ım işim, ("memuriyet" değil), evrensel bir yaratma alanı olarak "edebiyat" ve "kompozisyon" öğretmek; onlar aracıyla, üst düzey bir dil ve düşünme, anlama ve "sentez"ler oluşturma eğitimi idi. Senin beni öğretici olarak görmüş seçmiş olmanı da bu sebeple yanıtsız bırakamazdım. Zaten ben de öğretmenlerimi böyle görmüştüm: O zamanlar öğretmenler "sermaye"nin tuzağına düşmemişlerdi.

Asım Öztürk: Öğrenciniz olduğum sonraki yıllarda dersi işlerken bizlere önerilen kitabın da dışına çıkarak, işlediğimiz konuyla ilgili kendi özel birikimlerinizi de derse katmanız, dersin dışına da çıkarak yeni bilgiler vermeniz o günlerde uygulanan eğitim sistemine karşı duruşunuzu gösteriyor muydu?

Kendi Seçtiğim Metinleri Özgürce Okutabiliyordum

Turan Alptekin: "Sistem" sözcüğü, sosyolojide, "ussal" dayanaklı olguların oluşturduğu kurallar anlamına gelmektedir; kanıtlanmış bilgi anlamını içermediği için katılaştırılmadan uyulur ve uygulanır. Bu tanım, sosyal bir olgu olan "eğitim sistemi" için de geçerlidir. Bu bağlamda, ülkenin eğitim bakanının imzası ile görevlendirildiğim "Edebiyat" öğretmenliği işinde, emeğimin ücreti karşılığı bana iş vermiş olan kurumun, sunduğu öğretim "müfredat"ına ve koyduğu iş kurallarına uymayı her zaman iş sözleşmemin bir gereği saydım. İşverenin iş alanı kurallarını açıklayan yönetmelikleri inceledim ve onlara bazan yaşamımı, kişisel isteklerimi kısıtlıyor olsalar da uymaya özen gösterdim.

"Müfredat"a gelince, iyice incelediğimde, benimle aynı bilgileri paylaşan, bilim formasyonları ve alanlarında geniş bilgileri olan insanların emeği bir proğram karşısında olduğumu gördüm, sıkıntı çekmeden uyum sağladım. Proğram, üniversitelerinizin, "Edebiyat Bilimi" ve "Karşılaştırmalı Edebiyat" araştırmalarına henüz yeterince açılamamış olduğu yılların verilerine dayandığı için, "Edebiyat Tarihi" ağırlıklı olmakla birlikte, öğretmene, metin seçmede pedagoji göz önünde tutulma koşuluyla, geniş özgürlükler veriyordu; bundan yararlandım. Üniversiteden yeni bilgilerle geliyordum ve yeni

bilimsel bulgulara yabancı değildim. Derslerimde, müfredat proğramını dikkatle izlerken, ders kitapları metinlerini ve proğrama uygun kendi seçtiğim metinleri öğrencilerime özgürce getiriyordum. Uygulamada da yazarın kişiliği ve alındığı eserin anlamı içinde tanımladıktan sonra, eserle ilgili herhangi bir önyargıya gitmeden, metnin bizi götürdüğü sorularla öğrenciyi doğrudan metni anlamaya götürmeyi amaçlıyordum. Her metin, en azından amaçlarımdan birine götürmeye yetiyordu.

Kompozisyon derslerinde de, sağlam bir dil kavrayışıyla, yine metinlere ve yaşama dayalı tümevarımcı bir düşünme biçimiyle, öğrencileri olgulardan sentezlere götürmeyi hedefliyordum.

Yani yaptığım işte, sistemle sorunum yoktu, hattâ sistem beni, öğrenciyi öğretimime karşı yönlendiren, imzasız "tehdit"lerle, yersiz suçlama ve şikâyetlerle, bilimsel nesnelliğimi engellemeye çalışan kasaba politikacılarından ve yetersiz yöneticiden de koruyordu.

Çekişmem, sistemle değil, insanla, daha çok antikomünist oldukları söylemleriyle ortaya çıkan insanlarla ve aydın oldukları söylenen, ve sistemi kendi görüşlerine, beyinlerinin dar kalıplarına uydurmaya çalışan insanlarla idi. Halkın çocuğunun, eğitimi ve yükselişi sanki bazı insanları kızdırmadaydı.

Fakat yine de unutmayalım ki bir kişiliğin oluşmasında sayısız etkenlerin payı vardır ve kişilik her zaman bir sentezdir. Felsefe, Sosyoloji, Eski Türk Edebiyatı hocalarımla birlikte, ben de birçok hocanın üzerimdeki etkilerinin bir birleşimi olarak öğretmenliğe geçtikten sonra onlardan aldıklarımla, girdiğim derslerin karşıma çıkan boşlukları üzerine eğildim. Kompozisyon öğretiminin sahipsiz olduğunu gördüm. Üzerinde durdum, 1980 yılında Kompozisyon Bilgisi kitabımı tamamladım.

Olgu, "12 Eylül" yönetiminde kendini bütün çıplaklığıyla ortaya koyar: "Öğretmen" evleri, ve Atatürk'ün adı eklenerek geri çevirilmesi zor rüşvetler görünümünde öğretmenler günleri ile, hukuk ve pedagoji temelli bir uğraş olması gereken öğretmenliği, bir "emir komuta" zorlaması içine çekme, öğretimi tümden-gelimci bir düşüncenin buyruğuna alma ve bütün bunları ses çıkarmadan izleyen temsilciler, iktidar ortakları siyasetçiler, olayın tarihsel tanıkları, bu tablonun içindedirler: "Susmuşsanız, tanık değilsinizdir" (Amiel).

Asım Öztürk: Bu bilgilerin aktarılmasıyla öğrencilerinizde ezbercilliğin dışında yeni ufuklar, yeni bakış açıları oluşturmanız, giderek edebiyatı seven bireyler olmamızı sağlayarak, özgün kimliklerimizi oluşturmanın alt yapısına katkıda bulunmak mı istiyordunuz?

Ezberlenmiş Yanıtlar Anlama'nın Yerini Aldı

Turan Alptekin: Kanıların, düşüncelerin, yargıların bilginin yerini alması, metin üzerinde, metinle ilgisi ikinci planda soruların ezberlenmiş yanıtlarının, "anlama" işleminin yerini alması sorunu, günümüzde de aşılmış görünmüyor. Yapmaya çalıştığım şey bu göre-

neği kırmaya çalışmak olmuştur. Metinler üzerinde ufuk açıcı, öğrenciyi "ussal" olana yönlendirici dikkatler gerekliydi ve aktardığım düşünceler, bilgiler buna yönelikti. Bu çizgide, öğrencilerimin kişiliklerinin gelişmesinde katkım olmuşsa bundan onur duyarım. Ancak, "özgün" kimlikler oluşturma gibi bir amacım hiç olmadığı gibi böyle bir yeteneğim olduğunu da hiç sanmıyorum.

Ahmet Hamdi Tanpınar öğrencileriyle.

Asım Öztürk: Öğretimin ve eğitimin hep içinde oldunuz. 1960 yıllarının sonunda Yüksek Öğrenimde görevler aldınız, yine kimlikli ve kişilikli öğrenciler yetiştirmeye devam ettiniz. Tüm bu süreçlerin yanı sıra daha üniversite eğitimi sürecinde etkilendiğiniz, çok yakınında olduğunuz Ahmet Hamdi Tanpınar'la ilgili sürekli çalışmalar yaptınız. Tanpınar'ın hazırladığı, sanıyorum ölümünden sonra yayınlanan "19. Yüzyıl Türk Edebiyatı" kitabının önsözünde, bu kitabın hazırlanmasında emeği geçenler arasında adınızın da özellikle ve övgüyle Tanpınar tarafından anılıyor olması hiç kuşkusuz sizin içinden geldiğiniz derin birikimi gösteriyordu. Yaşamınız boyunca yaptığınız çalışmalarla bu birikimi hep derinleştirip, geliştirdiniz mi?

Turan Alptekin: Yüksek öğretim okullarında görev alışım 1971 yılında Ankara'ya gelişimden sonradır ve 1974 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde kısa süreli müdür yardımcılığımla başlar. Onu, sizden üç dönem önceki arkadaşlarınızdan Profesör İsmail Bulmuş'un (o zaman doçent), hocası olduğu Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basın-Yayın ve Gazetecilik Yüksekokulunda, alanımla ilgili derslere girmem izlemiştir. 1985 yılında emekliliğe ayrılışımdan sonra, İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü başkanı, arkadaşım Profesör Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun Yeni Türk Edebiyatı derslerini okutmamı önermesiyle de yeniden üniversiteye dönmüş oldum. Daha önce niçin ayrıldığıma gelince, yanıtımı, Portekizli şair Fernando Pessoa'nın son günlerde okuduğum şu cümlesiyle özetleyebilirim: "*Vazgeçmek, özgür; hiçbir şey istememek güçlü olmaktır*" (Renoncer, c'est nous libérer. Ne rien vouloir, c'est pouvoir).

(Çeviride, "özgür olma", deyimini Kurtuluş Savaşının temel ilkesini oluşturan, bir devletin "İstiklâl"inin sonucu elde edildiği düşünülen, bireyin kendini bağlantısız, "hür" bir kişi olarak duyumsaması anlamında kullanmıyorum ve bunun hiçbir biçimde gerçekleşebildiğini de düşünmüyorum: Sosyalist ülkelere karşı, "Hür" dünya olarak adlandırdığımız dünyanın, doğru adının "kapitalist" dünya olması gerektiğini Bertrand Russel "*Dünya Görüşüm*" (Ma Conception du Monde, 1962) adıyla yayımlanan söyleşilerinde söyledi. "Özgür olma" sözcüğünün, en azından bizi bireye döndürüşüyle, düşüncemi daha iyi yansıttığını düşünüyorum. Bu kavrayışta, şüphesiz, Sartre'ın ve varoluşçuların büyük bir bölümünün tasarladıkları tanrısız, amaçsız, saçma ve yapyalnız bir dünya özgürlüğünün, edimlerimizin çepçevre kuşatıldığı bir yaşamdan daha doğru bir seçim olduğu düşüncesi de vardır. Bununla birlikte, tüme-varımcı düşüncenin yıldız parıltılarında, olgular dünyasının varlığını aşan bir başka varoluşun varlığı düşüncesine yükselen bilgenin ulaştığı, özgürlüğü de atlamak istemiyorum: Sören Kierkegaard'ın , "*Korku ve Titreyiş*"te tanımladığı.)

Tanpınar'ın Öğrencisi Oldum

Benim, Tanpınar'a yakınlığımsa şöyle başladı: "*XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*"nin ikinci baskısını yazmaya hazırlanırken, henüz öğrencisi olduğum kürsüce, ona

İrène Mélikoff

İrène Mélikoff, yazılarında, bilimsel bir temel olarak bugün de araştırmacıların kaynak kitabı olarak görünen ve 1927 yılı öncesi Anadolu Türk Aleviliğinin tarihsel oluşumu ile, Alevi adı verilmiş inanç ve yaşam biçiminin kültür, inanış ve uygulamaları üzerine, Profesör Yusuf Ziya Yörükân'ın 1932'den başlayarak yayımladığı araştırma, gözlem ve bilgilere, yeni gözlem ve bilgiler ekliyor, inancın günümüzde geldiği noktayı, kendi alan çalışmalarıyla tamamlıyor ve yeni yorumlar getiriyordu.

yardımcı olmakla onurlandırıldım. Böylece genç bir şair olarak usta bir şairin, büyük bir yazarın çırağı olma talihini yakaladım. Ayrıca, bir öğrenci olarak hem bilgilerinden, hem de kitaplığında bulunan, değerli kitaplarından yararlanma imkânını elde ettiğim bir hocanın öğrencisi oldum.

Kitabın baskısı 1955 yılında tamamlandı ve ben de derslerime döndüm. Kendisinin, kişiliğim üzerinde hiç şüphesiz bildiğim ve bilmeden taşıdığım büyük etkileri oldu. Yaşamım, yazdıklarım, öğrencilerim bu etkilerden paylarına düşenleri almışlardır. Fakat yine de unutmayalım ki bir kişiliğin oluşmasında sayısız etkenlerin payı vardır ve kişilik her zaman bir sentezdir. Felsefe, Sosyoloji, Eski Türk Edebiyatı hocalarımla birlikte, ben de birçok hocanın üzerimdeki etkilerinin bir birleşimi olarak öğretmenliğe geçtikten sonra onlardan aldıklarımla, girdiğim derslerin karşıma çıkan boşlukları üzerine eğildim. Kompozisyon öğretiminin sahipsiz olduğunu gördüm. Üzerinde durdum, 1980 yılında *Kompozisyon Bilgisi* kitabımı tamamladım ve lisenizin değerli mezunlarından öğrencim Profesör Dr. İsmail Bulmuş'un el atışıyla yayımlamayı başardım. Tasavvuf üzerine eğildim, *"Nakşıbendîliğin Kökleri"*ni, Niyazi-i Mısrî'yi, Yunus Emre'yi yazdım ve zaman içinde, sırayla yayımladım. Profesör Irène Mélikoff'un, Alevilik, Türk Tarihi ve Türk Halk İslamlığı üzerine çalışmalarını Türkçeye çevirdim. İtalyanca'yı öğrenmeye çalıştım, İtalyalı ressam Fausto Zonaro'nun anılarını, basılmamış aslından Türkçeye kazandırdım. Arada eski tanıdık, Yeni Türk Edebiyatı'na da eğildim: Ahmet Haşim, Tevfik Fikret, Yakup Kadri ve Namık Kemal üzerine denemeler ve bilim dergilerine yazılar yazdım. Bir de hiç bırakmadığım şiir: Tanpınar'dan benim asıl aldığım bir "ekol" olarak gördüğüm, şiir görüşü idi.

Asım Öztürk: Bu çalışma sürecine, lise yıllarında Yunus Emre konusu işlenirken tanık olduğum birikiminizin birçok çalışmaya kaynaklık ettiğini biliyorum. Yunus Emre'nin bilimsel doğrultularda edebiyatımızda ve Tasavvuf dünyasında yer almasında üstünüze düşeni yaptınız. Sıradan bilgiler yerine, bilimsel gerçeklikler içinde, değişik zamanlarda tanımlanan üç Yunus'un varlığını belirleyip doğru ve gerçek Yunus'un tarihsel dönem olarak yerini saptadınız. Bu çalışmalarınız edebiyata ve kültürümüze katkınız açısından çok önemliydi. Yunus Emre konusunda hâlâ çalışıyor musunuz? Yeni bilgiler ve birikimler var mı?

Yunus Emre Şiirlerini Bir Arkeolog Gibi İncelemek

Turan Alptekin: Yunus şiirlerinde size bütün söylediklerim; öğretilen boş bilgiler yerine doğrudan elinizdeki metinlerin verilerine söylediklerine dayanıyordu, onları size buldurmam bir birikimi gerektirdiği için bunu yapamıyordum. Bütün metin yorumlarında da yöntemim buydu.

Yunus Emre üzerinde ciddî bir çalışmaya karar verdiğim, 1991 yılında da aynı şeyi yaptım. Yunus şiirlerinin elde bulunan el yazması ve taş-basma nüshalarının bana neler söylediklerine baktım.

Karşılaştırmalı Edebiyatın temel yöntemleri, **stilistik ve yapısal karşılaştırmalar** Yunus divanlarının, birden çok kişilik ve dönemin, ortak ürünleri olduğunu gösteriyordu.

Bu sebeple, manzumeleri, ulaşılabilen tek nesnel veri olan estetik biçimlenişler açısından sınıflandırmak (burada, ritim öğeleri: nazım biçimleri, vezin ve kafiye örgüsü); sınıflanan ve sıralanan metinlerde, dağılmış parçaları, arkeologların yaptıkları gibi, dil, anlam ve estetik kuruluş dikkate alınarak yan yana getirmek, eksikleri belirlemek ve buna göre yapılacak bir "metin onarımı", bir "restorasyon"la kalıntıları ayağa kaldırmak bana bu şiirleri anlamada en doğru yol olarak göründü.

Sonuçta, imgeler, kavramlar ve yapısal (structural) bağlamlarla da doğrulanan bir tabakalar, katlar olgusu karşısında olduğumuzu; XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, oluşan ve divanlara metin çoğaltıcılarınca eklenmiş bulunan manzumelerle, geleneğin, -kır ve kent yaşamlarında- Halk şiiri ve Divan şiiri tarzlarında iki ayrı kolda geliştiği XV. Yüzyıl sonu ve XVI. yüzyıl manzumeleri çıkarıldığında, aşağıya doğru üç ayrı katın bulunduğunu gördüm:

En üstte kendinden önceki geleneği "sekiz"li hece ölçüsü ile kendi söylediklerini de katarak aktaran bir kırsal alanla aruz ölçülü önceki yüzyıl ürünlerinin "vezin"leri bozularak, beyitlerin sekiz heceli dörtlüklere çevirilerek okunduğu bir zaman dilimi (XV. yüzyıl, Fetret dönemi); Kentleşme süreci içinde aruz veznine geçiş şiirleri alanı (XIV. yüzyıl Bursa Dönemi); Yedi'li hece vezninde "mâni" örneği dörtlüklerden oluşan, göçer yaşam deyişleri dönemi (XIII. yüzyıl: İlk Yunus) olmak üzere, üç ayrı dönem bir aynı ozanın ürünleri gibi okunuyor ve yorumlanıyordu.

Tarihsel veriler ve manzumelerde yer alan anmalar da, konar-göçer bir yaşamın, Artukoğulları illerinden başlayarak Karamanoğulları ve Osmanlı topraklarına doğru ilerleyişini; Mardin-Nusaybin bölgesinden, Karaman Beğliği sınırları ile Aksaray'a; Germiyan ve Osmanlı yerleşimleri ile Eskişehir, Bursa, ve Kütahya'ya uzanan bir süreci gösteriyordu.

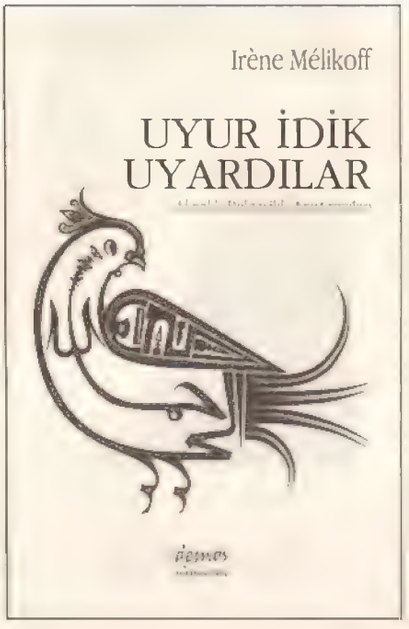

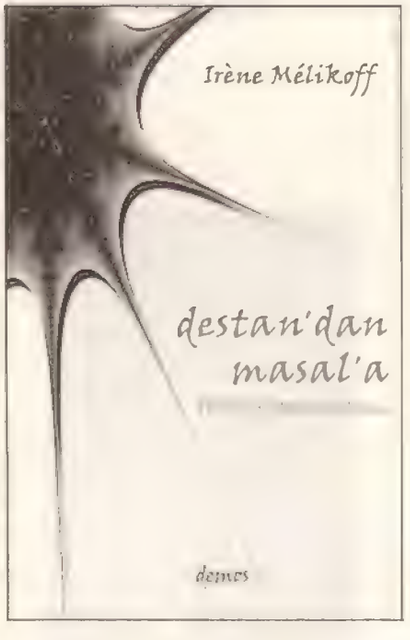

Böylece:

I. Onüçüncü yüzyılda Artukoğulları bölgesinde doğmuş ve Karamanoğulları bölgesinde gömülü bir ilk Yunus Emre;

II. Ondördüncü yüzyılda Osmanoğulları bölgesinde (Eskişehir'de) doğmuş, Bursa'da gömülü bir Âşık Yunus;

III. Onbeşinci yüzyılda Germiyan bölgesinde yaşamış ve oraya gömülmüş bir üçüncü Yunus (Yunus Emre);

birbirinden belirgin biçimde ayırılabiliyordu.

Bu üç Yunus'un önünde, H. 619 (M. 1223) yılında öldüğünü ve Mardin Nusaybin arasında Anastasiapolis (Dâra) denen yerde gömülü olduğunu Cevdet Paşa'dan öğrendiğimiz ("*Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ*", XI, s. 836,) "Tarîkat-i Yûnusıyye" kurucusu bir "Şeyh Yunus" adını görüyoruz.

Şikârî'de adı geçen ve Yunus Emre olduğu düşünülen ikinci Şeyh Yunus ise, Karamanoğlu Alâaddin bin Halil'in zehirlenerek öldürülmesi olayında yer aldığı için 1398 yılında katledilecektir. Adı geçenin, Karamanlı Alâüddin'in kardeşi Süleyman Beyin Şeyhi olduğunu yine Şikârî'den öğreniyoruz. Şikârî, katlin Lârende'de olduğunu söylüyordu. ("*Karaman-nâme*", Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu yayını, 2005, s.171.). Anısının, Yunus şiir-

lerinin yorumlarına ve Yunus'un yaşam anılarına karışmış olması sonraki karışmaların da kaynağı olabilecektir. Karaman Beğliği başkenti "Lârende"nin, karışmada ilk sırada yer alışı da bu sebeple olacaktır: Gerçekte, İçel'den Taşel'e (bugünkü Eskişehir'e) dek, Aksaray, Niğde, ve bütün Kapadokya, Karaman Beğliği toprakları, Yunus şiirlerinin doğduğu, yaşadığı ve esinlendiği yerlerdi.

İkinci karışma resmî görüşün yeğleyişleri ile olacak ve sorunu daha karmaşıklaştıracaktır:

Yunus'a ait olduğu düşünülen bir gömüt, bulunduğu yerden alınacak; Fetret döneminde Yıldırım Bayezid'in kayınbiraderi Germiyanoğlu Yakub Beğin koruduğu anlaşılan, "aruz bilmez, cahil", fakat kendinden sonraki bütün bir halk şiirinin yaşam kaynağı olmuş bir halk ozanı, taşıdığı üç yüz yıllık gelenek, tek bir yüzyıla aitmiş gibi okunan bir kam-ozan, ilk ozanla birleştirilerek, ilin yakın komşusu Eskişehir iline taşınacaktır. Böylece Türkmenlerin Asya gelenekleri cem'lerde okumalar ve özümsemelerle geleneğe katılmış bulunan nutuk, deyiş, - ve onbeşinci yüzyıldan sonra "ilâhî"lerin, aynı ozanın eseri gibi okunduğu bir "Yunus", bu benimseme ve taşıma ile, daha derinleşen bir çözülmezliğe girecektir.

Bu son karışmanın temelinde ise, "Âşık" söyleminin onbeşinci yüzyıldan başlayarak, kazanacağı "saz şairi" anlam ağırlığının, geleneği belleklerinde koruyagelen "âşık" kişiler (kam-ozanlar) anlamını gölgelemiş olmasının yattığı açıktır.

Bu arada, Yunus Emre divanının, yayımladığım çözümlerine dayalı yeni bir yayınını da elimde tutuyorum. Böyle bir yayının Yunus'lar ve Yunus'un yattığı yer tartışmalarını artık sona erdireceğini düşünüyorum.

Okuyucu, çözüm süreci ayrıntıları ve yöntem problemleri için, "Yunus şiirlerinin stilistik ve yapısal bir çözümleme denemesi için prolegomen" adlı makaleme (*Journal of Turkish Studies*, XXIV/I, Harvard University 2000), metin problemleri ve karşılaştırma ayrıntıları için de, *"Bir Enel-Hak şiiri: Yunus Emre, Âşık Yunus ve Yunus'lar"* adlı çalışmama da ayrıca başvurabilecektir.

Niyazi-i Mısri'yi Günışığına Çıkaran Araştırma

Asım Öztürk: (1618-1694) yılları arasında yaşamış Malatya (Aspozi) doğumlu Niyaz-i Mısri'nin Tasavvuf alanındaki çalışmalarını, şiirlerini düzenleyerek kitaplaştırdınız. Kültürümüzün birikim ve gelişim süreçlerine ayrı bir özen göstererek bu alana da geniş bir açılım getirdiniz. Kültürü bu bütünsellik içinde nasıl anlıyorsunuz, nasıl değerlendirip bu süreklilik içinde hiçbir değerini yitirmeden korunup, taşınmasını mı düşünüyorsunuz?

Turan Alptekin: Niyazi-i Mısrî'nin XVII. yüzyılda Yunus Emre'yi ortaya çıkararak, onu örnek alan, dörtlüklere dayalı yalın şiirler söylemesi; aruz ölçülü şiirleriyle de "ozan şiiri" tarzının yerine, mazmunların ve söz sanatlarının yerini anlamların aldığı, XIV. yüzyılda Âşık Paşa ile Yunus Emre'nin halifesi olduğu anlaşılan Âşık Yunus tarzında, yalın fakat "pür-kemal" bir "şair şiiri" anlayışı oluşturmağa çalıştığı anlaşılıyor.

Yüzyılın Medrese, "kent-soylu", saray işbirliği bu uyanışı da durdurmuş olmalıdır. Bununla birlikte, dilin yalınlaşması; şiirde düşüncenin mazmunların yerini alması, halk kültürünün öne çıkması iki yüzyıl sonra, Tanzimat şairlerinin ana hedeflerinden biri olacaktır. Niyazi-i Mısrî'yi yalnız halk tasavvuf geleneğindeki yeri dolayısıyla değil, Yeni Türk şiirinin doğuşundaki bu yeri dolayısıyla da üzerinde durmaya değer buluyorum. Şiirlerini, bu sebeple yayımladım.

Karşılaştırmalı Edebiyatın yöntemlerinin, Eski Türk edebiyatı metin yorumlarına da yeni bir aydınlık getireceği açıktır. Tanpınar'ın "Eski Türk Edebiyatının fenomenolojik incelenmesi" dersleri bunu gösteriyordu. Ben de Yunus Emre çalışmalarımda bu yolu izledim. "Stilistik" yöntemle bizleri tanıştıran, Profesör Mehmet Kaplan'dı.

Soru'nun ikinci bölümüne gelince; olgu, elbette bir kültür sorunu olmakla birlikte, kitabımda değinmek istediğim, etki araştırmalarında, içinde yaşanılan yüzyılın karşılaşmalarının, edebiyat değişmelerini açıklamada yeterli olamadığı idi. Niyazi-i Mısrî o günlerde dikkatimi çeken bir örnek oldu. XVIII. yüzyılda, "rokoko" üslûplu şarkıları ile Yahya Kemal'i de etkilemiş bir Nedîm'i de ona eklemek isterdim.

Asım Öztürk: Türk Halk kültürü ve edebiyatı konusunda, uzun yıllar önce babası Fransa'ya yerleşmiş, Azerbeycan'lı bir ailenin kızı olarak orada eğitimini ve bilimsel çalışmalarını sürdüren Prof. Irène Mélikoff'un çalışmalarını Türkçeye çevirdiniz. Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk (Folklorunun) kültürünün değişik örneklerini içeren bu çalışmaları çevirmekteki amacınız neydi? Bu birikimlerin ve araştırmaların Halk Bilimi çalışmalarına katkıları oldu mu?

Irène Mélikoff ve Türk Halk İslamlığı

Turan Alptekin: Profesör Irène Mélikoff'la, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın düzenlemesini üzerine aldığı Uluslararası İstanbul Yunus Emre Sempozyumunda aynı oturumda yer alma fırsatı buldum ve kendisiyle böylece tanıştık. Sempozyum boyunca süren bir tanışma sürecinden sonra Madame Mélikof' bana yazılarını Türkçeye çevirmemi önerdi ve çeviriler bu karşılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Ben, Yunus Emre'nin tarihsel kişiliğini araştırırken, Madame Mélikofff da Hacı Bektaş Veli'nin tarihsel kişiliğini ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Tasavvuf ve Eski Türk Edebiyatı metinlerine yabancı değildim. Çeviriler böyle başladı ve *Hacı Bektaş-Efsaneden Gerçeğe* çevirisi de Avrupa baskılarıyla aynı günde yayına sunuldu. Ben de onun bu çalışmaları ile Türk Halk İslâmlığını tanıma fırsatını buldum ve Yunus değerlendirmelerimde düşebileceğim birçok yanlıştan korunmuş oldum. Ondan beri de Türk Halk İslamlığı ve halk tasavvuf edebiyatı, benim de temel ilgi alanım oldu. Yayına hazırladığım son çalışmalarımdan biri de Türk Halk İslamlığı üzerine bir metin araştırmasıdır.

Irène Mélikoff, yazılarında, bilimsel bir temel olarak bugün de araştırmacıların kaynak kitabı olarak görünen ve 1927 yılı öncesi Anadolu Türk Aleviliğinin tarihsel oluşumu ile, Alevi adı verilmiş inanç ve yaşam biçiminin kültür, inanış ve uygulamaları üzerine, Profesör Yusuf Ziya Yörükân'ın 1932'den başlayarak yayımladığı araştırma, gözlem ve bilgilere, yeni gözlem ve bilgiler ekliyor, inancın günümüzde geldiği noktayı, kendi alan çalışmalarıyla tamamlıyor ve yeni yorumlar getiriyordu. Onları, soru'nda yer aldığı için burada tekrarlamak isterim:

Bunların başında, "Alevi" adı verilen inanç topluluklarının asıl sanlarının, giydikleri "serpuş"un rengi dolayısıyla "Kızılbaş" olduğu tanısı gelmektedir. Yazarın "Le Problème Kızılbas" konulu bildirisi ile 1975'te Société Asiatique'de dikkat çekmeye çalıştığı bu tanı, söylem'e bir kullanım rahatlığı kazandırıyor ve söylem bilimsel bir alan deyimi olarak terminolojideki yerini alıyordu.

İkincisi, Bektaşiliğe sızmış etkilerin en dikkat çekici olanlarından biri olarak "Hurufi"liğin, yalnızca bir dinsel sapma gibi gösterildiği öğretilere karşılık, bu akımın ondördüncü yüzyılın son yirmibeş yılından başlayarak yayılmış, kökleri "Kabbal"e ve İslâm sufiliğine dayalı, "antropomorfizm" ve tasavvuf görünümü altında bir "panteizm"; çağı içinde etkisi çok büyük bir düşünce akımı olduğu ve hurufî şairlerin, başta Nesimi olmak üzere, bir düşünce akımı temsilcileri olarak değerlendirilmeleri gerektiği görüşü idi.

Bir üçüncüsü de yazarın, "1826'dan sonra Bektaşiler tarikati" konulu yazısıyla, Tanzimat aydınlanmasında Bektaşi-Mason ilişkileri çerçevesinde, Monark'a karşı saray aristokrasisi ve burjuva-küçük burjuva birlikteliğine, tuttuğu ışık olacaktır.

Bunlara yukarıda sözünü ettiğim, Hollanda'daki yayınına olduğu ölçüde Türkiye'deki yayınına da büyük özen gösterdiği *Hacı Bektaş: Efsaneden gerçeğe* adlî çalışması ile Hacı Bektaş Velî'nin tarihsel kişiliğini tanımlama çabasını da ekleyelim.

Kitaplarını okuyanların onlardan çok şey alacağından hiç şüphe etmiyorum.

Tanpınar'ın mektupları makaleleri, görüşmeleri, denemeleri, şiirleri, öykü ve romanları günlükleri, dağılıp tek bir sahifesi yok olmadan bu sayede okuyucuya ulaştırılmış; okunması zor metinler okunmuş, bir araya getirilmiş, karşılaştırmalar, yorumlar yapılmış, yarına derli toplu bir Tanpınar kütüphanesi bırakılmıştır.

Tanpınar'ın Günlükleri Önyargılardan Arındırılmış Yayınlanmalıdır

Asım Öztürk: Üniversite eğitimi sürecinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hem öğrencisi, hem de çalışmalarında en yakın yardımcısı olduğunuzu sizin de yazdığınız yazılardan biliyoruz. Tanpınar ansızın ölmeseydi büyük bir olasılıkla onun asistanı olup Üniversitede kalacaktınız. Sizi lise öğretmenliğine yönelten neydi? Neden ve nasıl bir umut kırıklığı yaşadınız?

Turan Alptekin: Bu sorunun yanıtını yukarıda verdim. Ayrıldım ve kimseye hiçbir kırgınlığım yoktur. *"Est-ce que je hais quelqu'un? Non?"(Amiel)*- Vardığım yer kendi seçimimdir...

Asım Öztürk: Sonraki lise öğretmenliği yıllarınızda ve Yüksek Öğretimde çalıştığınız yıllarda ortaya koyduğunuz çabalardan görüyoruz ki; bu araştırma ve bilimsel eyleminizden hiç vazgeçmemişsiniz. Bu çalışma disiplinini Ahmet Hamdi Tanpınar'dan mı aldınız? Yaşamınızda ve öğretmenliğinizde, araştırmalarınızda ne gibi etkileri oldu?

Turan Alptekin: Üniversite yıllarında emelim yalnızca şiirdi. Öğretmenlik ve sizlere örnek olma düşüncesi bu emelimi frenledi; Sorumluluk, beni öğrencilerine, düşler değil **doğru bilgiler** vermesi gereken bir hoca, işini iyi yapmaya çalışan bir "emekçi" olmaya yönlendirdi. Bu da benim kendi özgür seçimimdi.

Asım Öztürk: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ölümüne ilişkin tanıklığınızı da içeren "Tanpınar'ın Ölümü" kitabını yayınladınız. Tanpınar Külliyatının bir tamamlayıcısı olarak bakabilir miyiz bu kitabınıza?

Turan Alptekin: Hayır! Tanpınar'ın "külliyât"ı Tanpınar'ın kaleminden çıkmış ve onun kalemiyle biçimlenmiş olanlardır. *"Bir Kültür- Bir İnsan"* gibi, *"Apologia"* da benim kalemimin ürünüdür. Unutmayalım, *"Sokrates'in Savunması"* da Sokrates'in değil, Platon'un eseridir.

Asım Öztürk: Bu güne dek Tanpınar üzerine yapılmış tüm çalışmaları da göz önüne alarak, yapılanların yeterli olduğunu söyleyebilir miyiz? Yetersizse daha hangi romanları, şiirleri, çalışmaları üzerinde durulması gerekir?

Turan Alptekin: Hiçbir yazarın eseri, ölümünden hemen sonra, Tanpınar'ın yazıları ve kitapları gibi üniversite hocalarının, süren ilgi ve özenleriyle yayımlanmadı. Tanpınar'ın mektupları makaleleri, görüşmeleri, denemeleri, şiirleri, öykü ve romanları günlükleri, dağılıp tek bir sahifesi yok olmadan bu sayede okuyucuya ulaştırılmış; okunması zor metinler okunmuş, bir araya getirilmiş, karşılaştırmalar, yorumlar yapılmış, yarına derli toplu bir Tanpınar kütüphanesi bırakılmıştır. Tanpınar'ı okumamış olanlar onu okumaya başlamış, birçok eseri de ölümünden sonraki yıllardaki yayımlarıyla daha geniş topluluklara ulaşmış, mesajı, çağrısı, bu yayınlarla yeni kuşaklara ve gelecek kuşaklara iletilmiştir. Ve bu, Profesör Mehmet Kaplan'ın ve öğrencilerinin çabaları sonucu ol-

muştur. Onların, Tanpınar'ın eseri üzerinde hakları vardır. Giderek, eksikler giderilecek, daha iyi yayınlara ulaşılacaktır.

Bence, bundan sonra yapılacak ilk iş Tanpınar'ın şiirlerinin, özenli bir baskısını gerçekleştirmek olmalıdır. Bir de Tanpınar'ın plastik sanatlar üzerine yazılarının -Mimar Sinan Üniversitesi'ne yakışacak bir iş- röprodüksiyonlu bir yayını yapılabilecektir, düşüncesindeyim. Günlüklerinin ise, yayımlayanlarının ön yaygılarından arındırılmış, yalın bir baskısının yarınlara bırakılması da gerekli bir düzeltme olacaktır.

Elimize Kalem Geçti Diye Ölüleri Lekeleme Hakkımız Yok

Asım Öztürk: Hakkında son yıllarda bunca çalışma yapılmasına karşın Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yaşama, sanata, zamana bakışı üzerinde düşünceler üretilmeye devam edilecektir. Bu görüşe katılıyor musunuz? Yoksa yapılan çalışmaları yeterli mi buluyorsunuz?

Turan Alptekin: Evet, yana ve karşı, her düşünce, Tanpınar'ın ruhuna, yaşadığı dünyadan gönderilmiş bir selâm olacaktır. Yeter ki, "iftiralar, gayızlar, yalan yanlış yakıştırmalar" olmasın. İnsan yalnızca insandır. Bizim, elimize kalem geçti diye, ölüleri lekeleme hakkımız yoktur. Bu bilgisizliktir. Elbette, kimseyi idolleştirmeyelim de.

Asım Öztürk: Türk Edebiyatında ve düşünce yaşamında önemli bir yer tutan Tanpınar'ın belirli çerçeveler içine alınıp daha dar bir alana indirgenmesine; böylesine yanıltıcı sahip çıkmalara ne diyorsunuz?

Turan Alptekin: Bu, insanların eğitim düzeyiyle ilgilidir. Çağlarından uzaklaştıkça etkilerden kurtulan duygu ve düşünceler, nesnelleşir. Mehmet Akif, Nâzım Hikmet, ve bugün yaşamlarını aştığımız niceleri için de aynı şey sözkonusudur.

Asım Öztürk: Tanımlamak, bir yerlere oturtmak gerekirse, böyle bir saptama zorunluluğu duyarsanız, Tanpınar'ı yazınımızda tarihsel süreç olarak nereye koyarsınız? Hangi yazarlara yakın ve onların düşünsel, sanatsal sürecini genişleten ve açan bir yazar olarak görüyorsunuz?

Turan Alptekin: Tanpınar'ı; tarihin belirgin kabullenişiyle, Yeni Türk Edebiyatında roman ve öykü türünün mühim bir evresi, şiirde Mütareke kuşağının önde yer almış üç öncü şairinden biri ve görüşümce, edebiyat tarihçisi olarak, Türk üniversitelerinde karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarının asıl anlamıyla kurucu adı olarak tanımlamak isterim.

Asım Öztürk: Yahya Kemal'den sonra Ahmet Hamdi Tanpınar şiirini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türk şiirinin Batı şiirinden etkilenme süreçlerinde Tanpınar'ın tavrını ve yaklaşımını nasıl buluyorsunuz? Bu etkilenme süreçlerini biçim ve öz olarak ayrı ayrı mı değerlendiriyorsunuz?

Eleştiri ve Felsefe Yokluğunda "Rağbet"

Turan Alptekin: Yahya Kemal'i, Modern Türk Şiirinin doğuşunun beş büyük başlangıcından (Tevfik Fikret, Abdülhak Hâmit, Ahmet Haşim, Mehmet Âkif, Yahya Kemal) biri ve en büyüğü olarak görürürüm. Eğer bir tanım gerekirse bu beş şair, aynı zamanda Osmanlı uygarlığının şiirde ulaştığı beş zirve olarak da tanımlanabilir. Tanpınar, Yahya Kemal'in seçkin öğrencisi bütün özellikleriyle Cumhuriyet dönemi şairidir ve aynı zamanda, önde gelen yazarlarından biridir. Bu dönem, aynı zamanda, modaların ve "rağbet"in öne çıkardığı, -her zaman olabilecek, yetersiz ya da "taklit" düzeyinde eserlerle birlikte-; Türk edebiyatının çağdaşlarıyla eş bir düzeye ulaştığı bir dönemdir ve etki artık bir özümseme, bir birliktelik olmuştur. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatını, böyle değerlendiriyorum. Boşluk; felsefe ve eleştiri yokluğu sonucu, "rağbet"in değer gibi alınışından doğmaktadır.

Asım Öztürk: Romanları, denemeleri, şiirleriyle Türk Edebiyatındaki yerini almış olan Ahmet Hamdi Tanpınar yeni kuşaklar tarafından nasıl değerlendiriliyor ya da nasıl değerlendirilmelidir?

Turan Alptekin: Bu konuda yanıtlamama temel alabileceğim bir çalışmam olmadı. Gördüğüm kadarıyla, bizde değerlendirmeler daha çok yayıncı isteği doğrultusunda olmada ve gençlerimiz bu değerlendirmelere uysallıkla uymaktadırlar. Üniversite hocaları yayın kurullarında, eğitimciler okuma proğramlarında, yayıncıların yanında çalışıyor gibiler. Eleştirici de, onların yaydıklarını tanıtarak eleştiri görevini yapmış oluyor. Proletarya diktatörlüğü korkusu, aydını "sermaye" sınıfının değer ölçülerine bağlamış bulunuyor. Yazılanların -

meselâ Tanpınar üzerine-, denetim altına alınması da bu işbirliğinin öbür yüzünü oluşturmadadır.

"Nasıl olmalı?" sorusunun burada yanıtı yoktur. Bu durumu, Versaille antlaşması yıllarında Fransa'nın da yaşadığını Sartre anlatıyor. Türkiye, sanki Fransa'nın o günlerini yaşıyor gibi. İşçi sınıfının bilgilendirilmesi, felsefenin, bilimin, öne çıkarılması, tümevarımcı düşüncenin yayılması, insanımızı bu çıkmazdan kurtarabilir.

Asım Öztürk: Yıllardır üzerinde duruldu, hakkında yazılar yazıldı, bu değerlendirmeler ışığında Tanpınar'ın tam olarak anlaşılıyor olması çok fazla gündeme gelmedi. Şiirlerinin, romanlarının, düzyazılarının Üstünde taşıdığı gizem bugün bile sürüp gidiyor. Geniş katmanların yazarı olması konusunda gerekli çabanın harcandığını düşünüyor musunuz?

Turan Alptekin: Edebi yapı bilimsel yazıdan, çok-anlamlılıkla ayrılır. Anlamak, bir düşünce eğitimi sorunudur ve bazı eserler için bazan kuşaklarca birikim gerekebilir. Yaşam, bizimle bitmiyor.

Asım Öztürk: Tanpınar'ın bu büyük yazın kültüre katılıp katılmadığı konusunda çalışmaların yeterli olduğunu söyleyebilir miyiz? Bu çalışmalar dar bir çevre içinde, salt üniversitelerin yaptığı birer eylem ve araştırma olarak mı anılacaktır? Günümüzün yazın alanındaki etkileri, etkinliği ya da etkisizliği konuşulacak ve yazılacak mı?
Turan Alptekin: Bir eserin talihi, yazarın hedef aldığı okuyucu kütlesine bağlıdır. Sartre, "Kimin için yazıyorsun?" diyor. Tanpınar "Okumuş, seçkin sınıf" için yazıyordu. Geniş halk yığınlarınca okunması zaten beklenemezdi. Eğitim reformları, dil değişmeleri, siyasi yönelimlerde ayrışmalar, elit sınıfın çökmesi Tanpınar'ı bir yazar olarak içinde yaşadığı topluluktan soyutladı. O da bunun bilincinde bir seçimle, akademik yaşamı yeğledi. Kendisine bugün sahip çıkanların da genç akademisyenler oluşu bir rastlantı olmamak gerekir.

Etkiye gelince bu, eserin talihinin yalnızca bir yanı ve bizi en çok ilgilendiren yanıdır. Bir ikinci yazar çıkar ve iki yazar arasında parlayan bir kıvılcım, her iki yazarın da eserlerini, birer yıldıza döndürür. Bu, tıpkı bir derste kırk öğrenci arasında, bazan bir tek öğrencinin gözlerinin parlaması gibidir. Yazarlar İnsanlık sınıfının öğretmenleridirler.

Sevgili Âsım, senin soruların da bana, söylediklerini anlayan bir öğrencisi olduğunu fark eden, -sen de öğretmen olduğun için bu duyguyu anlayacaksın- bir hocanın duyacağı mutluluğu duyurdu. Sana teşekkür ediyorum. Selâm, sevgi ve başarı dileklerimi yolluyorum. 26.05.18

Turan Alptekin

TURAN ALPTEKİN KİMDİR?

Turan Alptekin 1933 yılında doğdu. 1958'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümünü bitirdi. Tanpınar'ın öğrencisi oldu, onun yanında şiirin ve yazının gizemini öğrenip, çalıştı. Daha sonra uzun yıllar edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. Kompozisyon öğretimi ve Türk Edebiyatı üzerine yazılar yayınladı, bu alanlarla ilgili hazırlıklar yaptı. Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yunus Emre üzerine derinlemesine çalışmalar yaptı. Hazırlanan bu alandaki birçok kitap için ana kaynak ve izlek oluşturdu. Belirli alanlarda çeviriler yaptı, bu kitapları yayına hazırladı.

Kitapları:
- Bir Kültür-Bir İnsan, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Edebiyatımıza Bakışı, İstanbul, 1975
- Ahmet Hamdi Tanpınar - Bir Kültür, Bir İnsan, İstanbul, 2001, Gözden geçirilmiş yeni baskı Kompozisyon Bilgisi, Ankara, 1982
- Ahmet Haşim - Hayatı, Sanatı, Eserleri, İstanbul, 1985
- Bir Ene'l-Hak Şiiri- Yunus Emre, Âşık Yunus ve Yunus'lar, İstanbul, 2007
- Seyit Ahmet Hüsameddin, Eserleri ve Nakşibendi Öğretinin Kökleri, Istanbul, 2007
- Niyazi-i Mısri - Türkçe Şiirleri, İstanbul, 2008
- Tanpınar'ın Ölümü (Apologia), Deneme, İstanbul, 2015

Çevirileri
- Irène Mélikoff, Uyur İdik Uyardılar - Alevilik Bektaşilik Araştırmaları, İstanbul, 1993,
- Irène Mélikoff, Hacı Bektaş - Efsaneden Gerçeğe, İstanbul, 1998
- Irène Mélikoff, Kırklar'ın Cemi'nde, İstanbul, 2007
- Irène Mélikoff, Destan'dan Masal'a - Türkoloji Yolculuklarım, İstanbul, 2008
- Prof. Irène Mélikoff'un Ardından, İstanbul, 2009

"KALKINMA HAMLELERİNİN" ROMANA YANSIMASI

Halit Suiçmez

Sadri Ertem'in (1903-1943) *Çıkrıklar Durunca* isimli romanı (1931), edebiyatımızda toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yazılmış ilk romandır. Çıkrıklar, Osmanlının ekonomik gücünü temsil eder. Çıkrıklar durunca Osmanlı Devleti'nde üretim durur. Yabancı sermayeye bağımlı bir ithalat rejimine tutsak edilen yönetim, sık sık borçlanmak zorunda kalır. Çıkrıklar Durunca romanı Osmanlı devletinin çöküşünü hayli gerçekçi irdeleyen bir eserdir. Şu çıkarımı yapmak mümkündür: Ekonomisi, üretimi olmayan bir devlet ayakta kalamaz. Yazar bu eserinde okurları, askeri başarılara bağlı bir tarih tezinin karşısına ekonomi politiği çıkararak roman kanalıyla yeni bir tarih okumasına davet etmektedir.

Edebiyat insanın dramını anlatır.
İktisat ise insanın durumunu inceler.
İnsanın dramını anlamadan durumunu düzeltemeyiz.

Bu yazı, kapsamlı bir çalışmanın ilk taslağıdır ve özet niteliğindedir.

Geniş çalışmamız, "*Toplumsal Değişmenin Romanlara Yansıması*" bağlamında tamamlanacaktır.

Yaklaşık iki yüz yıllık süreç -1830'lardan günümüze- kapsanarak toplumsal değişimlerle romanlar arasındaki etkileşim çizgileri saptanacaktır.

Ülkemizde kapitalist-emperyalist sistemle *en keskin karşılaşma* "kurtuluş ve kuruluş" yıllarında olmuştur.

1908 sonrasında "milli iktisat" dönemini 1930'lu yılların devletçi ve kalkınmacı hamleleri takip etmiş, 1960'larda yine kalkınmacı bir anlayış egemen olmuştur.

Diğer dönemlerdeyse Türkiye Batı sermayesi güdümünden ayrılmamıştır.

Batı merkezlerine çeşitli yollardan kaynak (ham madde, iş gücü vb.) aktarılmış dolayısıyla ülkemiz göreli olarak geri kalmıştır.

Bu süreç veya daha doğru bir ifadeyle "bağımlılık ilişkisi", yalnız siyasilerin, ülke yöneticilerinin basiretsizliğiyle açıklanamaz. Bu türden bir açıklama yüzeysel kalır.

Batı ile elbette bağımlılık yaratan ticari, finansal ilişkilere girilmiş, yurtta da siyasi baskı ve korkuları aşabilecek bir bilinç aşılanamamış ve güç birliği kurulamamıştır.

Güçlü ve bilinçli bir toplumsal yapının oluşumu başlıca şu nedenlerle engellenmiştir;

• Osmanlıdan gelen olumsuz toplumsal yapı,

• Eğitim-öğretimin anlayış açısından ve kurumsal temelde süregelen zayıflığı,

• Gerici kesimlerin bilgisizliği-bilinçsizliği,

• Esnaf kültürü üzerine yükselen cılız sermaye yapısı,

•Batılı güçlerin 1945 (İkinci Dünya Savaşı) sonrasında; ekonomik, politik, askeri, kültürel, toplumsal baskıları ve bu baskılar sonucu oluşan modelin çağdaş bir burjuva demokrasisinden uzak kalışı,

• Jeopolitik koşulların, açmazların, toplumsal dinamiklerin gelişimini engellemesi,

• Tüm bu koşullara bağlı politika üreten siyasal yapıların sorgu sualsiz Batı yörüngesinde kalışı.

İlk Toplumsal-Siyasal Kırılma

Sadri Ertem'in (1903-1943) Çıkrıklar Durunca isimli romanı (1931), edebiyatımızda toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yazılmış ilk romandır.

Çıkrıklar, Osmanlının ekonomik gücünü temsil eder. Çıkrıklar durunca Osmanlı Devleti'nde üretim durur. Yabancı sermayeye bağımlı bir ithalat rejimine tutsak edilen yönetim, sık sık borçlanmak zorunda kalır.

Çıkrıklar Durunca romanı Osmanlı devletinin çöküşünü hayli gerçekçi irdeleyen bir eserdir. Şu çıkarımı yapmak mümkündür: Ekonomisi, üretimi olmayan bir devlet ayakta kalamaz.

Yazar bu eserinde okurları, askeri başarılara bağlı bir tarih tezinin karşısına ekonomi politiği çıkararak roman kanalıyla yeni bir tarih okumasına davet etmektedir.

Eser, 1838 tarihli *Balta Limanı Anlaşması* sonrasında Osmanlı'da mevcut sanayi birikiminin nasıl gerilediği ve giderek yok olma noktasına itildiğini anlatır. Sadri Ertem'in Çıkrıklar Durunca romanı Batı'nın pazarı haline gelen ülkemizde geleneksel sanayinin nasıl yok oluşa sürüklendiğinin öyküsüdür.

Bu romanı okuyup içselleştiren bir devlet yetkilisi, yeniden aynı durumun oluşmasına yani *sömürgeleştirilme* tehlikesine karşı önlem almak noktasında uyanık olabilecektir.

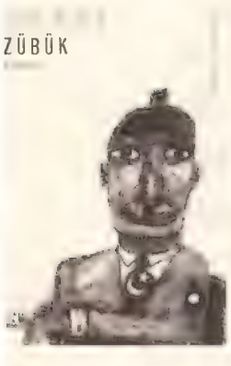

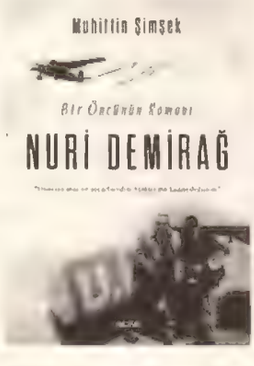

1930'lardan Sonraki Kalkınma Hamlesinden Örnekler

Muhittin Şimşek'in yazdığı **"Bir Öncünün Romanı: Nuri Demirağ** "isimli kitap, Türk Devrimi sonrası yaşanan önemli bir kalkınma hamlesini konu almıştır.

Sermayedarın olmadığı, toplu iğne yapacak kadar dahi sanayileşilmediği iddia edilen *30'lar Türkiye'si* ele alınmıştır bu romanda.

Divriği'den çıkan bir müteşebbis, ülkeyi bir uçtan bir uca "*Demirağlarla*" örmekle kalmayıp ülkenin ihtiyacını karşılayacak uçaklar üretiyor. Sahibi olduğu bugünkü Atatürk Havalimanının arazisinde "*Gök Okulu*" açıp pilot gençler yetiştiriyor. Yetmiyor, İstanbul'a ilk boğaz köprüsü projesi yapıp kaynağını buluyor. Divriği'nin bir maden yatağı olduğunu savunuyor ve yaptırdığı çalışmalarla 14 çeşit madenin çıkarılması için teşebbüslerde bulunuyor.

1950'lerle ilgili, İlhan Tarus (1907-1967)'un **Duru Göl,** Talip Apaydın (1926-2014)'ın ise **Sarı Traktör** isimli romanları vardır.

Duru Göl, Doğu Anadolu'nun ekonomik kalkınması adına yazılmış bir tasarım romanıdır. Bu açıdan hem sosyal yapıya hem ekonomik kalkınmaya dair yeni fikirlerin aktarıldığı sosyal bir yaşam projesinin romana geçmiş biçimidir.

Şevket Süreyya Aydemir (1897-1976) **Toprak Uyanırsa** romanında köy kalkınmasını anlatır. Bu eserde çok ilginç bir kırsal kalkınma deneyimi konu edilmiştir.

1980 Sonrası

1980 sonrası neoliberal d**önüşümde, kalkınma politikaları yerini** piyasa yönelimli bir çizgiye bırakmıştır.

1980 ve 2000'li yılların tüketim toplumuyla ilgili Tahsin Yücel'in ve İnci Aral'ın kitapları bulunmaktadır: *Kumru, Yeni Yalan Zamanlar...*

1980'lerden itibaren izlenen yeni liberal politikalarla "*kalkınma*" meselesi bir yana bırakılmış, "*istikrar*" öne geçmiştir.

Bu yirmi yıllık dönem, İnci Aral'a göre, "*Yeni Yalan Zamanlar*"dır.

***Yeni Yalan Zamanlar* neyi anlatır?** Bir yanda bol para, her tür zevk, renkli hayatlar... Öte yanda kirlenen, çürüyen değerler, tatminsizlik, sömürü düzeni ve yozlaşan cinsellik...

İnci Aral **Yeni Yalan Zamanlar**'da bu sıkıntıları, yaşamımızı dolduran yalanların öyküsünü anlatıyor ve bunun için hem insanları hem de onların kurdukları, yaşadıkları bütün kurumları, duyguları ve dürtüleri inceliyor.

Tahsin Yücel ise *g*örünmeye değil, *olmaya* önem veren bir aydındır. Haz alarak, düşüne düşüne, araya araya yazıyor.

Tahsin Yücel televizyon kanallarında konuşan bazı kişiler için; "*bu adam galiba hiç roman okumamış*" diyor. Tahsin Yücel'in eleştirdiği, toplumun bugünü ve geleceği hakkında fikir belirtenlerin yaratıcılıktan yoksun ve ufuksuz oluşlarıdır. Edebiyat bizim dünyamızı genişletir.

Tahsin Yücel, yeni romanı ***Kumru ile Kumru*'da** yaşamımıza egemen olan eşyanın, yalnız günlük çalışma biçimimizi değil, aynı zamanda duygularımızı, düşüncelerimizi, giderek kişiliğimizi nasıl etki altına aldığını son derece etkileyici ve inandırıcı bir dille anlatmış, güç bir konuyu ustalıkla romanlaştırmış: *Eşya, zamanla bize egemen olur.* Başka pek çok konuda olduğu gibi eşya tutkusunda da televizyonun belirli bir etkisi vardır. Oysa bir yerde durup kendi kendimize şunu sormamız gerekir: *Kim kumanda etmekte? Biz mi televizyonu, yoksa televizyon mu bizi* yönetiyor?

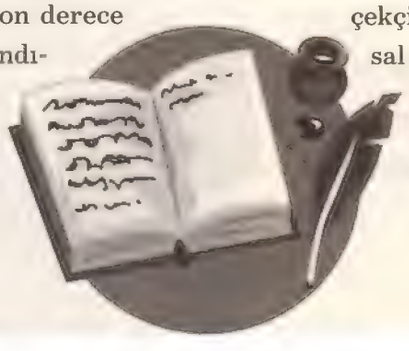

Küresel kapitalizme eklemlenen Türkiye'nin ve insanının bugünkü durumunu en güzel yansıtan yazar Tahsin Yücel'dir. **Yalan, Kumru ile Kumru, Gökdelen** isimli eserlerinde.

2001 krizi sonrası, 2003-2007 döneminde de dış kaynaklara dayalı bir çeşit "*kalkınma hamlesinden*" söz edilebilir.

Bu yeni süreç de, 2007-2008 büyük dünya krizi ile durgunluğa yönelmiştir.

Türkiye'de genel siyasetçi tipolojisini en iyi yansıtan yazar kimdir, eseri nedir? Esasında bu da ayrı bir araştırma ve tartışma konusudur.

Aziz Nesin geliyor benim aklıma. Hem romanı, filmi hem de öyküsü (**Nah Kalkınırız, Niçin Gelişmemiş, Zübük**) vardır.

Bu alanda bizim katkımız; birçok iktisat ve verimlilik kitabımız ile makalemizden başka, Üretken Türkiye isimli deneme eserimiz ve **Öz Peşinde** isimli romanımızdır.

Öz Peşinde toplumsal kalkınmanın romanıdır. 2017'de basılan bu roman özünde bir "*kalkınma*" öyküsüdür. Dahası sağlıklı bir kalkınma modelinin kurgusal anlatımıdır.

Gelecek yazılarda, toplumsal değişimin romana yansıması ve gerçekçi edebiyatın da toplumsal gelişmeye etkisi üzerine teorik çerçeveden yaklaşacak ve ülkeden örnekler vereceğim.

BİR MESLEK OLARAK LİBERAL SOYTARILIK

Kaan Eminoğlu

Modern soytarı olan liberal aydınlar ile modern dalkavuklar arasındaki nüans farkı ise birinin ekmeğini küresel kapitalizmi savunarak elde etmesi, diğerininse ekmeğini yerli sermayeye ve çıkar odaklarına dayanarak elde etmesinden kaynaklanmaktadır. Sonuç itibarıyla yapı ve kültür özellikleri değişse de her ikisi de aynı amacın farklı yoldan hizmetkârlarıdır. İkisi de halkı uyutma, aydınlıklara kara çalma, var olan düzeni devam ettirip ondan nemalanma niyetleriyle çalışmaktadırlar.

Soytarılık ve dalkavukluk çoğu kez birbirine karıştırılır. Oysa ikisi de farklı medeniyetler içinde doğmuş ve birtakım egemen ihtiyaçlarını karşılamak için kurumsallaşmış iki farklı "mesleği" ifade etmektedir. Egemenler ister kont olsun, ister dük, ister padişah, isterse de veziriazam hiç değişmeyen bir kaidedir, onaylanarak eğlenmek arzusu. Ancak bu onaylanarak eğlenme arzusu Doğu ve Batı'da kültürel nüans farklılıklarından dolayı dalkavukluk ve soytarılık olarak gelişim göstermiştir. Dalkavukluk, Osmanlı Devleti'nde ileri derecede kurumsallaşmış, hatta bir Dalkavuk Loncası bile kurulmuştur. Batı'da ise soytarılığın bu derecede bir kurumsallığa sahip olup olmadığı konusunda net bir bilgi olmamakla beraber, soytarılığın bir meslek olarak kabul edildiği bilinmektedir.

Modern Çağ ile birlikte bu iki mesleğin de yok olup gittiği gibi yanlış bir düşünce oluşmuştur. Nasıl ki madde bu dünyada yok olmuyor sadece biçim değiştirip varlığını koruyorsa anlayışlar da aynı şekilde yok olmuyor biçim değiştirip varlıklarını korumaya devam ediyorlar. Dalkavukluğun Modern Çağ'daki temsilcisi olan gazeteci görünümlü tetikçiler, internet trolleri, medyatik etek öpücüleri var olan düzenin ekmeğini muhafazakârca (hatta muhafız-ı kâr'ca) ve Doğu medeniyetinin değerlerine uygun düşecek bir sahtelik imajıyla yemeye devam ediyorlar. Bu tip bir değişime uğramış bir dalkavukluk, temel ve yan ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamayı sağlayacak olan maddeye ulaşma içgüdüsüyle hareket edip düzenin bekçiliği görevini yerine getiriyor ve bu düzenin efendilerinin onaylanarak eğlenme arzularını tatmin etmeye devam ediyor. Bu tatmin ediş komikliği itibarıyla halkta da uyutucu etkisini gösteriyor, var olan haksızlıkları sorgulama eğilimini içten içe yok ediyor.

Düzenin devamı konusunda Batı tandanslı bir meslek olarak karşımıza çıkan soytarılık mesleğinin icracıları ise modern dalkavuklardan daha çetrefilli bir işe soyunmuş durumdalar. Onlar kendilerini Batı medeniyetinin değerlerine empoze ettikleri için sahip oldukları şahsiyet kırıntısına dalkavuk olmayı yakıştıramıyor, Batı anlayışı çerçevesi içerisinde oluşmuş olan soytarılık mesleğini liberal aydın sıfatıyla sürdürmeye devam ediyorlar. Modern soytarı olan liberal aydınlar ile modern dalkavuklar arasındaki nüans farkı ise birinin ekmeğini küresel kapitalizmi savunarak elde etmesi, diğerininse ekmeğini yerli sermayeye ve çıkar odaklarına dayanarak elde etmesinden kaynaklanmaktadır. Sonuç itibarıyla yapı ve kültür özellikleri değişse de her ikisi de aynı amacın farklı yoldan hizmetkârlarıdır. İkisi de halkı uyutma, aydınlıklara kara çalma, var olan düzeni devam ettirip ondan nemalanma niyetleriyle çalışmaktadırlar. Ülkemiz açısından bir değerlendirme yapacak olursak her ikisinin de işlerini büyük bir profesyonellikle yürüttüğünü söylemek yersiz olmayacaktır. Ancak modern soytarılığın, modern dalkavukluktan üstün olan bir tarafı var ki bunu kesinlikle yadsımamamız ve modern soytarılığa hakkını teslim etmemiz gerekir. Bu taraf ise modern soytarıların Batı'daki öncülleri gibi çok kolay kılık değiştirip kitleleri illüzyonlarıyla uyutabilme yetenekleridir. Bu yetenekleri o kadar gelişmiş durumdadır ki; yaratılan bu illüzyon nedeniyle bu modern soytarıları ilerici, sosyalist, aydın ve hatta muhalif sanan kitleler bile bulunmaktadır. Mesleki uzmanlıkları, soytarılığın nasıl da itibarlı bir meslek hâline geldiği ve Türkiye'de başarıya nasıl ulaştıkları konusu bana kalırsa üniversitelerde siyaset bilimciler arasında tez konusu olacak kadar kapsamlı bir çalışma gerektirir. Şimdilik böyle bir çalışma söz konusu olmadığına göre birtakım tahlillerin liberal aydın olarak aramızda dolaşan modern soytarıların gerçek yüzünün ortaya çıkarılması konusunda elzem olacağını düşünüyorum.

Jetonla Çalışan Liberallik: Kara Çalma Makinesi

Liberal aydın dediğimiz canlı türü, kullanışlı bir karalama makinesidir. Herkes bu makinenin karşısına geçer, jetonunu atar ve kolunu çevirmeye başlar. Kolu çevrilen liberal aydın jetonla kendini besleyenin ideolojisine göre kara çalmaya hazırdır. Paletini hazırlar ve başlar efendisinin istediği manzaranın resmini çizmeye. Ancak paletinde tek bir renk vardır liberal aydının, o da karadır. Cumhuriyet'i kara paletiyle resmeder, ülkenin aydınlık insanlarına kara paletinden kara fırçasına bulaşan boyayla kara çalmaya başlar. Hiçbir değeri, inancı ya da ahlaki bir endişesi yoktur bu kara çalma makinesinin. Batı'nın yarattığı teknolojik bir devimdir kendisi, hislerden ve doğrulardan ayrılmış; kendini ahlaki olan her şeyden ustalıkla ayrıştırmıştır. Jetonla beslendiği sürece de bu kara çalma işlevi devam edecektir.

"Sosyalist Olmak İçin Antiemperyalist Olmaya Gerek Yoktur"

Aydın adını almış bir liberal soytarının sıradışı fikirler öne sürerek aydınlığının ışığıyla kitleleri kör etmesi gerekir. Bu körlük sonucunda gerçeği ve gerçeklik algısını yok etmeyi başaracak olan liberal aydın, var olan haksızlıkları ve çelişkileri görmeyen bir kitle yaratmayı başarmış olacaktır. Bu yolda en kullanışlı tezlerden biri "Sosyalist olmak için antiemperyalist olmaya gerek yoktur." iddiasıdır. Liberal aydına göre sosyalist olmak için antiemperyalist olmaya gerek yoktur çünkü Cumhuriyet değerlerine karşı duyulan öfke Cumhuriyet'i kuran felsefenin yıpratılmasıyla dindirilebilecektir ancak. Cumhuriyet, antiemperyalist bir anlayışla kurulduğuna göre, liberal aydın antiemperyalizmi küçümseyerek Cumhuriyet'i ve onun kazanımlarını da itibarsız hâle getirecektir aklınca. Cumhuriyet devrimini yıpratmak söz konusuysa, liberal aydın karşı devrimciliği bile yüceltebilir. Bu yüceltmelere bir takım bilimsel açıklamalar getirmekte de zorlanmaz. Hatta maksat Cumhuriyet düşmanlığı hususunda taraftar toplayıp kitlelerin beynini yıkamaksa, liberal aydın "Sosyalist olmak için sosyalist olmaya bile gerek yoktur." diyebilir.

"Kurtuluş Savaşı Emperyalizme Karşı Verilen Bir Savaş Değil, Sadece Bir Türk-Yunan Savaşıdır"

Bir soytarının meslek etiği yoktur, onun mesleğinin tek kaidesi abartmaktır. Abartarak düşünceleri donuklaştıran soytarı bir eğlence öğesi olarak saçma fikirler öne sürebilir. Bunlar gülünüp geçilecek türden fikirler olduğu sürece herhangi bir sorun teşkil etmezler. Ancak soytarılığın biçim değiştirmiş hâli olan liberal aydınlık, bu ipe sapa gelmez fikirlerin toplumun liberal vaazlarla hipnotize edilmiş okur-yazar kesimince kabul edilmesi, bir mürtecileştirme girişimi olarak soytarılığın itibar sahibi olması, önlem alınması gereken bir durumdur.

İpe sapa gelmez fikirler konusunda en kullanışlı alan şüphesiz ki tarih bilimidir. Gerçekliklerin çarpıtılması hem liberal aydına medyatiklik katacak hem de karşı olduğu rejimin yıkım ekibi tarafından kendisine bir saygınlık atfedilmesine neden olacaktır. Para ve saygınlığın büyüsüyle kendinden geçen bir soytarıya efendilerine hizmet konusunda hiçbir akıl ve mantık süzgeci engel olamaz. Bu uğurda yakın tarih bile çarpıtılabilir. Bunun için bazı tezler yaratmak gerekir. Bu tezlerden en kullanışlısıysa şüphesiz ki "Kurtuluş Savaşı emperyalizme karşı verilen bir savaş değil, sadece bir Türk-Yunan savaşıdır" tezidir. Aydın piyasasında kendisini sosyalist olarak pazarlayan liberal soytarı, antiemperyalist olmayı sosyalist olmanın bir şartı olarak görmez ama antiemperyalizm konusunda ikna edemediği kişiler

varsa diye işini garantiye alıp "Zaten Cumhuriyet antiemperyalist anlayışla kurulmamıştır" haşhaşını zihinlere ekmeye çalışır. Bu haşhaşın uyuşturduğu zihinlere "emperyalizmle uzlaşılabileceği" zehrini akıtmaya başlar. Antiemperyalist düşünceyi yıktığı zannı, liberal soytarıya emperyalizme yaptığı manevi ajanlığın tatmin hissini yaşatır. Ancak bu virüse karşı kendi içinde bir bağışıklık geliştirebilmiş zihinler karşısında bu tezin sahibi liberal aydının bir soruluk canı vardır. O soru ise şudur: Madem Kurtuluş Savaşı emperyalizme karşı verilen bir savaş değil, sadece bir Türk-Yunan savaşı, neden biz Lozan'da dünyanın tüm emperyalist güçleriyle masaya oturduk?

Sen Resmi Tarihe Göre Konuşuyorsun!

Sorumuz karşısında morali bozulan, sinir katsayısı artan, bir soruluk canı da tükenen liberal aydın; bu hırsla son bir hamle olarak eski bir yönteme başvurur. "Ama sen resmi tarihe göre konuşuyorsun!" Çok kullanışlı bir savunma mekanizmasıdır bu. Her duruma uygulanabilir. Nasıl olsa resmi tarih yalandır, liberal aydının uydurmaları doğrudur, sen liberal uydurmalara karşı çıkığın zaman resmi tarihe göre konuşuyor olmuşsundur. Ancak bu durumda, ben Türkiye'nin resmi tarihine göre konuşuyorsam sen de emperyalizmin resmi tarihine göre konuşuyorsun, cevabı liberal aydının tüm kimyasını bozmaya yetecektir. Bozulan vücut kimyası ahlaksızlık özüyle birleşince sizin hakkınızda "itlaf fetvası" çıkaracak ve o ilericilik maskesini bir anda yere düşürecek zihin yapısı ortaya çıkacaktır.

Mağdurla Değil, Faille Empati Kuran Ahlaksız Liberal Ahlakçılık

Liberal bir tezi eğip büktüyseniz devreye son çare olarak "etiketleme mekanizması" girer. Liberal aydın mağlubiyetle ayrıldığı bir fikir tartışmasından bile hileyle de olsa galip çıkma arzsuna engel olamadığı için zihinlerde kötü imgeleri çağrıştıran şu etiketlerle saldırır size: "Sen ırkçısın, sen faşistsin, sen kafatasçısın". Tezinizin faşistlikle, kafatasçılıkla hiçbir alakası yoktur ama bunun ne önemi vardır? Liberal aydına göre faşist: "Kendi gibi düşünmeyen insandır." Liberal aydın kendi faşizmine inandığı için kendi faşizmi dışındaki hiçbir fikrin var olmaması gerektiği inancına sahiptir. Liberal aydınlık bu noktada bir bilinç aydınlığından çıkar, köhne bir inanç karanlığına evrilir. Bu "karanlık" her türlü küfrü, hakareti, tehdidi kendi nezdinde haklı bulacağı bir kibre ve taraftarlarınca alkışlanan bir zekâ örneğine dönüştürür. Liberalizmle afyonlaşmış bir kitlenin mahalle ağzıyla küfrün ya da bir mafya babası edasıyla edilen tehdidin altında aradığı zekâ, bu hayatta bulamadıklarının yerine koyduğu köhne idealist inancının ürünü olan fanatizm duygusunun körlüğünden başka bir şey değildir.

Aslında tüm bu tavırların altında yatan psikolojik bir süreç değil, liberal bir ahlaksızlık prensibi vardır. Örneğin; düşük çözünürlüklü bir ahlakçı olan ve ucuz beyin gücüyle çalışan bir mürtecinin, herhangi bir tecavüz vakasında aklına gelen ilk soru şu olur: "Kadın niye öyle giyinmiş?" Bir canlı bomba onlarca masum insanın hayatını kaybetmesine neden olur, üzerine aydın çarşafı giydirilmiş kifayetsiz muhterisin aklına gelen ilk düşünce şu olur: "Bir insanın canlı bomba olmasının arkasındaki sosyolojiyi görmek lazım"; bir liberal soytarının sizi ölümle tehdit etmesinin ardından türdeşi olan bir organizmanın da aklına gelen ilk soru şu olur: "Neden beni değil de seni ölümle tehdit ediyor bunu düşünmek lazım." Aslında bu üç örnek grubundaki insan da farklı ideolojilerin, farklı anlayışların, farklı kültürlerin yarattığı "varlıklar" olarak görülebilir ama birleştikleri çok temel bir ahlak anlayışı vardır. Bu ahlak(sızlık) anlayışı, normal bir insanın vicdanını rahatsız eden toplumsal bir olay karşısında empati kurulacak özne olarak mağduru değil, faili görmektir. Ortada tecavüze uğrayan bir kadın varsa bu liberal ahlakçılık mağdur olan kadınla değil, fail olan organizmayla empati kurmayı yeğler. Ortada bir teröristin yaşam haklarına saldırması sonucu hayatını kaybeden insanlar ve onların geride bıraktıkları acılı aileleri varken bu liberal ahlak empati kurulacak özne olarak mağdurları ve onların yakınlarını değil, terörist organizmayı görür. Ortada ölümle tehdit edilen bir genç varken bu liberal ahlak, ölümle tehdit edilen gençle değil, ölümle tehdit eden organizma ile empati kurmayı yeğler.

Bir virüs gibi insanların vücuduna giren liberal soytarılığın ahlak anlayışı; aşağılık bile diyemeyeceğimiz, öylesine düşük bir ahlak öğretisini savunuyor ki, bu durum artık bir halk sağlığı tehdidi olmaya başlamıştır. Bu tehdit öyle tehlikeli bir boyuta ulaşmış durumda ki, eminim yaşadığımız vahşet karşısında; Karl Marx bugün yaşasa "Liberalizm, kitlelerin afyonudur" derdi.

YAKUP KADRİ'NİN ESERİNİN ANAÇİZGİLERİ

B. Sadık Albayrak

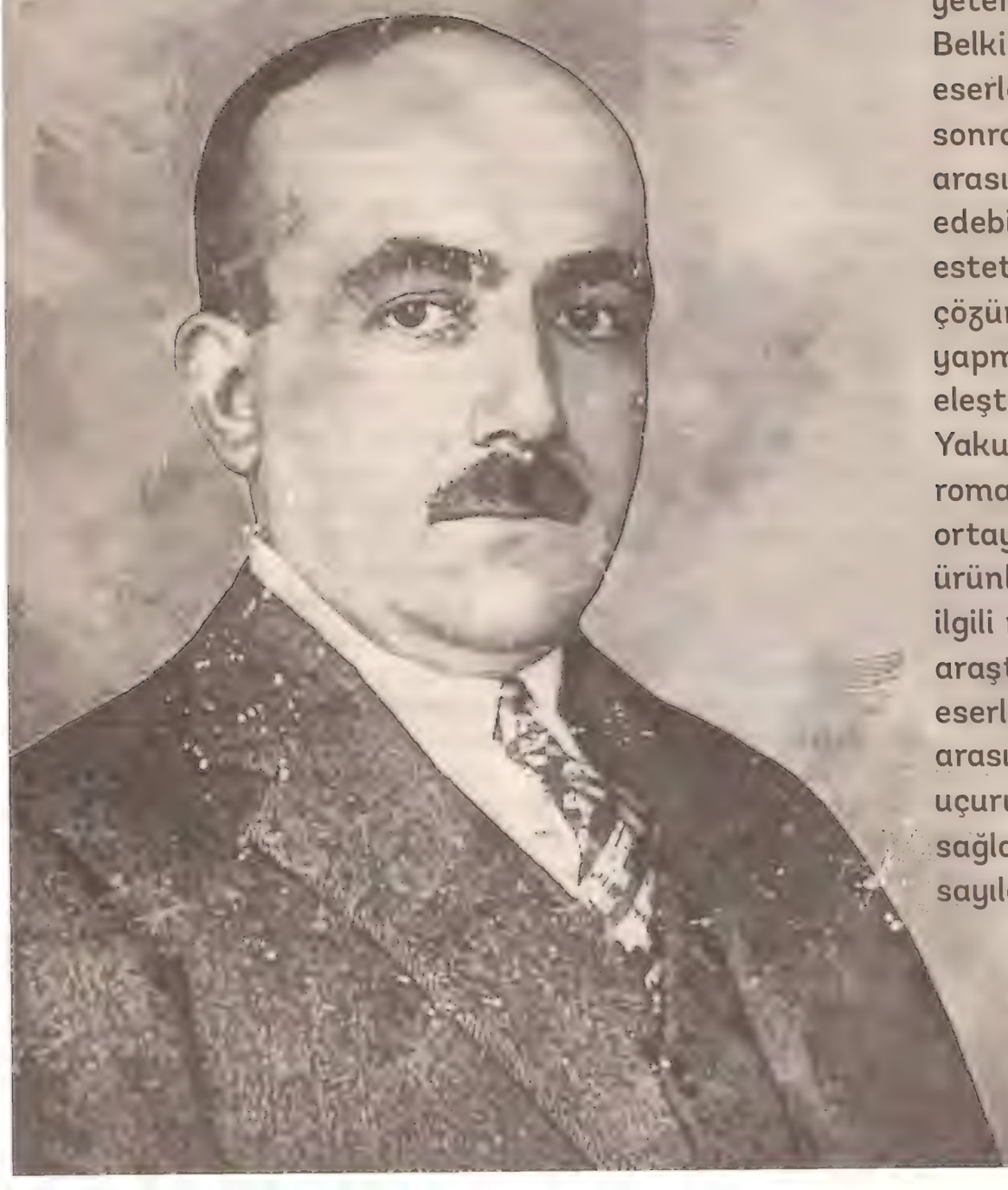

Yakup Kadri'nin eserlerinin yeni basımlarında her birinin sekizer onar baskı yaptığını gösteren notlar vardır; bu demek değil midir ki, yazarımız yeterince okunmaktadır. Belki, evet; fakat bu eserlerin ilk baskılarıyla sonraki baskıları arasına giren uzun yıllar, edebiyat eserlerinin estetik ve toplumsal çözümlemesini yapmakla yükümlü eleştiri çalışmalarının Yakup Kadri romanlarıyla ilgili ortaya koyduğu cılız ürünler, yazarımızla ilgili monografilerin, araştırmaların azlığı, eserle etkinliği arasında büyük bir uçurum olduğunun sağlam kanıtları olarak sayılabilirler.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, edebiyatımızda en etkili romanlardan birinin yazarıdır. **Yaban** (1932), yalnızca başlarında yayımlandığı otuzlu yılların değil, özellikle kırklı yılların ve altmışlardan sonrasının en çok okunan kitaplarından biri olmuştur. Neredeyse, Yakup Kadri deyince yalnızca Yaban akla gelir olmuş ve bu roman yazarın bütün öteki kitaplarını gölgede bırakmıştır. Yakup Kadri'nin Yaban'la özdeşleştirilmesi ve okumuş insanımızın bilincinde yalnızca bu romanıyla yer etmesi bir başka açıdan büyük bir eksikliğe yol açmıştır. Yakup Kadri'nin eseri incelendiğinde, Yaban ölçüsünde önemli ve güçlü, edebi açıdan belki ondan daha usta birkaç romanının olduğunu ilk bakışta fark ederiz. Bu eksiklik, Cumhuriyet'in kuruluş mücadelesine edebiyat ve politika cephesinde katılmış bir yazarın, milli kurtuluş sürecinin sıcak soluğunu taşıyan eserlerinin yeterince değerlendirilememesi, önemli bir kaynaktan ve katkıdan yoksun kalmak demektir.

Gerçi, bu savımızı çürütecek bazı veriler de yok değildir. Sözgelimi, bugün, Yakup Kadri'nin eserlerinin yeni basımlarında her birinin sekizer onar baskı yaptığını gösteren notlar vardır[1]; bu demek değil midir ki, yazarımız yeterince okunmaktadır. Belki, evet; fakat bu eserlerin ilk baskılarıyla sonraki baskıları arasına giren uzun yıllar, edebiyat eserlerinin estetik ve toplumsal çözümlemesini yapmakla yükümlü eleştiri çalışmalarının Yakup Kadri romanlarıyla ilgili ortaya koyduğu cılız ürünler, yazarımızla ilgili monografilerin, araştırmaların azlığı, eserle etkinliği arasında büyük bir uçurum olduğunun sağlam kanıtları olarak sayılabilirler.

Yaban'la (1932) birlikte Yakup Kadri'nin mekân dünyasına uçsuz bucaksız Anadolu boğkırını da eklememiz gerekir. Nasıl ki, yalnızca insanların, konakların değil, şehirlerin de romanını yazdı ise, Yaban'la, asıl kahramanlarından biri olarak, kısıtlı koşullarıyla insanı dar bir yaşama hapseden büyük Anadolu boğkırının romanını yazmıştır. Bu öyle bir boğkırdır ki sanki bugün ile binlerce yıl önceki tarih arasında hiçbir şey değişmemiştir. Mehmet Ali'nin anasının yüzündeki boğkır çizgileriyle, Hititlerin toprak tanrısı "Bereket Ana" arasında ortak çizgiler vardır.

En İyi Eleştirmenini Rusya'da Bulan Bir Sürgün

Yakup Kadri üzerine elimizdeki en önemli çalışma hâlâ 1960'da yayımlanan Niyazi Akı'nın eseridir.[2] Yakup Kadri hayatının son döneminde edebi eserinin daha iyi incelenmesini kolaylaştıracak beş anı kitabı yazmışken edebiyat eleştirisi yapanların yeterince ilgi odağına girmemesi oldukça düşündürücüdür.

Yazarın yetkin romanı **Bir Sürgün** (1937) üzerine en özlü değerlendirmelerinden birini kendisine mektup yazan bir Rus okuyucusu Petrof Kuznetsof yapmıştır. Bizde ise bu roman üzerine yazılanlar gülünç denilecek ölçüde yüzeysel kalmıştır. Kitabın 1987 yılında yapılan 5. baskısındaki bu değerlendirmelerden aktarılan pasajlara bakılabilir.[3]

Yakup Kadri edebiyatının önemi, kendini bütünüyle özdeşleştirdiği bir inkılâp mücadelesinin içinde yaratılmakla sınırlı değildir; aynı zamanda, bizdeki geçmişi pek fazla eskiye gitmeyen gerçekçi bir edebiyatın usta örneklerini oluşturur. Romanımızda Samipaşazade Sezai'nin, Nabizade Nâzım'ın ilk örneklerini verdiği, Halit Ziya'nın romancı ustalığıyla temellerini attığı gerçekçilik okulunu Yakup Kadri güçlü bir dil ve kurgu ustalığıyla romana uygulamıştır.

Romanla Cumhuriyet'in Panorama'sı

Yakup Kadri'nin sondan bir önceki romanı **Panorama**, 1950-1954 yıllarında iki cilt halinde yayımlanır. Kitabın yazılış tarihinin de

yayın yıllarını önceledi̇ği̇ varsayılabilir. Bu döneme damgasını vuran tarihsel iki önemli değişmeyi not edebiliriz: Birincisi, ABD öncülüğünde, ön saflarında Türkiye'nin de görev aldığı, Sovyetler Birliği'ne karşı büyük bir "soğuk savaş"ın başlatılmasıdır. İkincisi ise, iktidarın Cumhuriyet Halk Partisi'nden Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü üçlüsünün yönetimindeki Demokrat Parti'ye geçmesidir. Yakup Kadri, düzende köklü bir değişikliğe girişildiği bir dönemde bir kez daha sanatıyla gelişmelere eğilmek istemiş ve **Panorama**'yı yazmıştır.

Romanın sonunda, Yakup Kadri'nin kemalizmden etkilenmiş iki karakteri Fuat ile Ahmet Nazmi, Aksaray civarlarında bir türbede tarikat ayini yapan yobazlarca taşlanarak öldürülürler. Bu simgesel katliam, ülke tarihinin sermaye sınıfı ve toprak ağaları yönetiminde girdiği gericileşme sürecinin sonuçlarına yönelik güçlü bir uyarıdır.

Roman, adının da çağrıştırdığı gibi, 30 yıllık bir Cumhuriyet deneyiminin nerelerden yola çıkarak nerelere geldiğini, ülke panoraması içinde sorgulamayı dener. Denilebilir ki; Yakup Kadri'nin romanlarını inceleyerek, 20. yüzyılda, ülkeye ilişkin daha geniş bir tarihsel-toplumsal panoramanın ipuçlarını bulmak mümkündür. Panorama romanında, Yakup Kadri'nin kalkınmacı ve iyimser ütopyasının, sınıfsal çelişkilerin ve gerçeklerin zorlayıcılığında paramparça oluşunun acılı bilinci dışa vurur. Bu ütopyanın dağılışının temel nedeni, hiçbir zaman bir burjuva ütopyasının sınırlarını aşamamış olmasıdır diyebiliriz.

Roman, adının da çağrıştırdığı gibi, 30 yıllık bir Cumhuriyet deneyiminin nerelerden yola çıkarak nerelere geldiğini, ülke panoraması içinde sorgulamayı dener. Denilebilir ki; Yakup Kadri'nin romanlarını inceleyerek, 20. yüzyılda, ülkeye ilişkin daha geniş bir tarihsel-toplumsal panoramanın ipuçlarını bulmak mümkündür. Panorama romanında, Yakup Kadri'nin kalkınmacı ve iyimser ütopyasının, sınıfsal çelişkilerin ve gerçeklerin zorlayıcılığında paramparça oluşunun acılı bilinci dışa vurur. Bu ütopyanın dağılışının temel nedeni, hiçbir zaman bir burjuva ütopyasının sınırlarını aşamamış olmasıdır diyebiliriz.

İhtilal-i Kebir'in Şehrinde Yok Olan İnsan Hürriyeti

Gerçi, yazarın 1937'de yazılan **Bir Sürgün** (1937) romanı, âdeta, Paris'te, burjuva cumhuriyetinin Büyük Devrim'le kurulduğu yerde, insanlar için nasıl bir sefalet ve çürüme ürettiğini göstermek için yazılmıştır. 1904 yılında İzmir'den Paris'e kaçan Jöntürk sempatizanı Doktor Hikmet'in, "hürriyet" sevdasıyla geldiği, hürriyetin bu beşiğinde insanlığın sermaye sınıfına ve aristokrat döküntülerine nasıl esir düştüğünü kavramasıyla sona erer. Bu kavrayış Doktor Hikmet'e ölüm pahasına olmuştur ama yazar okurunu insanca yaşamın başka bir düzende aranması gerektiği sorusuyla karşı karşıya bırakmıştır. Kitapta kapitalizmin eleştirisini yapanlar ise, 1904 yılında Paris'e sürgün gelmiş Rus Bolşevikleridir. Yakup Kadri'nin kahramanı onların düşüncesini açıkça benimseyemese de burjuva demokrat hayallerinin yıkılışı bu düşüncelerin saldırısıyla olmuştur. Acaba Yakup Kadri **Bir Sürgün**'le on beş yıldan fazla süren bir kuruluş sürecinin sonuçlarının bilgisiyle burjuva ütopyasının çıkmazını mı göstermek istemiştir?[4]

Yakup Kadri, **Bir Sürgün**'de Doktor Hikmet'in hikâyesinden çok bir şehrin hikâyesini yazmıştır; Paris! Bunu da sanki içinde doğup büyüdüğü bir şehri anlatıyorcasına doğallıkla, ustalıkla yapmıştır. Bundan hemen önce yazdığı roman ise **Ankara**'dır (1934); "inkılâbın kalbi" olan şehir, kitabın adıyla başlayarak bir roman kahramanı olarak alınmıştır. Yakup Kadri'nin bir başka romanını yazdığı şehir ise İstanbul'dur; işgal altında bir **Sodom ve Gomore** (1928). Yakup Kadri'nin romanını yazdığı şehirler listesine bir ölçüde **Anamın Kitabı**'yla (1957) Manisa'yı da ekleyebiliriz. Demek oluyor ki Yakup Kadri, yalnızca tarihsel akışın hızlandığı bir dönemin sahneye çıkardığı tiplerin romanını yazmakla yetinmemiş, bu sürecin izler bıraktığı şehirleri de, mekânları da sanatının odağına almıştır.

Yakup Kadri edebiyatının önemi, kendini bütünüyle özdeşleştirdiği bir inkılâp mücadelesinin içinde yaratılmakla sınırlı değildir; aynı zamanda, bizdeki geçmişi pek fazla eskiye gitmeyen gerçekçi bir edebiyatın usta örneklerini oluşturur. Romanımızda Samipaşazade Sezai'nin, Nabizade Nâzım'ın ilk örneklerini verdiği, Halit Ziya'nın romancı ustalığıyla temellerini attığı gerçekçilik okulunu Yakup Kadri güçlü bir dil ve kurgu ustalığıyla romana uygulamıştır.

Yalnızca şehirler mi? Selim İleri bir incelemesinde Yakup Kadri'nin "konak" denilen bütün bir toplumsal tarihsel mekânın romancısı olduğunu söyler.[5] **Yaban**'la (1932) birlikte Yakup Kadri'nin mekân dünyasına uçsuz bucaksız Anadolu bozkırını da eklememiz gerekir. Nasıl ki, yalnızca insanların, konakların değil, şehirlerin de romanını yazdı ise, Yaban'la, asıl kahramanlarından biri olarak, kısıtlı koşullarıyla insanı dar bir yaşama hapseden büyük Anadolu bozkırının romanını yazmıştır.[6] Bu öyle bir bozkırdır ki sanki bugün ile binlerce yıl önceki tarih arasında hiçbir şey değişmemiştir. Mehmet Ali'nin anasının yüzündeki bozkır çizgileriyle, Hititlerin toprak tanrısı "Bereket Ana" arasında ortak çizgiler vardır.

Türk edebiyatının, yağmacı sermaye çetesinin uzantısı yayınevleri, edebiyat dergileri, gazete köşeleri eliyle düzenlenen kampanyalar, pogrom'lar da diyebiliriz, bitirildiği günümüz koşullarında, gerçekçi ve insani bir edebiyatın yeniden doğması için, dilimizin Yakup Kadri benzeri gerçekçi ustalarının okunması ufuk açıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

[1] Bu çalışma için kullanılan Yaban'ın İletişim Yayınları'ndan çıkan 1998 tarihli nüsha romanın 33. baskısıydı. Roman'ın başındaki nota göre bu yayınevinden önce 15 baskı daha yapılmıştı.

[2] Niyazi Akı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu: İnsan, Eser, Fikir, Üslûp, İstanbul, İletişim, 2001.

[3] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Bir Sürgün, Baskıya Hazırlayan: Atilla Özkırımlı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1987 (5. basılış; 1. baskı Ankara 1938). Bu romanı Fransa'ya gidecek gençlere bir kılavuz gibi değerlendiren D.A. Yüceler, yazarın "garip" bulduğu bir dipnotunu eleştiriyor (s. 310). Baha Dürder'in yazdıklarından ise romanın gazetede tefrika edilirken, konuşmalarında geçen Fransızca kelimelerden dolayı mizah dergilerine konu olduğunu öğreniyoruz. Rus okur Petrof Kuznetsov'un mektubu ile Yakup Kadri'nin cevabı da kitabın sonuna eklenmiş (s. 312-316)

[4] Kadro dergisinin ideolojisi incelendiğinde bu soruyu başka türlü sormamız gerekebilir. Çünkü Kadro'nun aradığı düzen kapitalizmden de, sosyalizmden de farklı bir düzendir; buna "üçüncü yol" diyenler vardır. Yakup Kadri "Milli Kurtuluş İnkılâbı"nın bir yazarı olarak, bu üçüncü yolun haklılığını göstermek için kapitalist düzenin çürümüşlüğünü sergilemeyi zorunlu görmüştür. Panorama'daki karikatür komünist tipiyle de sosyalist düzeni eleştirmeyi deneyecektir. Ancak bu soru yine de sorulmalıdır. Çünkü Kadro'nun 1934 yılında kapatılmasına ve Yakup Kadri'nin "zoraki diplomat" olarak ülkeden uzaklaştırılmasına neden olanlar, bu üçüncü yolu çiğneyip geçen sermaye çevreleridir. Kadro hareketinde onlarla mücadele eden Yakup Kadri, "üçüncü yola" hiçbir yaşam alanı tanımayan bu gerçeği göz ardı etmiş olamaz.

[5] Selim İleri: "Kiralık Konak'tan Hep O Şarkı'ya uzanan çizgide Yakup kadri konağın romanını yazmıştır. (...) Konak, Yakup Kadri için bir tür gözlemevi. Toplum, toplumsal sorunlar, tarihsel dönüm noktaları, değişim sürecindeki dönemler hep konağın dolaylarında izlenmiş, saptanmış. Edebiyatımızda konağı ilk kez Yakup Kadri'nin önemsediğini, abartılmamış biçimde ele aldığını söyleyebiliriz." Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hep O Şarkı, İstanbul, İletişim, 5. baskı 1987 s.193.

[6] Şevket Süreyya Aydemir, Kadro dergisindeki Yaban'la ilgili yazısında "bozkır"ı eksene alır: "Biz bozkırın çocuklarıyız. Bozkır bir meyve verdi ki onun adına Türk Milleti dediler. // Bozkır güzeldir, engindir, fakat merhametsizdir. Türk milleti bu bozkırların ve yaylaların üstünde hareket ve kudretini kaybettiği gün daima onun elinde zebun kaldı ve iptidaileşti. // Bu macerada Ahmet Celal'in düşmanı bu duygusuz köylülük değil, bilakis hem Ahmet Celal'in hem bu köylülüğün düşmanı bu asi tabiattır. // İşte Yaban'da akseden içtimai örgü, bu çorak stepler ortasında şimdiye kadar bilinmeyen, şimdiye kadar terk olunan insan malzemesinin karakteridir." (Aktaran: İlhan Tekeli – Selim İlkin, Kadroculari ve Kadro'yu Anlamak, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 313)

Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

Tekeliyet'e karşılık düşen kir'li bir sanat ve edebiyattır.

Roman yazanlar, resim yapanlar, senfoni besteleyenler, tiyatro sahneleyenler, film çevirenler tekellerin ablukasına alındılar. İnsana değiştirme istenci kazandıracak bir sanat ve edebiyatı beşiğinde boğdular. Toplumu kir'le, çirkinlik'le, cehalet'le kuşattılar.

Artık yalnızca "işaret edileni" gören bir okur-izler kitlesi yaratılmıştır. Kir Teorisi, bu kültürel mekanizmayı ortaya koyduğu gibi, "işaret edenleri", kir'letmek için çalışanları da incelemeye alıyor. Kirli Portreler bölümü, çürümüş bir kültürün vaka incelemelerinden oluşuyor; Tekeliyet düzeninin "ölü canlar'ıdırlar"; eleştirisi yazılıyor ve romanını yazacak Gogol'ler gecikmeyecektir.

Kir Teorisi, biçimi ve kurgusuyla da bir ortaklaşma denemesidir; üç yazar kuşağını, 58'li Yalçın Küçük, 88'li B. Sadık Albayrak, 98'li Taylan Kara'yı bir araya getiren ortak bir kitaptır.

"Bellek kaybına" ilaç; geleceğin bağrındaki sorularımızdır.

Eleştiri, aklı özgürleştirme eylemidir; özgürleşen aklıyla insanın tarih yapmaya girişmesidir. Bu kitap, hepimizi nefes alamaz hale getiren tekellerin kir'li gerçeğine karşı aklı uyarmaya çalışıyor. İnsanlığı kendi gerçeğine sahip çıkmaya çağırıyor.

FRANKFURT DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Gezi'de 79 ilde milyonlarca yurttaş aylarca Cumhuriyet ve Demokrasi değerleri için sokaklara döküldü. Onlarca can verdiler. Bu eylemleriyle öyle kalıcı ve kurucu bir direnişi hayata geçirdiler ki, her yobazın, her sömürgenin, her faşistin son bulmayan korkulu rüyası oldular. Gezi yaşıyor.

Hayat yasak bölge
Dikenli tellerinden
Girmeye çalıştığımız
Yoldurarak vicdanımızı
Sığınmacılık ağır zenaat
Bir ihanet gibi umuda
Geceleri
Kötü sızlıyor düşlerim

***

Sığınmacının ulusu olmaz, umudu olur.

***

Bir sanık bir ülkede mahkemenizden adalet beklemiyorum dediğinde o ülkenin devleti yıkılır. Suç sanıkta değildir.

***

Geç git zaman
Ben kalıyorum

***

İki insana hayranım
Koltuğunun altında
Ekmek götürenle
Kitap götürene evine

***

Hiçbir şeyi gizlemediler. Biz gizlendik.

***

Yeryüzü cennetine tüm yolları biliyoruz. Gücümüz de var. İsteyemiyoruz.

***

Bazen bir kitabı o bir tek kişinin okuması, binlercenin okumasından daha değerlidir.

***

Baskı rejimlerinde yalnızca diktatörler günü yaşarlar. Tüm bireyler gelecek kaygısındadırlar.

***

Ben kendimi ne sandım
Sen kendini ne sandın
O kendini ne sandı
Biz kendimizi ne sandık
Siz kendinizi ne sandınız
Onlar kendilerini ne sandılar
Tanrı kendini ne sandı

***

İnsan'dan başka bir şey daha olmak zorunda kalıyorsak, bu da şiddettir.

***

İnsan hem üretim bandı, hem üretim, hem üreten hem de hurda. Bunun dışında gerçek insan olmayı nasıl başarmalı?

***

Hem saksı diyorsun hem de çalıştır diyorsun. Bir saksının çalıştığı nerde görülmüş!

***

Soyut ile saçma arasındaki ilişki dahi ile deli arasındaki ilişki gibidir. Yani her şey deli saçması olmayabilir.

***

Orda baldıran
Burda buruk zaman
Bu kaçıncı faşizan devir
Ne Dünya düz ne tarih
Dönüp duruyor başım
Bu ne zulüm yeryüzünde

Resim: Hayrettin Ökçesiz

3990000030204